

23 januari

Debatter m. m.

Torsdagen den 23 januari

Sid.

Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m. (Forts.) 3

Torsdagen den 23 januari

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

Statsverkspropositionen m. m.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1964/65, samt nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Den siste talaren i gårdagens långa debatt gav oss kammarledamöter ett ord på vägen. Det lydde: Människan lever icke allena av bröd. Jag skulle gärna vilja utgå från det ordet, eftersom mitt anförande kommer att gälla åttonde huvudtiteln. Låt mej få betrakta detta som ett slags morgonsamling — som gammal skolman skulle jag väl kunna få tjänstgöra, och då tycker jag att just det här ordet kan vara lämpligt som utgångspunkt.

Bilaga 10 till statsverkspropositionen är en mycket diger volym. Den innehåller omkring 700 sidor, och det är en högst förnämlig läsning man där kan få. Det gäller utbildning och forskning men även anslag till konst och kultur. En mycket liten del av luntan ägnas åt kyrkan — kyrkan räknas som bekant till ecklesiastikdepartementet.

Utbildningsfrågorna spänner över en mycket vid sektor med en massa detaljproblem. I detta sammanhang skall jag inte gå in på de frågorna, vi får ju återkomma till dem senare under torsdagen.

Under förra riksdagens remissdebatt kunde jag konstatera hur liten uppmärksamhet talarna ägnade den konstnärliga verksamheten och det allmännas stöd till denna verksamhet. Debatten utvisade dock en viss förbättring — en av talarna uppehöll sig så länge vid detta avsnitt att det i snabbprotokollet återspeglades av icke mindre än 50 rader, visserligen korta, och en annan talare — min blygsamhet förbjuder mig att ange hans namn — talade inte om annat än dessa frågor. Det går alltså sakta framåt. Under gårdagen yttrades knappast många ord om konst och konstanslag, däremot talade man rätt mycket om utbildningsfrågorna.

Jag vill inte heller, när det gäller konsten, gå in på några detaljer, men jag har försökt att vid läsningen av huvudtiteln skapa mig ett intryck av det stora hela och funderat över vilka slutsatser man skulle kunna dra av statsverkspropositionens anslagskrav. Det intryck jag fått är att man nu måste tala om en viss stagnation. Under de senaste tre, fyra åren har regeringen lovat mycket och hållit en hel del. En betydande upprustning har skett, och jag vill gärna i detta sammanhang upprepa vad jag tidigare har sagt: man måste ge den nuvarande ecklesiastikministern en eloge och ett erkännande för hans insatser. Det är möjligt att han kunnat åstadkomma ännu mera om ett annat departement hade släppt till pengarna. Men för varje år utlovar man en god fortsättning, och när vi från folkpartiets sida år efter år har krävt ökade anslag på vissa punkter och önskat en annan konstruktion på andra har man alltid sagt: Detta kan inte ske på en gång, vi får ta det lugnt, men vi skall återkomma och fortsätta på den inslagna vägen. Därför är det ganska

Statsverkspropositionen m. m.

sorgligt att nu behöva redovisa intrycket att detta har bromsats upp. De utlovade stora krafttagen har vi inte sett så förfärligt mycket av.

Från folkpartiets sida har vi försökt stödja herr Edenman på dessa punkter. Många gånger har han väl uppskattat det men inte alltid — även i dessa sammanhang har vi fått höra att vi kommer med överbud. Men fortfarande vidhåller vi uppfattningen att man kan kräva högre anslag och större intresse från det allmänna just då det gäller konsten och dess utövare.

Den uppfattningen delas även av våra konstutövare, men inte bara av dem — även utanför deras krets finns sådana som är intresserade av konst och kultur och som har samma uppfattning som vi. Det intresset är inte enbart tillfinnandes inom folkpartiet utan finns inom alla partier i riksdagen, det måste vi konstatera. Och läser man den press som i vanliga fall står regeringen nära, noterar man även på det hållet en del kritiska röster. Sedan statsverkspropositionen presenterats för riksdagen talade de rösterna om hur begränsad den i år föreslagna ökningen är i förhållande till andra uppräknningar inom departementet.

Man talar också om hur billig kulturen är nu, när man ändå har fått vissa fasta former för kulturanslagen. Det säger alltså den press som står regeringen nära.

Inom kulturdepartementet förfogar man nu över någonting som skulle kunna kallas ett kulturråd, vilket skall biträda regeringen med uppgörandet av program och planering. Stora förhoppningar har knutits till detta råd. Man antar väl att det skulle ha varit verkligt just när budgeten gjorts upp för dessa anslag, men dess värre spårar man inte heller där några friska tag. Såvitt jag kan förstå borde väl detta kulturråd bli ett slags samarbetsorgan mellan konstutövarna och departementet, och man kan väl också hoppas på att man skulle kunna räkna med ett

visst samarbete mellan dem som över huvud taget intresserar sig för konsten och kulturen på detta avsnitt. Det verkar som om detta samarbete inte skulle ha avsatt några väsentliga resultat. Man hade väl hoppats på att de förhandlingar, som jag antar har ägt rum mellan kulturrådet och företräddarna för dessa konstutövare, skulle ha lett till krav på större anslag till konstutövarna och till konsten över huvud taget.

Vid detta tillfälle skulle jag också gärna vilja påtala en annan sak. I kulturrådet ingick när det tillsattes, om jag är riktigt underrättad, endast representanter från Stockholm. Man förväntar sig något över detta. Jag vet inte om det blivit någon ändring sedan dess, men man undrar om det inte finns några utanför Stockholm, i den s. k. landsorten, som skulle kunna vara lämpade att få vara med och säga sin mening i detta sammanhang. Det finns ute i landet ett stort intresse för dessa frågor, och det finns många utövande konstnärer på olika områden som säkert skulle kunna tillföra debatten värdefulla inlägg just i detta avseende. Vi i landsorten känner oss litet förbigångna så att man där många gånger nästan velat kasta yxan i sjön. Jag vill gärna påtala detta förhållande, och jag hoppas att det inom kulturrådet skall kunna bli en viss cirkulation, så att man där kan få med representanter från låt mig säga Göteborg, Malmö, kanske någon annan ort i Skåne och varför inte någon från Norrland.

Vi har från folkpartiets sida också framfört en önskan att det skulle kunna bli ett samarbete och ett utbyte mellan stat och kommun. Statliga åtgärder i detta sammanhang borde kunna utlösa kommunala insatser. Om kommunerna visar intresse skulle det kunna påverka staten. Man skulle på det sättet få till stånd en växelverkan, och säkert skulle saken därigenom kunna tillföras stora värden.

Det finns, herr talman, all anledning att vid punkten B i bilaga 10 till stats-

Statsverkspropositionen m. m.

verkspropositionen, som har rubriken Allmänna kultur- och bildningsändamål, återkomma till ett flertal detaljer särskilt då det gäller anslagen, men jag skall här inskränka mig till ett par, tre punkter.

Under rubriken Konstnärstipendier har i årets stat föreslagits en avsevärd uppräknings, och därvidlag är ecklesiastikministern värd ett särskilt erkännande. Det är en uppräknings som man kan anse vara synnerligen värdefull och som vi inte har någonting att invända mot. Vi är nöjda med den. Jag skall senare återkomma till en liten detalj då det gäller konstruktionen av konstnärstipendierna.

När vi sedan kommer till punkten 4 under detta avsnitt, som upptar anslag till konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader, har vi kommit in på vår gamla käpphäst och jag kan väl också säga på vårt gemensamma stridsäpple. Vi har kört med procentregeln, och vi kommer tillbaka med den. Vi tycker att den är värdefull. »Med hänsyn till anslagets allmänna betydelse anser jag det angeläget att ytterligare öka resurserna för utsmykningsändamål.»

Det var inte jag som sade det, utan detta var ett citat från herr Edenman, och på den punkten kan jag helt instämma med honom.

Men så kommer resultatet: Det blir en höjning med 200 000 kronor. Det är väl ändå en ganska blygsam höjning i det här stora sammanhanget. Man skall alltså höja 200 000 kronor på ett litet anslag, som skall användas till statliga byggnader över hela landet. Stockholm ger för sin del betydligt mera, att användas enbart i Stockholm. I det fallet skulle jag gärna vilja ge Stockholm en eloge och sätta det som ett föredöme.

Nå, vad har ecklesiastikministern för motivering? Jo, han säger att anslaget höjdes förra året. Det höjdes åtminstone något förra året, men jag betraktar saken närmast så att man nu borde försöka ta igen den eftersläpning som har ägt rum under alla dessa år. Sedan

Arthur Engberg tog initiativet till procentregeln har det här anslaget ibland helt försvunnit. Nu har det kommit igen, men det motsvarar inte alls den tanke som låg bakom. Jag tycker att herr Edenman i sitt resonemang anfört utomordentliga skäl för vår mening. När man skall dra in på något, kommer kulturområdet alltid i kläm, det har vi erfarenhet av. Procentregeln fungerade inte under svåra tider, och nu resonerar man ungefär på samma sätt.

Jag vill också påtala att anslaget till utställningar i utlandet inte höjts med ett enda öre. Även denna verksamhet har utomordentligt stor betydelse, och all erfarenhet talar för att man skaffar sig en mycket stor goodwill i utlandet genom dessa utställningar. Den verksamheten är värd att kosta på 200 000 kronor. Det blir sannerligen inte många utställningar för det beloppet.

Jag nämnde nyss att vi har efterlyst nya friska tag. På en punkt har vi blivit bönhörda, nämligen i fråga om den nya formen för uppmuntran av högt förtjänta kulturarbetare. Man vill ge belöningar, som man kallar »konstnärbelöningar». Den tanken är inte alls ny, men den är i dag lika vacker som tidigare, och den har framförts från olika håll. Dessa belöningar skulle ersätta vad som tidigare har utgått i den här staten och som kallats meritstipendier, som enbart tilldelats författare av hög litterär förtjänst. Nu gäller det här att i vårt land välja ut en absolut elit som uppnått en obestridlig position i svenskt kulturliv. Vi kommer alltså att kunna ge denna hedersbevisning till författare, musiker, målare, skådespelare och andra konstutövare som gjort en förnämlig insats i svenskt kulturliv.

Hur har den här verksamheten konstruerats? Jo, summan till var och en räknar man med skulle gå upp till 24 000 kronor. Man bygger på ATP:s basbelopp. Den högsta summa som skulle gå ut skulle inte bli mer än 19 200 kronor. Men om denne högt för-

Statsverkspropositionen m. m.

tjänste konstnär kan deklarerar en inkomst — författaren skriver en bok, konstnären målar en tavla, skådespelaren får ett uppdrag — skulle man omedelbart reducera den här summan med den inkomst han har av sin verksamhet. Detta förklarar hur man kan avse att dela ut 25 belöningar à 24 000 kronor och till detta begära ett anslag på 300 000 kronor. Dividerar man 300 000 med 25, får man 12 000. Man har alltså från början räknat med att man inte skall behöva dela ut 25 hela stipendier utan att man kan nöja sig med hälften. Det är den konstruktionen som vi tycker är litet underlig.

Det är alltså inte fråga om en renodlad form av belöning. Vad man gör motsvarar inte den rubrik man har satt. I stället är det närmast en garanti för att vederbörande skall få en viss inkomst. Man har på något sätt blandat samman en belöning och en social åtgärd för att ge dessa konstnärer trygghet. Det är dessa båda principer som jag tror att vi måste hålla isär vid stipendiegivningen. Uppslaget är gott, och jag tror att man kan använda sig av det. Det är själva konstruktionen som jag anmärker på. Även på den här punkten hoppas jag att vi skall kunna återkomma i andra sammanhang.

Herr talman! Jag skall gå ifrån den här delen av åttonde huvudtiteln och bara beröra en enda punkt, nämligen det anslag som i statsverkspropositionen har upptagits till statsbidrag till landsantikvarieorganisationen. Myndigheterna har under flera år i sina petita föreslagit att man skulle få en annan konstruktion, men i år liksom förr avisas denna tanke. Denna verksamhet har ett mycket underligt konstruerat statsbidrag. Ju mer arbete man har, ju flera tjänster det krävs, desto mindre får man — relativt taget — per tjänsteman. Landsantikvarieämbetet har då ingen annan möjlighet än att vända sig till landstinget eller till kommunerna inom området och be dem att hjälpa till att klara verksamheten. Om utgif-

terna till löner och andra omkostnader ökar, får man varje år gå till landstinget och kommunerna med begäran om hjälp. Man kan alltså inte planlägga, vilket man måste göra inom det här verksamhetsområdet. Kommunernas bidrag beror givetvis många gånger på deras ekonomiska möjligheter att ge anslag. Jag tror att det vore värdefullt om kulturarbetarna kunde få arbeta under lugnare förhållanden, ty jag tror att man annars riskerar att förlora en del av de resultat som står att vinna.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja varmt tillstyrka en generösare behandling av våra kulturarbetare. Det talades i går många gånger om investeringar, men i de flesta fall gällde det teknik och materiella värden. Jag hyser den bestämda uppfattningen, och det är en allvarlig tanke, att den bästa investering vi kan göra är att ge stöd åt all kulturverksamhet och kanske framför allt åt utbildningen. Säkert kan man få igen dessa investeringar om man ger litteraturens, musikens och skådespelarkonstens och alla andra konstens utövare en möjlighet att utöva sin konst. Man kan alltid diskutera konst, men man kan aldrig förneka värdet av densamma, och jag tror att konstnärerna är betydligt ödmjukare än vi är när det gäller att bedöma konst. Vi ser hastigt på en tavla och säger: Det är mera underligt än konst. Konstnären har kanske arbetat i årtal med den tavlan. Jag tror att man lätt gör sina bedömningar för snabbt. Sedan drar man slutsatser, som ofta går ut över de möjligheter att ge ett verksamt bidrag åt de konstutövare som vill ge folket utomordentliga värden.

Herr talman! Jag tror att det som jag här nämnt även gäller vår ungdom. Om man finge in den i konstens värld tror jag man gäve den värden som sedan skulle hjälpa den betydligt bättre än raggparagrafer och sådant. Det är en investering som jag tror är värdebeständig och som till och med ökar i värde. Denna investering skulle kunna

Statsverkspropositionen m. m.

ge vårt folk någonting i utbyte och skulle kunna ge hela mänskligheten något som många gånger är bättre och nödvändigare än både teknik och ekonomi.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! De två olika ämnen som jag en stund ämnar tala om gäller båda materiella ting, och de har berörts tidigare flera gånger i årets remissdebatt. Det gäller emellertid områden där den allmänna standardutvecklingen i vårt samhälle inte har kunnat slå igenom. Den vackra medalj som man tycker sig se när det bara eller framför allt talas om den stigande produktionsökning som vi har haft glädjen av under de senaste åren har också en baksida, som inte är riktigt lika vacker.

Ett avsnitt i vårt samhälle där man inte har kunnat följa med utgör åldersvården och långtidssjukvården. Herr Axel Svensson talade om dessa frågor i går och redogjorde för de många förslag som framlagts av den sociala kommittén. Även jag kan alltså i någon mån anknyta till det sista anförandet i gårdagens debatt. Låt mig emellertid dröja ett ögonblick vid personalproblemen inom dessa områden.

De ökade krav på fritid som har tagit sig uttryck i femdagarsvecka och förlängd semester är i och för sig helt visst beaktansvärda. Det gäller också i hög grad eftertraktade förmåner. De har emellertid lika litet som vad man skulle kunna kalla tvånget att förlägga praktiskt taget all semester till den korta sommartiden inte precis bidragit till att underlätta lösandet av dessa personalproblem. Den problematiken var förra året för oss ett starkt skäl att inte vilja vara med om att genom tillsättande av en utredning ställa i utsikt en ytterligare förkortning av arbetstiden inom en snar framtid. Tyvärr behöver sjuka och åldrande människor vård och tillsyn även under veckosluten och under semestertid då svårigheterna är störst att skaffa dem

vårdpersonal. Det kan sägas att man genom avtalsförhandlingar och genom lönesättningar som i hög grad premierar s. k. obekvämlig arbetstid bör kunna lösa dessa problem åtminstone till en del. Det kan man kanske också i någon mån, men jag vill understryka att det bara blir i någon mån. Den förbättring i fråga om de enskilda människornas ekonomiska situation som har inträtt gör att många inte längre behöver känna sig tvingade att ägna sig åt ett tungt och ur fysisk och psykisk synpunkt påfrestande arbete för att skaffa sig ett drägligt uppehälle. En mycket stor del av de inom vårdyrkena anställda är nu för tiden gifta, och familjen har det tillräckligt bra utan att hustrun behöver åtaga sig yrkesarbete utanför hemmet. I varje fall behöver hon inte ägna sig åt sådant arbete som är påfrestande, tungt, obehagligt och understundom otacksamt och som hindrar henne att vara tillsammans med familjen under veckoslut och semestertid. Det är givetvis både naturligt och önskvärt att familjen — man, hustru och barn — kan vara tillsammans under dessa fritidsperioder — veckoslut och semestrar. Det borde vara ägnat att stärka familjebanden och vara en faktor bland många andra av betydelse i ungdomsarbetet. Men ändå: Finns det inte möjligen någonting att göra? Kan man komma med några förslag som skulle vara ägnade att åstadkomma åtminstone någon förbättring? Ingen har väl någon patentrörelse. Hade man det hade väl problemen för länge sedan varit ur världen. Att man skall sprida semestrarna är väl lätt att säga och har ofta sagts, men när industrierna — och alltså männen — har sina semestrar koncentrerade till en kort period på sommaren är det ändå inte lätt att nå en nämnvärd effekt bland de gifta kvinnorna. Propaganda kan naturligtvis också vara av betydelse. Jag tror också att man, om man försökte att anställa mera manlig sjukvårdspersonal också inom de av hävd kvinnliga vårdyrkena, skulle beträda en väg som kanske kunde leda en

Statsverkspropositionen m. m.

bit på väg. Den erfarenhet som jag har av t. ex. manliga examinerade sjuksköterskor — det är löjligt nog även dessa välutbildade manliga vårdades tjänstetitel — är enbart god. På den vägen skulle faktiskt en hel del av de nu antydda problemen när det gäller de gifta kvinnornas semesterförhållanden kunna om inte lösas så i varje fall bli mindede till sin omfattning.

Jag skall inte vidare stanna vid åldersvården och långtidssjukvården, jag vill endast antyda att det härvidlag inte bara är bristen på personella resurser som inger bekymmer. Även de materiella resurserna, i form av vårdmöjligheter inom olika former av vårdanstalter, pensionärshem, ålderdomshem och anstalter för vård av långtidsjuka, är överallt alldeles otillräckliga vad platsantalet beträffar. Det krävs här en mycket stor insats enbart för att försöka följa med i utvecklingen när det gäller ökningen av antalet personer inom de högsta åldersklasserna. För att därjämte höja standarden blir ännu större insatser nödvändiga.

Ett annat område där man saknar känslan av att välfärdsutvecklingen går framåt är de verkliga avfolkningsområdena, framför allt de områden som ligger utanför även de smärre perifera centra. Här är det ju också svårt att komma med direkta lokaliseringspolitiska åtgärder. För de vidsträckta områden som ligger utanför även dessa små tätorter har utvecklingen medfört betydande svårigheter. Detta är ju en utveckling som pågått under många år men som tagit sig mycket stark fart under de allra senaste åren. Den försiggår överallt i andra länder i Europa, ja även utanför Europa. Man kan t. ex. följa hur denna utveckling har pågått i Förenta staterna i många årtionden. Man kan där konstatera hur befolkningsutvecklingen ändrat sig inom olika av de till USA hörande delstaterna.

Man kan alltså inte direkt skylla på någon för att denna utveckling ägt rum. Jag skall inte dröja vid frågan huruvida

arbetsmarknadsstyrelsens åtgärder bidragit till att påskynda strömningen mot de stora centra. Jag kan emellertid inte underlåta att säga att jag också med en viss förvåning sett de stora annonser i norrlandstidningarna som herr Axel Johannes Andersson talade om i går. Jag tyckte att de var egendomliga, i all synnerhet som de blev föremål för kritik här i kammaren förra året. Det var herr Per Jacobson som talade om dem den gången.

I själva verket har de negativa följderna av koncentrationen av befolkningen till de stora tätorterna, som herr Torsten Andersson i Brämhult talade om i går, i vårt land gjort sig mindre gällande än på många andra ställen ute i världen. Men med den stora utbredning som vårt avlånga land har i förhållande till sin folkmängd blir omfattningen och effekten av omflyttningarna inom avfolkningsområdena större än på många andra håll, särskilt i fråga om möjligheterna att bereda en samhällsservice som i någon mån kan svara mot den som vi har i landet i övrigt.

Låt mig peka på några av besvärligheterna. En av dem är trafikfrågorna. Järnvägar har lagts ner eller skall läggas ner, busslinjerna bär sig inte, turerna blir alltmer sällsynta, och för dem som inte har bil och inte har råd att ha bil, kan isoleringen bli högst betydande. Nödvändiga resor till mer eller mindre avlägsna centra blir oskäligt dyra och svåra att genomföra, bl. a. därför att det inte finns någon möjlighet att resa fram och tillbaka samma dag. Man skall ju erkänna att vissa saker gjorts inom detta område, men det fattas ännu mycket att göra för att råda bot på problemen i deras helhet. Utvecklingen går vidare. Man måste följa den och söka nya lösningar och ständigt ägna dessa problem uppmärksamhet.

Detaljaffärerna bär sig inte. De blir mera spridda, många av dem läggs ner. I mitt län har flera tiotal butiker inom konsumtionsföreningar — tillskapade och uppbyggda åtminstone delvis ge-

Statsverkspropositionen m. m.

nom konsumenternas insatser; det var åtminstone vad som från början var motivet till deras grundande — lagts ner, och kapitalet har använts till uppbyggande av stora varuhus överallt i tätorterna, åtminstone i de tätorter som antas ha utvecklingsmöjligheter, och det har de som bor ute i periferien inte så stor glädje av.

Fastighetsvärdena blir mindre. Herr Näsström omnämnde i går en typ av fastigheter, de överblivna egnahemmen. En annan typ är de fastigheter som byggts för att inrymma affärer. I ett litet industrisambälle som har drabbats av en betydande avfolkning hemma i mitt län finns till och med pensionärsbostäder som står tomma. Detta gäller också periferiskt belägna skogsfastigheter, där det är ovisst om man med långa transporter av skogsarbetare i framtiden skall kunna driva ett skogsbruk som över huvud taget lönar sig.

Det gäller skolorna. Nyligen invigdes i mitt län en högstadieskola i en kommun där befolkningsunderlaget visserligen var i underkant när skolan planerades och byggdes men där viss samverkan med andra skolformer ansågs motivera att skolan uppfördes. I fjol lär inom denna kommun ha fötts fem barn. Man undrar hur länge den högstadieskolan skall kunna vara kvar och hur långt barnen i framtiden skall bli tvungna att transporteras för att få undervisning på högstadiet. Det är ju angeläget att generösa regler när det gäller skoldifferentieringen ges inom områden av denna art.

Även om man inte direkt kan nå de områden som ligger allra längst perifert med lokaliseringspolitiska åtgärder, är det givet att olägenheterna blir mindre om man kan stödja utvecklingen i de tätorter inom vilkas influensområden de här nämnda avfolkningsdistrikten ligger. Kan man få en sådan industridrive som den som förekommer särskilt inom västra delen av Småland är naturligtvis mycket vunnet. Men man måste komma ihåg att just inom det

området är järnvägsnätet allttjämt mycket väl utvecklat och man har nära till betydande tätorter i olika riktningar. Mycket har hittills gjorts för industrilokaliseringen, inte minst genom företagarföreningarnas arbete. Mycket återstår emellertid att göra. Det skall bli intressant att få se vad den proposition som inrikesministern i går förmiddag talade om och som skall bygga på den Näslundska kommitténs förslag kan komma med för nya förslag som kan vara till hjälp i dessa frågor.

Det län där jag bor är till sin struktur i mycket att jämföra med norrlandslänen, även om kanske avstånden och därmed förenade besvärligheter inte är så stora som i Norrland. Näringslivet bygger i mycket på skogen och på järnet, varvid dock skogen har den större betydelsen. Om skogsindustrin ges goda möjligheter, är det klart att den kan driva skogsbruk även inom sådana områden där skogsbruket blir relativt dyrbart, vilket är av stor betydelse för våra avfolkningsområden.

Finns det då något som vi kan göra för att förbättra möjligheterna för skogsindustrin i Värmland? Jo, det finns en sak som vi i Värmland anser kan vara av mycket stor betydelse, och det är byggandet av en ny Vänerkanal, en kanal som har mycket större kapacitet än den nuvarande och som möjliggör passage för mycket större fartyg än nu, åtminstone sådana på 6 000 ton med full last.

Herr talman! Vi väntar med spänning att det så småningom skall komma ett förslag i denna riktning. Handelsministern, som tidigare ansvarade för sjöfart och kanalbyggnader, sade till mig vid ett samtal för ett par år sedan i anslutning till en interpellation, att han närmast trodde att kanalfarten på det hela taget tillhörde en förgången tid. Man anser kanske det i allmänhet i Sverige. I Centraleuropa har sjöfarten på de inre vattenvägarna allttjämt en mycket stor betydelse. Och när man läser om hur ryssarna bygger ut sina

Statsverkspropositionen m. m.

inre vattenvägar för t. ex. trafiken mellan Svarta havet och Östersjön får man ett belägg för att de alltjämt tillmäter de inre vattenvägarna en stor betydelse. Vi borta i Värmland tror också, liksom folket i Mälardalen, att så är fallet, och vi hoppas alltjämt på en ny Vänerkanal med betydligt större kapacitet än den nuvarande.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag kommer att i mitt inlägg i denna remissdebatt uppehålla mig vid frågor som för mig såsom norrlänning har stort värde, nämligen sysselsättnings- och lokaliseringsfrågorna i Norrland.

Vad gäller statsverkspropositionen är jag tämligen nöjd, och jag skall heller inte gå närmare in på några frågor i den. Det är klart att alla inte fått vad de begär, men det är ingen nyhet — så är det alltid.

Då det gäller nionde huvudtiteln vill jag som skogsman passa på att nämna några siffror. Skogsförbättringsanslaget har höjts från 6,5 till 7,9 miljoner kronor — detta är medel som användes för att omföra sämre jordbruk och annan mark till att producera skog. Anslaget till vägbyggnader i skogar i enskild ägo har höjts från 10 miljoner till 12 miljoner kronor. Anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland har upptagits till 4,5 miljoner. Vidare har man anslagit 5,2 miljoner kronor till skogliga åtgärder inom samverkansområden i de fyra nordligaste länen och 1,9 miljoner för att fullfölja skogsvårdsföretag i Lappmarken.

De medel som jag här har nämnt kommer till större delen att hamna i Norrland, dels för att öka skogsproduktionen, dels för att bidra till ökad rationalisering inom skogsbruket. Under den tid medlen skall förbrukas ger de sysselsättning för Norrlands befolkning, och detta är av oerhört stor betydelse för oss som bor där. Vi är naturligtvis tacksamma för all den hjälp

vi kan få via statsbudgeten, och hjälpen får vi kanske i första hand tacka regeringen för. Men det gäller för de enskilda skogsägarna att även själva investera kapital och inte enbart lita till moder Svea för att höja skogsproduktionen på egna marker. Jag tror att en strängare tillämpning av skogsvårdslagen är nödvändig. Den nyligen genomförda återväxttaxeringen ger besked om detta. Jag har själv deltagit i den, så jag vet vad jag talar om. Jag vågar än en gång i denna kammare påstå att det finns många enskilda skogsägare som inte gör några större ansträngningar då det gäller skötseln av sin egen skog. Detta måste man beklaga.

Men de statsbidrag som jag har nämnt räcker inte långt, om man skall lösa sysselsättningsfrågorna i Norrland. Det är inte heller avsikten med det hela. Arbetslösheten har tidvis varit skrämmande i norrlandslänen. Det skall villigt erkännas, om man skall vara rättvis, vilket man alltid skall vara, att staten satsat mycket pengar för att klara denna fråga. Arbetsmarknadsstyrelsen har satt i gång beredskapsarbeten m. m. Alla är vi överens om att ha en hög sysselsättning i vårt land, och därför torde detta utgöra riktlinjerna även i norrlandslänen.

Vad är det då framför allt som nu gjort det särskilt bekymmersamt i den vägen? Vi vet att arbetsmarknadsstyrelsen via sitt prognosinstitut gjort gällande att antalet skogsarbetare fram till 1970 skulle minska med 50 000. Av dessa 50 000 hänför sig 45 procent till Norrland och Dalarna och övriga 55 procent till områden söder därom. Om man sedan tittar på skogsbruksgruppen i 1960 års skogsbruksutredning finner man att det säges att antalet årsarbetare i skogen till 1970 beräknas minska med 10 000. I det första uttalandet är det mera bekymmersamt. Man frågar sig: Vem har rätt? I det ena fallet talas det om skogsarbetare och i det andra om årsarbetare i skogen. I

Statsverkspropositionen m. m.

denna viktiga fråga borde man ha fått något så när entydiga uppgifter och inte siffror som förvirrar det hela. Människorna och framför allt skogsarbetarna har genom pressen fått läsa detta, och de ställer sig helt naturligt tveksamma till om de skall fortsätta inom yrket eller flytta och skaffa sig annat arbete. Detta har även oroat många kommunalmän — och det förstår vi. Vi vet att orsakerna till hela detta resonemang är den pågående rationaliseringen inom skogsbruket — maskinerna kommer att mer och mer övertaga skogsarbetarens arbete. Detta måste vi naturligtvis acceptera.

Jag nämnde vid förra årets remissdebatt att rationaliseringen går mycket snabbt inom skogsbruket — så snabbt att man inte riktigt hunnit med. Men trots detta måste vi komma ihåg att det inte går att driva rationaliseringen så långt att man nästan kan klara sig utan skogsarbetare. Här kommer en stor omställning att ske. Framtidens skogsarbetare måste vara mycket mera tekniskt kunnig än tidigare, och det behövs mera servicepersonal. Detta måste innebära en helt annan utbildning, och här måste mycket pengar satsas på omskolning och nyutbildning.

Vi kan naturligtvis inte komma ifrån en hel del omflyttningar och kanske även förtidspensionering av äldre arbetskraft, om inte beredskapsarbetena räcker till. Men här är det också viktigt att staten hjälper till att skapa nya arbetsmöjligheter inom dessa områden. Jag skall be att få återkomma till detta senare.

Jag vill omnämna att många skogsarbetare har skaffat sig egna hem och att en del också förvärvat mindre jordbruk. Vissa av dessa jordbruk har kanske lägre värde än då förvärvet skedde. Vem skall svara för förlusterna, om skogsarbetarna måste flytta? Då det gäller egnahemmen skall en försöksverksamhet bedrivas, men hur kommer det att bli för de skogsarbetare som kombinerat skogsarbetet med mindre jordbruk?

Med denna redogörelse angående skogsarbetarfrågan i dag vill jag framhålla att staten borde ha ett samlande organ där man kunde följa upp de här viktiga frågorna — rationaliserings- och arbetskraftsfrågorna inom hela det svenska skogsbruket. Jag vet att skogsstyrelsen är centralorgan för skoglig rationalisering inom det enskilda skogsbruket och att forskningsstiftelsen SDA sköter liknande uppgifter åt domänverket och skogsbolagen samt att arbetsmarknadsstyrelsen utför prognosberäkningar angående arbetskraftsbehovet inom skogsbruket. Men det har visat sig att detta inte räcker. Det borde inrättas ett särskilt departement, där arbetsmarknads-, industri- och skogsbruksfrågorna skulle inrymmas. Dessa frågor är splittrade på alltför många olika organ. Samordning är här nödvändig för att regeringen skall kunna följa upp dessa viktiga frågor. Jag är säker på att om vi finde en fastare organisation skulle det bli lättare att klara dessa svårberämda frågor. Det är många gånger svårt att på kort tid få värdefulla uppgifter från både bolag och enskilda skogsägare — man vill kanske inte lämna uppgifterna. Arronderingen inom skogsbruket går alltför långsamt och borde påskyndas inom en del områden. Man blir kanske också tvingad att göra en mera tidsenlig skogsvårdslag på grund av jord- och skogsbrukets strukturförändring. Samverkan i en eller annan form torde bli ännu mera påkallad inom det enskilda skogsbruket.

Jag vill nämna att till industriens fyraprocentiga produktionsökning under 1963 har skogsindustrien bidragit mest — enligt de uppgifter jag erhållit. Ökningstakten för cellulosaindustrien var 15 procent, för pappersindustrien 8 procent och för träindustrien 5 procent. Vi vet att cirka 40—45 procent av vår export kommer från skogen. Skogen svarar för cirka en tiondel av nationalinkomsten. Om vi tar hänsyn till detta torde det vara viktigt att staten nogsamt

Statsverkspropositionen m. m.

beaktar skogsfrågorna, inte minst då det gäller Norrland. Regeringen har här en stor och angelägen uppgift att fylla. Med detta har jag dock inte riktat någon kritik mot regeringen eller mot något verk. Då det gäller sysselsättningsfrågorna i skogen är det angeläget att en nära samverkan mellan staten, kommunerna och skogsägarna kan åstadkommas.

Jag skall sedan nämna att arbetsmarknadsstyrelsen tillsammans med länsstyrelsen i Jämtlands län företagit en utredning angående näringslivet och befolkningsutvecklingen i länet — vilken nu överlämnats till inrikesdepartementet. Av denna framgår att en oavbruten folkminskning ägt rum sedan 1953 och att den tilltagit varje år. Flyttningsförlusterna för Jämtlands län har sedan början av 1950-talet varit mycket större, både procentuellt och absolut sett, än i något annat Norrlandslän. Det har även av utredningen kunnat utläsas att under 1962 var den relativa flyttningsförlusten i särklass störst i Jämtlands län. Detta har be-tecknats som landets mest utpräglade avfolkningslän. Det finns inte heller något annat län i riket som har så stor del av befolkningen sysselsatt inom jord- och skogsbruk som Jämtlands län — 31,3 procent i länet och 13,8 procent i hela riket. Då det gäller industrien är siffrorna omvända: för länet 14,5 procent och för riket 36 procent.

Med den ökade rationaliseringen inom skogsbruket inger dessa siffror allvarliga farhågor. Den pågående utflyttningen kommer även att påverka åldersfördelningen; antalet i de produktiva åldrarna sjunker och antalet åldringar ökar. Befolkningsutvecklingen i Jämtlands län torde bli synnerligen allvarlig för den befolkning som blir kvar i länet, om inga särskilda åtgärder vidtages. Det är de som stannar som får bära de sociala konsekvenserna av utflyttningen. I avfolkningslänen får kommunalmännen svårigheter med att få utgifter och inkomster att gå ihop. Kommunerna har

bundit sig vid stora utgifter för att klara samhällliga åtaganden av olika slag; skolor för både teoretisk och praktisk utbildning, socialvård, vatten och avlopp m. m. Jag anser, att om det sker en alltför stor avfolkning från en del områden i vårt land och om befolkningen koncentreras till ett fåtal platser, kan detta leda till svårbemästrade situationer för samhället. Det är därför nödvändigt med en lokaliseringspolitik som så långt det är möjligt sprider ut näringslivet i hela landet. Man bör därför ta stor hänsyn till de ekonomiska svårigheterna för kommunerna när lokaliseringsfrågorna inom näringslivet diskuteras. Det bör även komma in andra viktiga synpunkter, när lokaliseringsfrågorna skall behandlas och folk koncentreras till storstäderna. Då det gäller försvarssynpunkterna erkännes att koncentrationen försämrar försvarsmöjligheterna.

Man frågar sig även om vederbörande har tagit i beaktande trivselfrågorna för familjen och vilka konsekvenser anhopningen av människor kan leda till. Vi har redan fått detta delvis besvarat. Det har genom statistik klarlagts att befolkningens mentala hälsa försämrats i storstäderna i och med ökningen av antalet invånare. Samma är förhållandet med hälsotillståndet i övrigt. Brottslighetens ökning inger även farhågor för framtiden på dessa platser. Trafiksvårigheter uppstår m. m. Alla dessa faktorer inverkar menligt på människornas produktionsförmåga. Vid en fortsatt lokalisering bör dessa faktorer också tas med i beräkningen, men det blir svårt att åsätta dem deras verkliga värde.

Jag vill vid detta tillfälle uttala den förhoppningen att staten lämnar Jämtlands län det stöd som behövs dels för att förbättra kommunernas ekonomi och dels till utbyggnad av näringslivet. Jag skall villigt erkänna att det har skett en hel del under det senaste året. Skattelindringsbidraget för Jämtlands län bör höjas till samma bidragsgivningsklass som för Norrbotten.

Statsverkspropositionen m. m.

Vi har även fått ta del av en annan stor utredning, den s. k. Näslundsutredningen. Den har ännu inte slutdiskuterats, men från vissa håll fällt hårda ord mot de förslag som gäller Norrland. Jag hoppas trots detta att herrar teoretiker inte spolar bort denna utredning. Det skulle vara olyckligt för norrlänningarna. Det teoretiska tänkandet är bra men inte allt. Det bör förenas med praktiskt tänkande. Det blir emellertid kanske tillfälle att återkomma till dessa diskussioner längre fram, då vi får ta ställning till propositionen i ämnet. Då måste vi dock lägga diskussionen på ett vettigt plan och föra den lugnt och sansat, om det skall bli något resultat.

Det är även andra ting som väntar på sin lösning, bl. a. en rättvisare fördelning av skolkostnaderna. De är särskilt betungande för många Norrlandskommuner. Här kunde ett system liknande det som genomfördes för den kommunala delen av folkpensionsavgiften tillämpas. En viss del, lika för hela riket, av kostnaderna skulle bestridas av kommunerna, medan staten skulle betala övriga kostnader. Det är heller inte rättvist att norrlänningarna skall betala mycket mer för bensin, eldningsolja, elkraft m. m. Även detta är frågor som pockar på en rättvis lösning.

Jag vill till sist, herr talman, uttala att Norrland bör få det stöd som behövs för att ge sysselsättning och trivsel för dem som vill bo kvar där. Med de råvarutillgångar som finns där är detta fullt berättigat.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Det budgetförslag som förelagts denna riksdag har som vanligt fått ett blandat mottagande. Framför allt förefaller de professionella uttolkarna ha haft ovanligt svårt att ena sig om huruvida budgetförslaget är starkt eller svagt. Jag skall inte försöka besvara detta till synes olösliga spörsmål. Jag bara konstaterar att en bud-

get har förelagts oss, vilken inte kunnat utlösa någon högre grad av hänförelse eller indignation.

Detta borde väl betyda att den framlagda statsverkspropositionen har åtskilliga förtjänster. Det skall villigt medges att den har det. Förtjänsterna ligger inte minst på det planet att propositionen tar upp och vidareutvecklar en del förslag, som tidigare bedömts som olämpliga.

Statsverkspropositionen visar en stadig stegring av statens utgifter. Det är en ofrånkomlig utveckling, om man vill fånga in något på de många försummade områden vi alltfjämt måste dras med på skilda avsnitt i vårt samhälle.

Finansministerns uppslagsrikedom när det gäller att hitta nya inkomstkällor är emellertid inte heller uttömd, även om man har en känsla av att den håller på att sina. Faktum är ju, om man nu skall sätta tro till alla beräkningar, att regeringen ger sig in på någonting så tvivelaktigt som att »låna för att betala skatterna» — för att nu använda hans excellens statsministerns egen vokabulär under valrörelsen 1962. Jag förutsätter att statsministern på denna punkt finner anledning att ta ett allvarligt samtal med sin finansminister.

Personligen finner jag för dagen ingen anledning att gå in på någon kritik av regeringens förslag i denna del.

De förhoppningar man hade under föregående år om en snabbare takt i bostadsbyggandet har inte helt kunnat infrias. Prognoserna för framtiden ter sig inte alldeles tillfredsställande. Huruvida den reglering av byggnadsverksamheten som skymtar skall förmå att i någon nämnvärd grad leda över produktionen till bostadssektorn, lär väl vara tvivelaktigt, även om det gärna skall medges att det förekommer en viss byggnadsverksamhet här i landet, som ur både samhällsekonomiska och andra synpunkter måste bedömas som ganska diskutabel.

Statsverkspropositionen m. m.

Det påfallande draget i samhällsdebatten i dag — det har berörts av åtskilliga talare tidigare under remissdebatten — är det intresse och den ovisslighet som alljämt råder om hur morgondagens samhälle bör se ut.

En av de mest uppmärksammade kartläggningar som skett på detta område är den lokaliseringstudning som framlagts och som för närvarande är ute på remiss. Jag skall inte här ta upp någon större diskussion om de spörsmål utredningen sysslat med. Framför allt vill jag undvika att dra upp någon norrlandsdebatt, vilket alltid kan vara frestande, utan bara i största allmänhet varna för att tro på några underverk, även om utredningens förslag om stödåtgärder och lånemöjligheter skulle förverkligas. Vi måste komma ihåg att vi har utvecklingsområden även i andra delar av landet och att effekten av de resurser som utredningen föreslår skall ställas till förfogande förmodligen blir ganska begränsad.

Till dessa problem får vi anledning återkomma när en kungl. proposition i ämnet så småningom läggs fram. Vi skall därför inte diskutera detta ämne i dag så mycket. Vad man däremot har anledning att observera och reagera emot är de angrepp på bred front och med utgångspunkt från de mest skilda intressen som redan har förekommit mot tanken på en industrilokalisering utanför våra hittillsvarande industricentra över huvud taget. »Under inga förhållanden» — jag citerar en stor kvällstidning i Stockholm — »bör stöd lämnas för sådan nyetablering eller lokalisering av företag, som skulle försvåra rekryteringen till naturligt expanderande företag och branscher.»

Man måste då omedelbart ställa frågan vad som är naturligt och självklart på detta område och vad som är slentrian och invanda föreställningar.

Man måste också på allvar ställa frågan om vi skall föra en politik som medvetet syftar till att avfolka betydande delar av vårt land eller om vi

skall inrikta oss på åtgärder för att hålla dessa bygder levande.

Låt mig peka på att man i många andra länder inte tvekat att använda långt gående åtgärder som instrument i lokaliseringpolitiken. Skattelindringar, utjämning av transportkostnaderna och billiga krediter är ingalunda några nya eller okända grepp. Det kan förtjäna tilläggas att den konservativa regeringen i England när det gäller lokaliseringsåtgärder gått vida längre än vad någon socialdemokratisk regering skulle våga göra i Sverige.

När vi diskuterar dessa ting skall vi inte heller glömma att ingen del av vårt land har stått stilla i den allmänna utvecklingen under de senaste årtiondena. Bygder som tidigare varit isolerade och bortglömda har kulturellt och kommunikationsmässigt kommit i ett annat läge. För den som åtar sig den ansvarsfulla uppgiften att leda och vägleda opinionen på hithörande områden vore det nog välbetänkt att studera förhållandena på ort och ställe. Ett sådant studium kunde kanske ge anledning till omvärderingar i vissa stycken. Riskerna för omdömen grundade på fördomar och slentrianmässiga effektivitetschabloner skulle bli mindre. Det »naturliga» i vedertagen mening ter sig kanske inte längre lika självklart naturligt.

När man talar om lokaliseringsfrågorna bör man inte heller förbise skolans — främst då gymnasiet och de högre utbildningsanstalternas — betydelse som lokaliseringsfaktor. Mig synes det angeläget att det studiesociala stödet i första hand får en sådan inriktning att de geografiska orättvisorna i möjligaste mån elimineras.

Jag känner mig ingalunda övertygad om att de förslag som studiesociala utredningen framlagt i det avseendet tillgodoser de krav på jämställdhet mellan olika orter som man bör eftersträva, krav som är utomordentligt viktiga för den enskilde men inte mindre viktiga för de många utvecklingsbara or-

ter, som till exempel har en sådan geografisk belägenhet som icke medger dagliga resor exempelvis till ett gymnasium.

Jag övergår nu till ett helt annat område.

Den svenska hjälpinsatsen genom NIB har under det senaste året seglat in i ett svårartat blåsväder. Jag skall inte blanda mig i den striden, den sköter andra nog om, även om jag har en stark känsla av att det tillhör de stora uppgifterna för oss att hjälpen kan utvidgas och göras effektiv. Jag vill bara upprepa vad jag tillät mig påpeka vid remissdebatten i fjol och även förde fram i en motion, nämligen att vi i vår strävan att stödja långsiktiga åtgärder inte bör glömma den dagsaktuella nöden — att massor av människor alltså svälter ihjäl — medan man i andra delar av världen brottas med till synes olösliga problem med sin över-skottsproduktion av livsmedel.

Jag vet inte vad de svenska hjälporganen har gjort på den punkten, eller om man anser det möjligt att göra någonting. En redovisning på detta avsnitt vore i hög grad påkallad.

Jag har tidigare erinrat om att vi i dag för en intensiv debatt om hur morgondagens samhälle skall se ut. Det är naturligt att denna debatt i stor utsträckning förs på det ekonomiska planet — en debatt om effektivitet och samhällsnytta.

Det förefaller som om vi inte med samma intresse skulle ägna oss åt spörsmålet om hur de människor böra vara beskaffade, som skall forma detta samhälle och ge det levande innehåll.

Visserligen tar vi krafttag när det gäller undervisning och utbildning, men när det gäller frågor om moraliska kvaliteter, om att främja en sund och naturlig livsföring, då är våra beteendemonster ganska egendomliga.

Med tillfredsställelse kan vi konstatera att åtskilliga av våra med rätta fruktade folksjukdomar genom läkarvetenskapens framsteg trängts tillbaka, men

Statsverkspropositionen m. m.

andra har kommit i stället. En del av dessa tillåtes — hur paradoxalt det än låter — att fritt frodas och utvecklas under samhällets skydd och omvårdnad. Jag tänker här närmast på supseden och tobaksbruket.

I de yttersta av dessa dagar har redovisats undersökningar och statistiskt material beträffande tobaksbrukets risker ur hälsosynpunkt som verkligen måste betecknas som alarmerande. Det är möjligt att detta kommer att väcka en och annan enskild, men kommer det att väcka svenska folket, kommer det att väcka de svenska statsmakterna? Knappast. Den enda reaktion man hittills kunnat registrera från officiellt håll är väl att den högste företrädaren för hanteringen här i landet på omvägar låtit kungöra att tobaksrökningen egentligen inte är något större problem för det svenska folket. Delas den uppfattningen av våra skolmyndigheter, där man har heta debatter i kollegierna om man skall behöva inrätta »rökrutor» på skolgårdarna, delas den av våra läkare, av våra socialvårdsorgan, av våra kriminalvårdande myndigheter?

Jag skall inte vidare gå in på detta ämne, där verkligen åtskilligt skulle kunna sägas. Jag ställer bara den frågan: Hur länge skall vi finna oss i en ohämmad reklam för produkter och sedvänjor som vi vet innebära så förödande risker — inte bara ur hälsosynpunkt — utan att vi rör ett finger för att tända moteldar på samma plan? Här är verkligen en folkväckelse av nöden, där en motaktion måste sättas in med utnyttjande av de reklamtekniska möjligheter och massmedia som vi i dag förfogar över.

Detta, herr talman, är problem som kanske för många kan te sig små och betydelselösa i de sammanhang som vi här rör oss i, men det är problem som vi inte heller alldeles bör glömma bort medan vi är sysselsatta med att fördela välfärdssamhällets håvor till en förväntansfull väljarkår.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Liksom många gånger förr under en remissdebatt har det varit av stort intresse att lyssna till de många uttalanden och synpunkter som har kommit fram i debatten. Jag tycker knappast att vi i den lilla skara, som håller ut här på annandagen, vid denna tidpunkt behöver be varandra om ursäkt för att vi kanske något berör frågor som redan behandlats under gårdagens debatt. Betesmarkerna är ju vid denna tidpunkt av debatten rätt väl avbetade.

I gårdagens debatt gjordes en hel del uttalanden om författningsreformen. Jag skall inte ta upp den fråga som debatten delvis rörde sig om: statsministerns erbjudande i slutet av förra året att 1966 avveckla eftersläpningen här i första kammaren. Det förslaget var kanske ändå inte så allvarligt menat. Det är en annan sak som jag med ett par ord vill beröra.

Vi har vid många tillfällen hört statsministern liksom i går uttala, att viktigare än något annat är att vi har en handlingskraftig regering, som bakom sig har en stark majoritet i riksdagen. Statsministern gjorde i detta sammanhang ett stort svep över Europas länder och hittade, tyckte han, en hel del länder, där det enligt hans mening var illa ställt för vederbörande regering med en majoritet bakom sig i parlamentet som inte var stark. Bakom dessa uttalanden ligger naturligtvis att det socialdemokratiska partiet vill sitta kvar vid makten så länge som möjligt. Jag är dock tveksam om möjligheterna att inom demokratiens ram skapa en författning som vid alla tillfällen garanterar att regeringen bakom sig har en stark majoritet av den typ som statsministern här önskar. Skall man hålla sig inom demokratiens ram, så måste väl ändå den möjligheten, eller från statsministerns synpunkt risken, finnas att man har en regering som bakom sig kanske bara har en svag majoritet eller ingen majoritet alls. Jag vill för min

enkla del säga, att den garanti, som statsministern vill ha för framtiden vid införande av en ny författning, måste vara mycket svår, för att inte säga omöjlig att skapa fram. Vad jag för min del anser vara det viktigaste vid en författningsreform är att väljarnas röster så långt som möjligt kommer att ha samma värde, så att inte i själva valsystemet det ena partiet gynnas framför det andra. Det måste bli ett för väljarna rättvist valsystem.

Detta, herr talman, om författningsfrågan.

Därutöver vill jag säga, att när man litet har försökt att ta del av finansministerns finansplan och vad statsverkspropositionen i övrigt innehåller, kommer man alltmer till den uppfattningen, att det inte är en lätt uppgift att göra en bedömning av händelserna och utvecklingen under ett eller ett och ett halvt år på det ekonomiska området. Jag tror ändå att det är en allmän uppfattning, att det aldrig tidigare ens under ett valår lagts fram en så valbetonad budget som i år. Alla hämningar att hålla igen med statsutgifterna är nu borta, och statens utgifter ökar i våldsam takt. Man kan i år spåra ett enda stort intresse hos regeringen: utgifterna skall öka, skatterna skall stiga, det allmännas inflytande skall öka på alla områden och staten och kommunerna skall ta hand om en allt större del av nationalinkomsten. Så har det varit, och denna utveckling skall fortsätta. Det är det sätt varpå ett alltmer fulländat socialistiskt samhälle skapas i vår tid. Det är inte många år sedan — det var i slutet av 1950-talet — som det i statsverkspropositionen i många sammanhang under olika punkter hette, att här har begärts ett ökat anslag, men det statsfinansiella läget tillåter det inte. Den melodien har nu helt kommit bort, och nu tycks det statsfinansiella läget enligt regeringens mening tillåta nästan vad som helst.

Vad som kännetecknat utvecklingen under hela hela efterkrigstiden har varit

Statsverkspropositionen m. m.

en mycket långt gående försämring av penningvärdet, vilket ju redan framhållits många gånger i årets remissdebatt. I det ekonomiskt ansträngda läge vi har betyder dessa starkt stigande statsutgifter och dessa höjda skatter som nu föreslås även en garanti för en fortsatt inflation och ingenting annat.

Finansministern gör i finansplanen inledningsvis ett stort svep med utblickar över nästan hela den civiliserade världen. Nog kan man säga att det verkar storslaget att i den svenska finansplanen göra en bedömning av den amerikanska arbetslösheten, som varierat mellan fem och en halv och sex procent.

Något som är intressant i detta sammanhang är den prognos som här redovisas med ett uttalande om att förutsett att administrationens skattesänkingsförslag godkännes av kongressen, så kommer arbetslösheten att nedgå till fyra och en halv procent. Här finns anledning till en stilla undran, när finansminister Sträng för sin del skall komma fram till den uppfattningen, att en allmän och betydande skattesänkning skulle främja utvecklingen i vårt land. Men sådana tankar och sådana förslag är säkert allt för stora förhoppningar för att de någonsin skall komma fram från en svensk socialdemokratisk regering. Nej, i stället pressas det svenska näringslivet av ett såkant kostnadsläge, att en förnyelse av maskinutrustningen på ett oroande sätt stannar av. Med farhågor för att produktionen på olika avsnitt inte kan hålla sig med i den internationella konkurrensen skall staten lämna ett skattebidrag till industriens maskinköp. Detta är väl ändå ett uttryck för det stora regleringsintresse som finns hos regeringen och hur staten önskar utöva inflytande och skapa en beroendeställning på alla områden. Här lägges först så tunga bördor på näringslivet, att utvecklingen stannar av och risken är att det inte blir den produktions-

ökning och den ökning av nationalinkomsten som man räknat med — och så skriver staten som läkare för näringslivet ut ett recept med litet tillfälligt stimulerande medicin.

En annan mycket aktuell fråga i denna debatt och i den allmänna debatt som förekommit sedan finansplanen avlämnades har varit: Skall man ta finansministerns förslag på allvar, eller syftar dessa förslag till något annat som inte redovisas? När nu felräkningarna med eller utan avsikt varit så stora som de har, så är det ändå svårt att ta dessa beräkningar på fullt allvar. Med den erfarenhet vi har av en socialistisk politik, så är det, som jag redan har sagt, regeringens verkligt stora intresse att öka den statliga och den kommunala verksamheten, och detta kan inte ske utan höjda skatter som nu föreslås, och säkert finns i finansplanen och dess formuleringar en planering för framtida höjda skatter.

Med dessa uttalanden, som finansministern gör i finansplanen, är det säkert inte för mycket sagt, om man hävdar den uppfattningen att bakom dem ligger den tanken, att bara valet i höst är över, så kan man använda en annan motivering. Då har kapitalmarknaden blivit så anstränd, att det inte kan anses lämpligt att låna upp dessa 900 miljoner, utan vi höjer omsättningskatten i stället. Detta oberoende av om den stora skatteutredningen som nu pågår är färdig med sitt arbete vid den tidpunkten eller inte. Med utgångspunkt från vad finansministern föreslår finns det anledning till de starkaste farhågor för ytterligare förslag om skattehöjning innan det här året är slut.

När man läser finansministerns uttalande så gör man den iakttagelsen, att han är nöjd och belåten med tiden som varit, och han är optimistisk för framtiden. Vad vi får ta del av är en självbelåtenhet utan like, och efter denna självbelåtenhet lämnas löften om att bättre skall det bli.

Statsverkspropositionen m. m.

Regeringen och socialdemokraterna i allmänhet vill så gärna göra gällande att vårt land är ett mönsterland, där allt är så lyckat och välbeställt, och att utvecklingen bara går framåt mot ljusare och bättre tider. Ingen vill förneka att levnadsstandarden har stigit — även om det inte är regeringens förtjänst — men socialismens samhälle är inget mönstersamhälle.

Som redan har påpekats av flera talare, inte minst av den närmast föregående, har vi tyvärr många områden och avsnitt i samhället, där det finns anledning känna oro och bekymmer för vad regeringen utträttat eller för det bristande intresse regeringen visat för att uträtta någonting. Ansvaret vilar här tungt på den som ansvaret har. För många medborgare är det inte bara barnbidrag och pensioner som är det enda saliggörande och som betyder någonting; det finns även andra intressen. Vid oändligt många tillfällen har den förda bostadspolitiken och bostadsbristen varit föremål för debatt — så även i årets remissdebatt. Här har gång efter annan under hela efterkrigstiden givits vackra löften om att bostadsbristen skall försvinna. Det har blivit löften och inte mer; bostadsbristen har blivit allt svårare, kön på bostadssökande allt längre, och en ytterst osmaklig svartabörshandel med lägenheter har uppstått.

Nu skall den gamla medicinen med byggnadsreglering komma till användning igen. Inte är det någon som tror att den medicinen är ett verkligt hjälpmedel. Men något skall utträttas, och något annat medel har inte de som makten har kunnat åstadkomma.

Det har under senare år byggts många fina sjukhus i landet, men tusentals platser står tomma i brist på sjukhuspersonal. Folkvandvården är misslyckad. Beslut fattades 1962 om framtidens skola, och den håller på att införas, men hur skall lärarbristen kunna avhjälpas och vilka åtgärder tänker regeringen införa för att skoldiscipli-

nen skall kunna upprätthållas? Här finns mycket stora bekymmer, som på något sätt måste avhjälpas.

Ingen kan påstå att Sverige är ett mönsterland när det gäller sprithanteringen, spritmissbruket och ungdomsfylleriet. Vi har vid sidan om USA den största starkspritskonsumtionen i världen. Efter alla beslut som fattats under de senaste 10—15 åren har tillståndet bara blivit allt värre. Spritmissbruket har blivit av allt större omfattning, och ungdomsfylleriet har ökat på ett ytterst oroväckande sätt. I ungdomsfylleriets spår följer ett starkt ökat narkotikamissbruk. Efter de stora beslag och de anhållanden som gjorts på sista tiden med anledning av smugglingsaffärer med narkotika kan ifrågasättas, om tullbevakningen är sådan den borde vara. När det gäller sådana varor bör så långt som möjligt kontrollen skärpas. Brottligheten ökar, det är ett rop som ofta hörs över landet. Våldsbrotten blir allt fler, hemskare och hänsynslösare, säkerheten och tryggheten för de enskilda, laglydiga och fridsamma medborgarna, barn såväl som äldre, har minskat. Samhället måste bygga många fler platser på fångvårdsanstalterna. Om vi ser på den ökade brottsligheten, råder här sannerligen inget idealtillstånd. Enligt min mening kan inte samhället likgiltigt och med slapphet åse vad som här händer, utan kraftåtgärder måste vidtagas för rätts-säkerhet och trygghet åt enskilda medborgare. Är det inte tid för statsråd och riksdagsledamöter att på allvar tänka över problemen i fråga om rättstillämpningen, rättssäkerheten och straffverkställigheten, när sådana händelser inträffar som inträffade i Halland i förra veckan, då en 18-års raggarpojke med ett stulet militärvapen sköt ned en oskyldig taxichaufför? Jag har efter detta hemska dåd hört många uttala, att i ett fall som detta dödsstraffet inte skulle vara avskaffat. Det kan inte finnas något förbarmande med en sådan brottslig individ, och jag tror

Statsverkspropositionen m. m.

att det bland allmänheten finns en betydande majoritet för att även en straffverkställighet av det slaget skulle finnas.

Raggabilisterna är allttjämt en stor plåga och ett allmänt riskmoment på många platser. Det tillägg med en raggparagraf, som gjordes i barnavårdslagen den 1 juli 1963, är otillräckligt och måste betraktas som bara ett första steg på vägen. Andra möjligheter och medel måste lämnas myndigheterna när det gäller att reda upp raggareländet. Samhället kan inte i längden tolerera alla dessa raggarskandaler.

Det skulle nog kunna redovisas många fler områden i samhället, där vi inte på minsta sätt kan se bilden av ett mönstersamhälle utan en samhällsbild som är mörk och dystert. Det finns säkert många fler områden än vad jag här har antytt, där slapphet, likgiltighet och ett bristande intresse är dominerande. I många fall är det ytterst angeläget att regering och riksdag, såsom jag har sagt, tar krafttag till gagn och trygghet för alla. Sådana krafttag blir med tiden en tvingande nödvändighet, antingen det i dag finns något intresse eller inte.

Jag hade även denna gång, herr talman, tänkt säga några ord om vårt vägväsende och om väganlagen. Jag har gjort det många gånger förr, men för att jag skall försöka hålla mig inom den frivilligt överenskomna tidsramen skall jag vid detta tillfälle avstå härifrån. Det blir säkert ett framtida tillfälle då vägfrågorna kan diskuteras. Jag skall däremot något ta upp frågan om trafiksäkerheten på våra vägar. Den frågan är ju alltid lika aktuell.

En tidning uttalade helt nyligen att många genom en stark tro på den trafiksäkerhetspropaganda som bedrivs blir saliga i förtid. Även om man inte har den uppfattningen, som denna stora tidning gav uttryck för, att trafiksäkerhetspropagandan bidrager till att öka i stället för att minska trafikolyckorna, vill jag framhålla att jag inte tror att det räcker med vare sig trafiksäkerhets-

forskning eller aldrig så väl utformade paroller, maningar och uttalanden i radio och TV eller aldrig så många filmbitar i TV. Nej, här måste till kraftigare medel. Här måste till en trafik kontroll ute på vägarna, såsom jag har sagt många gånger förr, så att bilisterna och trafikanterna blir tvingade att följa gällande trafikförfattningar. Det måste vara så stränga straff för trafikbrott att man, om det inte kan ske på annat sätt, med sådana medel skapar respekt för människoliv och materiella värden. Det är här fråga om ett spel, där insatserna varje år rör sig om tusentals människoliv, skadade och invalidiserade i stort antal, materiella förluster på 1 200 à 1 500 miljoner kronor årligen samt lidanden och tragedier som inte kan uppskattas i pengar.

När det gäller trafikolyckorna rör det sig om det blodigaste och dyrbaraste spel som förekommer i vårt land. Nog skulle det finnas all anledning att samhället litet mera på allvar och med andra medel än vad som nu förekommer verkligen gjorde en insats för att rädda människoliv och för att rädda så många som möjligt från ohyggliga mänskliga lidanden. Det finns säkert möjligheter att ordna trafiksäkerhetsarbetet på ett sådant sätt, att här kan räddas både människoliv och stora materiella värden. Om det har förekommit likgiltighet i fråga om att utträtta vad som göras kan, måste den likgiltigheten försvinna. I detta avseende har i radio och i TV, helt säkert i god avsikt, under det senaste året förts en omfattande propaganda för att bilisterna efter mörkrets inbrott skall köra på halvljus. Nog skall en bilist kunna pröva sig fram i det avseendet och själv kunna avgöra vilket ljus han skall använda för att köra så trafiksäkert som möjligt. Sådana här i oändlighet återupprepade maningar kan verka i negativ riktning.

Trots den propaganda som förekommit ökade dödsolyckorna i stor omfattning under mörkermånaderna oktober—december 1963 i förhållande till samma

Statsverkspropositionen m. m.

tid år 1962. Under dessa tre sista månader 1963 ökade trafikolyckorna mer än någonsin i svensk trafikhistoria trots den ständigt återkommande trafiksäkerhetspropaganda som förekommit.

En sak som måste uppmärksammas är den trafikfara som de unga bilisterna i 18—20-årsåldern utgör. Det skulle vara av stort värde, om körkortet gjordes preliminära under de första åren och om en särskild kontroll ordnades för de ungdomar som fått sådana körkort. Ungdomligt övermod, bristande omdöme, våghalsighet och samhällets slapphet i trafikkontrollen och mot de otaliga bil-tjuvarna leder till mord och självmord i trafiken i en ohygglig omfattning.

Samhället har accepterat bilismen med alla dess risker och faror. Bilismen är en stor tillgång för människorna i vår tid, men samhället bör enligt min mening göra allt för att klara av de problem den skapat när det gäller vägarna, trafiksäkerheten och ansvarskänslan för den enskilde medborgaren.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Först några ord till herr Sveningsson, som talade om författningsfrågorna och ville göra gällande att det inte skulle vara möjligt att så att säga i demokratiens hägn skapa ett valsystem som är rättvist mot väljarna.

Det finns ju i många länder valsystem som fyller den funktionen, t. ex. i parlamentarismens hemland England. Där garanterar systemet med majoritetsval ett starkt regeringsunderlag; och ingen kan ju säga att det är odemokratiskt. I dagens Västtyskland har man en kombination mellan majoritetsval och proportionella val, ett system som framförts av högerns ungdomsförbund i dess broschyr om författningsfrågorna.

Så nog finns det exempel på att man kan skapa ett system som garanterar tillräckligt mandatunderlag för det största partiet, antingen det nu är socialdemokratiskt eller borgerligt. Vilket parti som skall vara det största är ju

ingalunda inskrivet i författningen — på sistone har det råkat bli socialdemokratien, men om de borgerliga går tillsammans skulle de få samma favörer som socialdemokraterna.

Önskemålet att varje röst skulle väga lika vid mandatfördelningen har ju diskuterats inom författningsutredningen, men ingen har velat försvara det. Vi ser också resultatet i de länder — exempelvis Danmark — där man har riksmandat och söker fördela mandaten med hänsyn till antalet röster för de olika partierna. Detta system har inte skapat någon stark regeringsmakt i dagens Danmark — det är ju radikalerna som tillsammans med socialdemokraterna skapar regeringsunderlaget. Och i Norge har socialistisk folkeparti med två mandat i stortinget faktiskt kunnat avgöra vem som skall inneha regeringsmakten. Det är ju inte något exempel som manar till efterföljd, och jag tror att vi har all anledning att observera dessa förhållanden under den fortsatta debatten i författningsfrågorna. Vi har ju också egna erfarenheter framför allt från 1920-talet, då småpartierna faktiskt kunde ta stöd ena gången från högern och andra gången från socialdemokraterna. Den ordningen kan inte på något sätt te sig eftersträvsvärd.

Jag skall inte gå längre in på dessa frågor utan har bara velat visa att vi knappast är betjänta av ett system, där alla röster till varje pris måste väga lika. Nackdelen är att ett sådant system gynnar uppkomsten av småpartier och gör det svårare att skapa regeringsdugliga majoriteter.

Jag hade närmast tänkt att i denna debatt beröra den väldiga strukturomvandling som sker i vårt land. I finansplanen talas om hög och full sysselsättning. Den beskrivningen är nog riktig som helhetsomdöme för landet, men i norr och ute i glesbygderna ligger det annorlunda till — där finns en betydade arbetslöshet, och många har endast beredskapsarbeten att hoppas på. Det var därför med stor glädje vi tog del av

lokaliseringens utredningens betänkande. Ett digert material har sammanställts av utredningen. Ser man på utvecklingen ur norrländsk synpunkt, finner man att Norrlands andel av rikets befolkning har minskat från 17,9 procent år 1930 till 16 procent år 1962. Länen i mälardelregionen har under samma tidsperiod ökat sin andel från 20,5 till 25,8 procent av rikets befolkning. Även andra landsdelar, främst i östra Götaland, har minskat sin andel av rikets folkmängd. Det finns dock lokala variationer som avviker från denna tendens.

Det är mot den bakgrunden kommittén har lagt upp sitt betänkande. Den har räknat på de s. k. B-regionerna och finner att av de 152 B-regionerna 64 har minskat sin folkmängd under 1950-talet. Ser man till de arbetsföra åldrarna, åldersgrupperna 15—65 år, finner man att antalet arbetsföra har minskat i 70 regioner — 60 av dem är identiska med folkminskingsregionerna. Åldersgrupperna över 65 år har ökat i rikets samtliga B-regioner. Det är denna variation i utkomstmöjligheterna och sysselsättningen som skapar problem ute i bygderna: arbetslöshet, utflyttning, höga kommunala kostnader. Den utvecklingen kan inte få fortsätta utan att motåtgärder vidtages.

Man kan diskutera detaljer och olika kriterier i betänkandet, men en sak borde vi väl i alla fall kunna vara överens om: att stödåtgärder behövs. Beredskapsarbeten i all ära, men de får inte vara någonting normalt i ett samhälle. Utflyttning sker ju i viss utsträckning, men inte heller utflyttningen får vara enda alternativet för Norrlands inland och vissa delar av nordvästra Svealand. Det måste vara en solidaritetsgärning för hela vårt folk att man bedömer vad som sker litet mera nyanserat.

Det nämndes i går att arbetsmarknadsverkets chef enligt en tidning vid en konferens hade varnat för att man satsar för mycket på småorterna. Jag tror att det inte är någon som har något emot att arbetsmarknadsverkets ge-

Statsverkspropositionen m. m.

neraldirektör här får yttra sig och säga sin mening. Jag tror dock att tillfället var litet illa valt med hänsyn till att man i dessa dagar runt om i landet skriver remissutlåtanden över lokaliseringens utredningen. Det är ju självklart att företagavärlden och bankerna tar intryck av detta, och detta är ju i och för sig ett skäl att avvakta ett lämpligare tillfälle för att ge sin mening till känna.

Vårt land är ju inte det enda land som har besvärigheter när det gäller utvecklingsområdena. Norge, Finland, England, Frankrike och Österrike och även Israel, som inte är större än en vanlig Norrbottenkommun, har inom sina gränser s. k. utvecklingsområden. Hur går man då till väga i dessa stater? Ja, därom kan man läsa i lokaliseringens utredningens betänkande, men man kan också på ort och ställe studera vad som åstadkommit. Vi kan se t. ex. på norra Norge. Denna landsända lades bokstavligen i aska och ruiner under andra världskriget. Det låg nära till hands att säga att den nordnorska befolkningen skulle flyttas till södra delen av Norge. Normännen var dock fullständigt eniga om att de skulle bygga upp det krigshärjade Nordnorge. Så har också skett. Efter denna återuppbyggnad har man nu åstadkommit den s. k. Nordnorgeplanen. Det rådde också fullständig enighet i stortinget om vilka åtgärder som skulle vidtagas. Nya företag har startats och ett mera rikt näringsliv har åstadkommit. Utvecklingen i Finland är i stort densamma. Man byggde upp Nordfinland, och man satsar nu hårt på att industrialisera Lapplands län. Allt detta lägger vi märke till framför allt i de norra delarna av Sverige.

När man tar del av förteckningen över propositioner till årets riksdag finner man att det står »eventuellt» framför lokaliseringspropositionen. Remisstiden utgår om några dagar, och det är därför angeläget att detta »eventuellt» försvinner och att regeringen försöker åstadkomma en proposition till 1964 års riksdag. Människorna vill ha besked om

Statsverkspropositionen m. m.

hur samhället skall ta itu med dessa svårigheter, och man lever i en viss ovisshet, framför allt i de delar av landet som kallas inlandet. Det är ju också i dessa områden — i alla fall gäller detta norra Sverige — där staten äger skogarna och vattenkraften, som vattenkraftsreserverna och gruvfyndigheterna finns. Domänverket har under de senaste åren lagt ned tiotals miljoner kronor på skoglig upprustning. Vägväsendet har också upprustats, och vi är alla överens om att skogsindustrien behöver den råvara som där kan frambringas. Det är därför naturligt att vi måste utnyttja våra resurser, och det är också den röda tråden i lokaliseringstudningens betänkande. Vårt land är inte så rikt att vi kan uppge bygder och göra dem till ett ingenmansland. Vi kan ta några exempel från glesbygderna. För att antyda vilka resurser som där finns kan vi betrakta Sveriges största landskommun, Jokkmokk, som till arealen är större än Värmland. Där bor för närvarande 10 800 personer. Kommunen minskade i fjol med 500 personer, framför allt beroende på inskränkningar i vattenfalls arbeten. Vill då folkhushållet avstå från att utnyttja Jokkmokks naturrikedomar? Nej, i denna enda kommun, som är den mest glesbefolkade i hela landet, produceras för närvarande en tiondel av den elektriska energi i vårt land som bygger på vattenkraften. Bara en tredjedel av resurserna har då tagits i anspråk, och två tredjedelar är fortfarande outnyttjade. Det är alltså inte praktisk politik att säga att vi skall avstå från dessa resurser.

Vi lägger i dag märke till att ett tjugotal man åker runt i Norrbotten för att värva arbetskraft för att tillgodose industriens behov i södra och mellersta Sverige, under det att blott en enda person hos länsarbetsnämnden i Luleå har till uppgift att förmå företagare och andra att satsa på Norrbotten. Det är alltför stor differens mellan åtgärder och resurser i detta fall. Vi hälsar därför med tillfredsställelse, om lokalise-

ringsutredningens planer kan förverkligas. Genom det nya anslag, som har betecknats som beredskapsanslag, vill regeringen satsa 40 miljoner kronor till industribyggnader. Det har även varit diskussion om de åtgärder arbetsmarknadsverket har vidtagit under fjolåret för att skapa varaktig sysselsättning ute i bygderna. Det måste vara av stort värde om man kan utöka anslaget till industribyggnader. Det kan inte vara lyckligt, om man ser på lång sikt, att utvecklingen i mellersta och södra Sverige skall gå en blomstrande framtid till mötes, om man samtidigt märker att norra och västra Sverige kommer efter i den industriella utvecklingen. Visst kan man säga att vi ändå skall hjälpa de människor som bygger och bor i dessa områden, men vi har så att säga inte godtagit den principen när det gäller socialvård i vanliga fall. Vi hjälper bara dem som inte kan göra en insats, såsom gamla människor och andra som på olika sätt är handikappade. Vi måste tillämpa samma principer när det gäller bygder och kommuner, och vi kan inte lita till att de i fortsättningen skall leva på socialvård. Det är ju ändå på det sättet att arbete och goda utkomstmöjligheter är grunden för välståndet för individen, och det är likadant när det gäller samhället. Det är den produktiva insatsen som vi skall ha som grund för fortsatt välstånd. Det är därför angeläget att de som bygger och bor i norra Sverige skall kunna göra denna produktiva insats och därmed också i hela landet bidra till hela vårt folkhushålls fromma.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Dahlberg något missförstod mitt uttalande i författningsfrågan. Vad jag sade var att det förefaller mig vara mycket svårt, om inte omöjligt, att skapa en författning som i alla lägen ger garantier för vad man kallar en stark regering, som

Statsverkspropositionen m. m.

har en god majoritet bakom sig i riksdagen. Herr Dahlberg tog England och dess majoritetsval som exempel. Jag förmodar dock att det även i England med dess valsysteem kan uppstå en situation då regeringen inte har en stark majoritet i parlamentet. Ur min synpunkt — och, som jag ser det, ur demokratisk synpunkt — måste det vara osmakligt att försöka få fram en författning, i vilken det finns inbyggd en fördel för det största partiet, det parti som för tillfället sitter i regeringsställning. Min uppfattning är, som jag sade i mitt första anförande, att det måste vara ur demokratisk synpunkt värdefullt att vid valen alla röster har lika värde. I vårt land med dess lugna och stabila förhållanden tror jag inte att man skall överdriva risken och farhågorna för att det skulle uppstå småpartier. Det har ju i alla fall visat sig vara mycket svårt att starta nya partier i detta land. Man skall inte hindra författningsreformen med talet om småpartierna, som förs fram vid olika tillfällen.

Herr DAHLBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det gäller i författningsfrågan framför allt att inte anlägga taktiska synpunkter och då utgå ifrån det parlamentariska läget man har för dagen. Författningen skall ju gälla åtskilliga decennier framåt. Man får inte ta hänsyn till vilket parti som för tillfället råkar vara det största. Det kan ju bli förändringar så att något annat parti blir störst — framför allt om de borgerliga går tillsammans — och då skulle det partiet få samma fördel. Man måste komma ihåg detta när man skall ta ställning till frågan om vilket system som skall tillämpas. Jag tror att detta också varit vägledande för författningsutredningen. Genom val dels i ortskretsar, dels i regionkretsar har man velat ge en fördel till det största partiet, där om ger författningsutredningen klart besked.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Dahlberg, att med ett rättvist valsysteem, ett valsysteem som ger lika värde åt rösterna, kan man inte säga att det ligger taktik vare sig vid det ena tillfället eller det andra.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! Jag förutsätter att herrar Sveningsson och Dahlberg kan lösa författningsfrågan antingen enligt majoritetsvalsprincipen eller på något annat sätt och att vi alltså inte behöver använda den här remissdebatten så mycket till detta.

En remissdebatt i den svenska riksdagen brukar nästan alltid spänna över ett ganska brett område av det politiska fältet, och det må därför kanske tillåtas mig att något vidröra frågor som tyvärr inte i någon högre grad beröres av den statsverksproposition som föreligger och som skall remitteras. Det är flera före mig som varit inne på en del av vad jag kommer att säga, men jag tycker att det är så viktiga ting att jag inte har velat låta detta tillfälle gå förbi.

Den befolkningsomflyttning som med vad jag skulle vilja kalla lavinartad hastighet sker inom det svenska samhället skapar som vi alla vet problem av skilda slag. För vissa landsdelar innebär detta att befolkningavtappningen redan nu åstadkommit ett mycket allvarligt läge för många kommuner och naturligtvis för många enskilda människor. Detta gäller kanske framför allt Norrland. På inte alltför lång sikt måste läget bli ohållbart för ännu fler bygder i våra nordligaste landsdelar, såvida inte någonting radikalt göres för att råda bot på missförhållandena.

Norrland är en rik landsdel. Naturtillgångarna — skogen, malmen och vattenkraften — är för det samlade Sverige absolut oundgängliga förutsättningar för den ekonomiska standard

Statsverkspropositionen m. m.

vårt land har uppnått. Dessa tillgångar borde också vara ett fullt tillräckligt underlag för ett väl utvecklat näringsliv inom landsdelen. Säkert är att Norrlands arbetskraftsbehov kunde öka avsevärt, ifall en fullständig förädling av de olika produkterna skedde inom Norrlands egna gränser. Så är som bekant inte fallet. Detta med råvarutillgången tycker jag att man bör ha som bakgrund när man i dessa dagar från visst håll gör olika invändningar mot åtgärder för en ökad industrialisering i Norrland.

Företagarnas intresse för lokalisering av industrier till Norrland har inte varit av samma intensitet som i landets södra och mellersta delar. Detta är ett faktum som även de övriga nordiska länderna erfarit. Men både i Finland och Norge har man sedan rätt lång tid tillbaka målmedvetet sökt att från statsmakternas sida stimulera utvecklingen in på en positiv väg. Naturligtvis är industriens utbyggnad i de s. k. »avfolkningsområdena» — ett ord som är mycket otäckt men som har präglats — en kärnfråga för lösandet av hela det stora problemkomplexet, och naturligtvis är det också den svenska statsmaktens underlåtenhet just i fråga om en aktiv lokaliseringspolitik som är mest beklaglig i hela detta sammanhang.

I och med framläggandet av den Näs-lundska lokaliseringstuderingen för några månader sedan har vi nu för första gången fått ett samlat förslag till konkreta åtgärder på detta mycket viktiga område, ett förslag som så att säga kommer direkt till regeringen. Jag vill betyga att man i Norrland är mycket spänd på vilken ställning inrikesministern kommer att ta till detta betänkan- de, och jag vill uttala den fasta förhoppningen att innevarande riksdag måtte få motta ett förslag i frågan — och ett positivt förslag.

Vissa remissutlåtanden över betänkandet som publicerats är ganska negativa. Industriförbundet och Arbetsgivarreföreningen synes knappast vilja se

några framkomstvägar enligt utredningens riktlinjer. Nu vet jag inte om man från detta håll har lyckats se denna fråga riktigt objektivt. Det kanske inte jag kan heller, men jag ställer frågan. Den sysselsättningspolitik som bedrivits i detta land under de senaste åren och som inneburit att man ensidigt gått in för att flytta arbetskraften har naturligtvis varit mycket bekväm för vissa delar av näringslivet. Man har kunnat få färdigutbildad arbetskraft från Norrland och samtidigt fått en statlig subvention för detta i form av flyttningsbidrag och starthjälp för de på detta sätt nyanställda. Det kan tänkas har utsikten till en statligt bedriven arbetsmarknadspolitik och sysselsättningspolitik, där man jämväl kan tänka sig en förflyttning av arbetstillfällena, från dessa synpunkter inte tett sig särskilt lockande för arbetsgivarsidans topporgan. Jag vill alltså hoppas att de nämnda rösterna inte måtte ljuda alltför starkt i inrikesministerns öron, när han sätter sig ned för att skriva sin proposition.

Jag skall helt förbigå arbetsmarknadsstyrelsens chef, generaldirektör Bertil Olsson, i denna min kritik. Men, herr talman, det behövs naturligtvis mycket mera än ett aktivt stöd till industrilokalisering för att få en positiv utveckling i hela det norrländska näringslivet. En enda men mycket betydelsefull sak vill jag nämna, och det är frågan om en mer rättvisande kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna. Många norrlandskommuner får i dag bära en onormalt hög kostnad för upprätthållandet av den service medborgarna har rätt att kräva. Det är otillständigt att skol- och socialvårdskostnader inte för närvarande bäres solidariskt av hela vårt folk. Så länge detta inte sker har vi sannerligen inte stor rätt att tala om vår höga standard, åtminstone inte med så stora bokstäver. Den kommunala skatteutjämningen är måhända på väg att lösas. Detta är en annan sida av problemet, och jag hop-

pas att detta kommer att ske på ett tillfredsställande sätt.

En sektor inom det norrländska näringslivet har det synnerligen svårt i dag. Jag tänker i det fallet på jordbruket. När jag ett av mina första år här i kammaren motionerade om en skyndsamt utredning av det norrländska småbrukets framtid mot bakgrunden av allmänt näringspolitiska, befolkningspolitiska, beredskapsmässiga och jordbrukspolitiska synpunkter, så hade jag en känsla av att de strikt jordbrukspolitiska utvecklingslinjerna gick i en riktning, där framför allt brukningsenheter och bygder i Norrland skulle komma i kläm. Utvecklingen har sedan dess noggrant visat att farhågorna icke var ogrundade. En nyligen publicerad detaljutredning från 1960 års jordbruksutredning visar skrämmande framtidsperspektiv för Norrlands vidkommande. Den utredningen pekar väl närmast på att ett norrländskt jordbruk endast har förutsättningar på några få begränsade områden inom denna stora landsdel.

Nu är det min bestämda övertygelse att man inte minst ur försvarspolitisk synpunkt måste ha en egen norrländsk försörjningsbas av livsmedel. Är det då verkligen försvarligt att låta de hårda ekonomiska lagarna allena styra utvecklingen? Vore det inte skäl att se de jordbrukspolitiska problemen inom denna landsdel i sammanhang med den övriga utveckling som vi vill främja och den samhällsstruktur som vi vill skapa?

Det är min personliga tro att det norrländska småbruket i någon form också måste tillhöra bilden av det framtida Norrland. Jag vet att denna tanke skrämmer många, men jag vågar uttala den. Det vore som jag ser det djupt olyckligt, ifall vi i dag tillät en utarmning av landets äldsta näring, som en bit in på 1970-talet betydde att vi fick ge statsbidrag för en kolonisering av vårt lands geografiskt sett största landsdel. En större vilja att i dag se Norrlands jord- och skogsbruksproblem i

Statsverkspropositionen m. m.

ett större sammanhang skulle måhända kunna betyda att hela det svenska samhället besparades kostnader för att en dag bygga upp något som nu finns men som riskerar att gå förlorat.

Jag vet att vad jag nu sagt kan möta många invändningar och att det för många kan framstå som ett utslag av någon sorts romantik, som helst inte bör få finnas i ett modernt samhälle, men jag tror ändå att det måste sägas. Jag skulle vilja tillägga att en levande norrländsk bygd knappast kan existera, åtminstone enligt mina bedömningar, om inte jordbruket som näring också är med i bilden.

Låt mig, herr talman, sammanfatta vad jag helt kort berört i tre förhoppningar:

1) att inrikesministern snarast möjligt framlägger det minimiprogram för en aktiv lokaliseringspolitik som redovisats i den Näslundska utredningen.

2) att frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun samt en effektiv kommunalskatteutjämning snarast möjligt blir löst på ett tillfredsställande sätt.

3) att de norrländska småbruksproblemen och för övrigt hela den norrländska jordbruksfrågan blir föremål för snara överväganden i det stora sammanhang som hela samhället och dess funktionsmöjligheter utgör.

Allt detta är nödvändigt, om man vill tänka sig en framtid för människor och bygd i vårt lands nordligaste delar.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Låt mig i anknytning till vad herr Gustafsson nyss anfört beträffande lokaliseringpolitiken säga några ord om denna mycket viktiga fråga.

Företagens lokalisering var ju under förra året en av våra största inrikespolitiska frågor, och den ägnades mycket stort intresse i den politiska debatten, även i denna kammare. Intresset torde för övrigt inte svalna under in-

Statsverkspropositionen m. m.

nevarande år, vilket redan flera inlägg i dagens remissdebatt vittnat om.

Betänkandet Aktiv lokaliseringspolitik, som i höstas framlades av kommittén för näringslivets lokalisering, har rönt ett mycket blandat mottagande och en hel del kritik.

Omdömena om kommitténs resultat är emellertid inte entydiga. De präglas i stor utsträckning av intressena hos dem som avgivit dessa omdömen. Jag har i egenskap av ledamot av lokaliseringskommittén under den gångna hösten deltagit i flera debatter i lokaliseringspolitiska frågor. Om man redogör för betänkandets innehåll inför ett forum i en mellansvensk eller sydsvensk industristad, möts man i diskussionen ofta av oförståelse för behovet av en aktiv lokaliseringspolitik och statliga stödåtgärder. Äger diskussionen däremot rum i den norrländska landsorten, går kritiken ibland i den andra riktningen. Då är de föreslagna lokaliseringspolitiska medlen alltför blygsamma och obetydliga, menar man. Det är alldeles klart att näringslivet och industrien har andra synpunkter och andra propåer när det gäller dessa frågor än man har från kommunalt håll i de områden som behöver lokaliseringspolitiskt stöd.

Jag tycker att detta tyder på att kommittén funnit en medelväg som tar berättigade hänsyn till olika intressen. I en så komplicerad fråga som denna — där såväl ekonomiska och sociala som inte minst psykologiska aspekter spelar in — måste en utredning försöka komma fram till ett resultat som ger en avvägning mellan de olika intressena. Jag tror att kommittén har lyckats med detta och att resultatet är väl balanserat.

Jag anser att det finns mycket bärande motiv för de lokaliseringsåtgärder som föreslagits i betänkandet. Det är angeläget att det allmänna genom ett lokaliseringspolitiskt stöd hjälper människor i regioner med stor och bestående arbetslöshet till en meningsfullt

tillvaro genom att medverka till att skapa arbetstillfällen för dem. I de utvecklingsområden som kommittén föreslår är den registrerade arbetslösheten mer än dubbelt så stor som i genomsnitt för landet. Dessutom har beredskapsarbeterna en omfattning som vida överstiger riksgenomsnittet.

Jag läste i gårdagens tidningar att arbetsmarknadsstyrelsen under innevarande vinter satsar omkring 150 miljoner kronor bara på beredskapsarbeten i Norrbotten. Därtill kommer betydande belopp för flyttning och omskolning av arbetskraft och dessutom bidrag ur arbetslöshetskassor. Ställer man kostnaderna för de åtgärder, som kommittén föreslår, i relation till det sammanlagda belopp, som dessa arbetsmarknadsåtgärder betingar, blir kommitténs förslag om ekonomiskt stöd rätt blygsamma. Kommitténs förslag skall ju för övrigt bidra till att väsentligt nedbringa dessa kostnader.

Nu säger kritiken av kommittébetänkandet, att arbetslösheten inte skall och inte kan avhjälpas genom inlokalisering av företag till ifrågavarande områden, utan man skall intensifiera de rörlighetsfrämjande metoderna. Man skall i ännu större utsträckning än hittills flytta människorna till arbetstillfällena. Kommittén har ju aldrig i sitt betänkande bestritt att det även framdeles är nödvändigt att satsa på de rörlighetsfrämjande åtgärderna. Det finns väl ingen inom kommittén som trott eller tror att de föreslagna lokaliseringspolitiska åtgärderna kan lösa alla problem.

Personligen anser jag att så länge det på vår arbetsmarknad råder ett starkt spänningsförhållande mellan å ena sidan en betydande brist på arbetskraft inom vissa geografiska områden och vissa branscher och å andra sidan ett överskott inom andra områden och branscher, är det såväl för vårt gemensamma produktionsresultat som för den enskilda människan nödvändigt att staten bidrar till att underlätta omflytt-

ning och omskolning av arbetskraften och medverkar till dess anpassning till en ny miljö.

Faktum är emellertid att trots arbetsmarknadsstyrelsens rörlighetsfrämjande verksamhet, trots att man satsat betydande resurser på att flytta arbetslösa till arbetstillfällena, finns det ändå och kommer för överskådlig framtid att finnas regioner med stora sysselsättnings-svårigheter. Det är fullt motiverat att här försöka den andra vägen: att flytta arbetstillfällena till arbetskraften. Båda metoderna är ett led i samma strävanden: att ge medborgarna, var de än är bosatta i vårt land, större möjligheter att välja arbete både vad det gäller yrke och bostadsort.

Ett annat godtagbart motiv för en aktiv lokaliseringspolitik är att samhället bör medverka till att de människor, som måste finnas kvar i våra glesbygder för att handha omvårdnaden av våra naturtillgångar, t. ex. skogen, bör så långt det är möjligt ges samma tillgång till en god kommunal och enskild service som andra medborgare. Därmed har ju inte sagts att man tror på en företagslokalisering till rena glesbygden. Man bör i fråga om industrilokaliseringen — och det säger kommittén också — satsa på tätorter som kan bedömas ha utsikter att fortleva och utvecklas. Lokaliseringpolitiken bör så långt det är möjligt medverka till att glesbygdsbefolkningen får tillgång till livskraftiga tätorter på rimligt avstånd från bostadsorten.

Herr talman! Jag anser att de förslag, som framlägges i betänkandet »Aktiv lokaliseringspolitik», är väl ägnade att bilda underlag för den förordade försöksverksamheten under en femårsperiod. Det är naturligt att man från näringslivets sida kan hysa betänkligheter mot statligt ekonomiskt stöd åt företag. Subventioner kan medföra ogymsamma konkurrensförhållanden — ett ingrepp i en naturlig företags-ekonomiskt riktig utveckling inom näringslivet kan medföra att våra produk-

tionsresurser inte utnyttjas till fullo o. s. v.

Jag tror att de farhågor som kommit till uttryck i debatten om betänkandet är överdrivna. Enligt kommitténs mening skall stödåtgärderna vara geografiskt avgränsade till områden, som är i särskilt starkt behov av ett rikare och mera differentierat näringsliv, och genom en sådan avgränsning blir konkurrensolägenheterna av ringa omfattning. Dessutom har den åtgärd, som från näringslivshåll mest kritiserats, nämligen statliga subventioner för uppförande av industribyggnader i utvecklingsområden, redan under minst ett år praktiserats i norrlandsorter med sysselsättnings-svårigheter utan att tidigare möta invändningar. Arbetsmarknadsstyrelsen har ju beviljat bidrag på upp till 50 procent av byggnadskostnaden för uppförande av verkstadsbyggnader som beredskapsarbete, och det är betydande belopp som togs i anspråk under 1963 för detta ändamål.

Kommittén för näringslivets lokalisering har accepterat denna typ av stöd. Generellt skall stöden utgå med 33 1/3 procent och i särskilda fall med 50 procent av byggnadsvärdet enligt vad kommittén föreslagit. Kommittén vill emellertid knyta dessa investeringsbidrag till utvecklingsområdena, således områden med hög varaktigt arbetslöshet eller med mycket låg industrialiseringsgrad och låg medelinkomst.

Ur näringslivets synpunkt är det mycket tillfredsställande, att kommittén enhälligt avvisar all lagstiftning i lokaliseringpolitiskt syfte. Någon tvångslagstiftning med tillståndskrav eller andra regleringar för etablering av företag — som t. ex. förekommer i Storbritannien — skall icke förekomma. De statliga åtgärderna skall inrikta sig på planering, rådgivning och ekonomiskt stöd åt företagen.

En annan viktig princip, som kommittén föreslår, är att företagslokaliseringen skall ske på lönsamhetens grund. Det statliga stödet skall således inte ha

Statsverkspropositionen m. m.

karaktären av fortlöpande subventioner utan utgöra en hjälp till självhjälp under startskedet. Företagets möjligheter att fortleva och utvecklas skall bedömas efter företagsekonomiska grunder. Kommittén anser att lokaliseringpolitiken skall bedrivas i nära samarbete med näringslivet och föreslår fördenskull bl. a. att till det centrala lokaliseringsorganet skall knytas ett råd med representanter för näringslivet, och likaså skall på det regionala planet till länsstyrelsernas sektioner för lokaliseringsfrågor även knytas ett råd med representanter för företagen och de anställda.

Jag vill, herr talman, uttrycka den förhoppningen att vi till årets riksdag får motse en proposition i denna fråga, en proposition som bygger på de synpunkter och de förslag som lagts fram i betänkandet Aktiv lokaliseringpolitik.

Ett område, som tidigare berörts i denna debatt och som är av stor betydelse för vårt lands ekonomiska framåtskridande, är yrkesutbildningen. Den tekniska utvecklingen ställer allt större krav på yrkesutövarna. Inom alltfler områden övertar när det gäller såväl manuellt arbete som tankearbete maskinen det rena rutinarbetet, och människan får i regel mera komplicerade arbetsuppgifter som kräver ökade kunskaper och ökat ansvar. Denna utveckling, som går mycket snabbt, ställer ökade anspråk på yrkesutbildningens aktualitet. Den ställer även stora anspråk på våra utbildningsresurser rent kvantitativt sett.

Inom betydande områden av svenskt samhällsliv råder för närvarande stor brist på yrkesutbildad arbetskraft. Det gäller såväl näringslivet som den allmänna sektorn. Frågan om tillräcklig utbildningskapacitet för dessa bristområden utgör ett allvarligt inslag i körsamhällesproblematiken. Låt mig bara peka på byggnadsbranscherna, där bristen på yrkesskickliga arbetare inom flera yrken är en av bromsarna på vår bostadsproduktion. Även andra bran-

scher hämmas i sin utveckling av brist på yrkeskunniga arbetare.

Trots en relativt snabb utbyggnad av yrkesskolornas resurser har köerna av inträdessökande elever vid våra yrkeskolor tilltagit under de senaste åren. I en sådan situation är det naturligtvis ytterst angeläget att tillvarata alla de resurser till yrkesutbildning som finns. Detta gäller även den utbildningskapacitet som näringslivet kan ställa till förfogande. Näringslivets insatser inom yrkesutbildningen är emellertid inte enbart av betydelse eller av intresse i en bristsituation som den nu berörda. Den planmässiga systematiserade utbildningen inom företag, antingen den sker inom företagsskolor, inbyggda verkstadsskolor eller som utbildning av enstaka lärlingar inom hantverksyrken, erbjuder många positiva sidor. Den är alltid aktuell, såväl till innehåll som till kvantitet. Eleverna får samtidigt med en planbunden utbildning även värdefulla erfarenheter från det dagliga livet i ett företag. Därigenom blir utbildningen levande och väl anpassad till aktuell yrkesteknik och tidsenliga arbetsmetoder. Företagsutbildningen anpassar sig även efter behovet av arbetskraft. Det är just yrken och företag, vilka har användning för flera skickliga yrkesmän, som intresserar sig för dessa utbildningsformer och tar in elever i företagen.

Jag vill, liksom jag tidigare har gjort i denna kammare, dessutom framhålla, att såväl de inbyggda verkstadsskolorna som lärlingsutbildningen inom hantverksyrkena är värdefulla utbildningsformer för speciellt många till företagsnumerären små branscher, som inte kan samla elevunderlag till vare sig kommunal yrkesskola eller central verkstadsskola. Dessutom utgör utbildningen inom näringslivet utbildningsvägar som är synnerligen ekonomiskt fördelaktiga för det allmänna.

Jag är övertygad om att de nu nämnda formerna av yrkesutbildning är vär-

defulla inslag i vart utbildningsväsende, och jag tror att företagens insatser på detta område kommer att få allt större betydelse.

Statsrådet Edenman ger även uttryck för en positiv uppfattning om näringslivets insatser i sina direktiv till yrkesutbildningsberedningen, när han där förutsätter, »att det sannolikt blir nödvändigt att i större utsträckning än hittills ta näringslivets resurser i anspråk för yrkesutbildningen. Det är därför viktigt att företagsskolorna och de inbyggda skolorna inte bara blir betraktade som komplement till samhällets yrkesskolor utan som med dessa samordnade och likvärdiga utbildningsvägar. Det bör följaktligen prövas, vilka åtgärder som ytterligare erfordras för att stimulera tillkomsten av dylika skolor», framhåller statsrådet.

Den uppskattning av näringslivets insatser för yrkesutbildningen, som kommer till uttryck i statsrådet Edenmans uttalande, är enligt min mening mycket glädjande. Statsrådet glömmar dock helt bort den utbildningsform som lärlingsutbildningen inom hantverket utgör, vilket är beklagligt. Jag antar emellertid, att yrkesutbildningsberedningen bör ägna även denna form lika stort intresse. Den utgör, som jag tidigare påpekat, en värdefull utbildningsform för många yrken inom hantverket. Den är redan i dag även kvantitativt av stor betydelse. Det torde vara uppskattningsvis 5 000—5 500 elever, som utbildas inom hantverksföretag med statsbidrag. Som jämförelse kan nämnas, att antalet elever vid de centrala verkstadsskolorna under höstterminen 1961 var totalt ca 6 200, vilket innebär att i samtliga våra centrala yrkesskolor utbildades endast ca 1 000 fler elever än hos hantverkarna. Det ger en god uppfattning om lärlingsutbildningens kvantitativa betydelse. Det finns därför all anledning att räkna med denna utbildningsform när det gäller näringslivets insatser på detta område.

Med tanke på det av mig refererade

Statsverkspropositionen m. m.

positiva uttalandet om yrkesutbildningen inom näringslivet från departementschefens sida hade man kunnat vänta sig, att det statliga stödet till utbildningen inom företagen hade fått en generösare behandling i årets statsverksproposition. I varje fall borde de relativt blygsamma statsbidrag som nu utgår ha fått en höjning som inneburit en kompensation för kostnadsutvecklingen under tiden sedan de senast fastställdes.

Det nuvarande bidraget till företagskolor och inbyggda verkstadsskolor fastställdes av riksdagen år 1958. Överstyrelsen för yrkesutbildning beräknar att kostnaderna sedan dess stigit med ca 25 procent och föreslår därför en motsvarande höjning av bidragen till företagsskolorna, de inbyggda verkstadsskolorna och lärlingsutbildningen. Detta förslag har statsrådet likväl inte kunnat biträda i statsverkspropositionen.

Det är dessutom enligt min mening befogat, att staten medverkar till att samtliga företag, som vill åtaga sig ett utbildningsuppdrag genom att anta lärlingar enligt de av yrkesöverstyrelsen uppställda villkoren, även får statsbidrag härför. För närvarande är antalet bidragsrum till företagare, som vill anta lärlingar, begränsat till 1 900, vilket inte räcker till under innevarande budgetår. Den 21 januari — d. v. s. bara för ett par dagar sedan — var antalet under budgetåret bifallna ansökningar 1 137, och antalet inkomna men ej behandlade ansökningar uppgick till 977. Det ger tillsammans 2 114 ansökningar, och då är att märka att det fortfarande återstår fem månader av budgetåret.

Dessa bidrag tas i stor utsträckning i anspråk även av byggnadsyrkena, och vi vet att det finns en betydande brist på byggnadsarbetare. Jag tycker därför att det finns all anledning att stimulera de företag, som vill ta ungdomar till utbildning inom dessa branscher, genom att ge alla som söker möjlighet att få statsbidrag, och genom att se till att bidragens storlek följer med kostnadsut-

Statsverkspropositionen m. m.

vecklingen, så att inte deras reella värde urholkas genom penningvärdeförsämringen.

Herr talman! Jag vore mycket tacksam om dessa synpunkter beaktades vid behandlingen av de motioner, som senare kommer att framläggas i dessa frågor.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Flera talare var i går inna på frågan om penningvärdet, och det har också berörts i dag. Jag skall tillåta mig att spinna något på samma tråd. När jag gör det är det utifrån den övertygelsen, att ingenting är viktigare än att medborgarna i samhället har förtroende för penningen och för att statsmakterna har en vilja att slå vakt om ett stabilt penningvärde.

Trots en av oss alla accepterad inriktning av den ekonomiska politikens olika krafter mot ett huvudmål, i vilket — utom full sysselsättning — ingått bibehållandet av ett stabilt penningvärde, har vi dessvärre i årtal lidit under en permanent fortgående penningvärdeförsämring. På tjugo år har den svenska kronan förlorat hälften av sitt värde. Enbart i fjol utgjorde penningförsämringen, mätt efter konsumentindex, cirka 3 1/2 procent. Motsättningen mellan det stabila penningvärdet, som varit det ursprungliga målet för politiken, och det fallande penningvärde, som blivit det faktiska resultatet, har blivit alltmera uppenbar. Priserna stiger, det mesta blir dyrare.

Likafullt talas det i finansplanen om att vi haft samhällsekonisk balans. Hur man kan göra det har för mig intill de sista dagarna varit något av en gåta. Jag har till sist trott mig finna gåtans lösning däri, att här skett en terminologisk förskjutning. Finansministern talar nämligen inte längre om stabilt penningvärde utan i stället om samhällsekonisk balans, vilket kan vara något helt annat. Är innebörden av

detta senare begrepp måhända numera endast, att jämvikt föreligger mellan tillgång och efterfrågan i nationalbudgetens försörjningsbalans och att priserna inte stiger mer än lönerna? Att prisnivån stiger, behöves under sådana förutsättningar inte utesluta att samhällsekonisk balans föreligger. Det vill förefalla som om en årlig penningförsämring på 3 å 4 procent numera på regeringshåll anses kunna tolereras. Spararna, som är de som förlorar på prisnivåns stegring, torde säkerligen ha en annan mening.

Jag vill hoppas att den terminologiska förskjutningen inte innebär att den målsättning för den ekonomiska politiken, som utgjorts av det stabila penningvärdet, inriktats på ett mindre ambitiöst mål. Ansträngningarna att bibehålla ett stabilt penningvärde borde i stället skärpas och effektiviseras.

Man kan ha olika meningar rörande orsaken till att den permanenta inflationsutvecklingen i vårt land blivit så stor som den blivit. Stabiliseringsutredningen pekade i sitt år 1962 avgivna betänkande på att den fortgående offentliga utgiftsexpansionen såsom sådan haft en starkt efterfrågestimulerande verkan. Den andra stora inflationsfaktorn har legat däri, att den fortgående stegringen i lönekostnaderna överstigit den samtida produktivitetstegringen. Även om efter hand jämvikten återställts, har det kvarstående resultatet städse blivit en höjning av prisnivån och en ytterligare försämring av penningvärdet.

Efter denna återblick skall jag övergå till årets finansplan, som också den kännetecknas av en statlig utgiftsexpansion, till och med en betydande sådan. Denna utgiftsexpansion står såvitt jag kan finna dåligt i överensstämmelse med den hittills förda konjunkturpolitiken. Skulle denna ha följts, borde i nuvarande konjunkturläge de statliga utgifterna i stället ha hållits starkt tillbaka. Med bortseende ifrån konjunkturpolitiken har finansministern i stäl-

Statsverkspropositionen m. m.

let släppt Barabbas lös på utgiftsområdet. I förhållande till löpande budgetår förutsattes en utgiftsökning på ej mindre än 2 miljarder kronor, d. v. s. 10 procent, och en utgångspunkt är därvid, att de statliga investeringarna alltfjämt ligger på en hög nivå.

Mot bakgrunden av denna omfattande statliga utgiftsexpansion, som äger rum samtidigt som en motsvarande expansion sker inom den kommunala sektorn, finns det anledning att sätta ett stort frågetecken till finansministerns bedömning av den kommande utvecklingen. Finansministerns tes är här den, att någon förskjutning i riktning mot ett generellt inflationstryck ej skulle vara att befara. Han räknar med att en produktionsökning år 1964 med drygt 4 1/2 procent skall kunna åstadkommas utan överhettningssymtom och med bibehållen samhällsekonomisk balans.

Jag skall här inte på något sätt överdriva. Jag tror inte att läget i och för sig är alarmerande, men jag är i motsats till finansministern något orolig för att den s. k. ambitiösa reformpolitik, för vilken budgeten anges vara ett uttryck, med de statliga och kommunala investeringarna alltfjämt liggande på en hög nivå och ett rekordartat bostadsbyggande, till äventyrs kan komma att skapa ett nytt inflationstryck. Förstärkes detta av eventuella lönestegringar som går längre än vad produktivitetstegringen medger kan återverkningar på konsumentensida, på importen och valutaställningen inte undvikas. En annan sida blir en ytterligare försämring av vår exportindustris konkurrenskraft gentemot utlandet. Vi vet att företagens vinstmarginaler är pressade och att konkurrenskraften redan förut är ansträngd. Det vill synas som om man i vissa konkurrentländer, bl. a. Västtyskland, räknar med en någorlunda stabiliserad löneutveckling. En kostnadsutveckling i Tyskland som är svagare än hos oss kan medföra svårigheter. Det är också att befara att åtskilliga svenska företag inte klarar nya kostnadsstegringar. I bilden

måste ytterligare komma de förstärkta hinder som EEC-ländernas nya yttre tullmurar på vissa håll utgör. Handelsministern talade i går om att även kol- och stålunionen höjer sitt tullskydd. Och vår egen avveckling av tullarna enligt EFTA-avtalet innebär också att vissa industrier som hittills haft ett visst tullskydd, visserligen ett lågt sådant, får detta i förhållande till övriga EFTA-stater reducerat. Den förestående Kennedy-rundan kan ytterligare komma att minska industriens gränsskydd och skärpa konkurrensklimatet för vissa företag.

Att frågan om vårt lands associering med sextatsmarknaden icke kunnat föras närmare sin lösning är att beklaga. Regeringens aktivitet i kol- och stålunionen må noteras med erkännande.

Vårt lands ekonomi befinner sig, såvitt jag förstår, i ett känsligt läge, så mycket mer som till följd av den senaste tidens höjda råvarupriser även en försämring av våra *terms of trade* ligger i farans riktning. Vi har kommit till en kritisk punkt. Slutsatsen borde därför vara att vårt lands ekonomi i dagens läge inte tillåter några övertramp, varken i det ena eller andra hänseendet. Som konservativ man dristar jag att föra in i debatten det gamla ordet *sparsamhet*, även om jag vet att ordet inte är populärt i dag.

Finansministerns tal om den målmedvetna viljeinriktning, som bör prägla samhällets politik, låter vackert, men är i själva verket inte detta tal en förskönande omskrivning för att finansministern själv blivit ett offer för de högt spända förväntningarnas virus? Finansministerns av naturen goda kropps-konstitution har lyckligtvis hindrat att denna virus alldeles har tagit överhand och vi kunde nyss konstatera att han såg pigg och nyter ut när han var här i kammaren. Men, herr talman, hur vore det om denna målmedvetna viljeinriktning satte sin prägel på den ekonomiska politiken med sikte på penningvärdets bevarande?

Statsverkspropositionen m. m.

I fråga om finansministerns prognos om en produktionsökning med 4,5 procent må konstateras att den utgår ifrån en lagerökning av 700 å 800 miljoner kronor. Hur denna produktionsökning och den därmed förknippade lagerökningen skall kunna finansieras under nuvarande restriktioner på kreditområdet framgår emellertid inte av finansplanen. Den förutsätter uppenbarligen en ökad upplåning från näringslivets sida. Hur denna skall kunna ske uttalar sig finansministern icke närmare om, men problemställningen som sådan antyds i nationalbudgeten på sidan 100.

Det märkliga är emellertid, att medan finansministern icke hyser farhågor för ett fortsatt generellt övertryck i samhällsekonomin vill det förefalla som om riksbanksledningen har en direkt motsatt syn på förhållandena. Herr Virgin var något inne på detta i går.

Riksbankschefen menar av allt döma att övertryckssymtomen i samhällsekonomin alltjämt är påtagliga och har förklarat att den restriktiva kreditpolitik som inletts under år 1963 och som lett till en betydande nedgång i likviditeten i banksystemet skall fortsätta. Hur produktionsökningen i så fall skall kunna finansiellt möjliggöras är en öppen fråga. Med nuvarande riktlinjer för penningpolitiken och för affärsbankernas utlåning kommer det erforderliga kreditutrymmet helt enkelt inte att stå till förfogande. Man får onekligen det intrycket, att finansministern och riksbankschefen i sin bedömning inte står på samma linje. Vad som är sant i kanslihuset är tydligen endast ett dåligt skämt i riksbanken — eller tvärtom. Det kan därför komma att uppstå en klyfta mellan de realekonomiska och de finansiella faktorerna till skada för samhällsekonomiens lugna utveckling.

Jag skulle därför vilja till finansministern ställa frågan, hur han menar att denna konfliktsituation skall kunna lösas.

Såvitt jag kan förstå finns det två

linjer att välja mellan: antingen en omprövning av utgiftsprogrammet eller en modifiering av penningpolitiken av innebörd, att sådana ökade likvida resurser skapas i banksystemet att bankerna blir i tillfälle att tillhandahålla de krediter som erfordras. För bibehållande av ett stabilt penningvärde erfordras — som jag nyss framhållit — att den statliga utgiftsexpansionen hålles inom en något snävare ram. En sådan handlingslinje skulle ha mina sympatier. Den innebär att samhällsutgifterna måste i erforderlig mån reduceras — reduktionen behöver icke bli så stor men kan nödvändiggöra vissa besparingar på driftbudgeten och någon minskning av de offentliga investeringarna och eventuellt också av bostadsbyggandet. Här är att uppmärksamma att redan arbetsmarknadssituationen på byggområdet utgör en flaskhals. — Även kommunerna kanske bör iaktta en viss återhållsamhet.

Vill man inte gå besparingsvägen måste riksbanken överväga vissa lättnader i penningpolitiken. Att sådana lättnader kommer till stånd kan ytterligare vara motiverat av den anledningen att de nuvarande kreditrestriktionerna framför allt går ut över näringslivets investeringar, trots att något övertryckshot från denna sida för närvarande inte är för handen. Jag tror att finansministern delar min mening att dessa investeringar är de ur samhällsekonomisk synpunkt mest angelägna, eftersom det endast är genom en fortsatt rationalisering av produktionsapparaten som den önskvärda ökningen i framstegstakten kan åstadkommas. Den enda chansen att klara de ökade lönekostnaderna blir för många företag rationalisering. Hur skall denna kunna genomföras om kreditvägen blir stängd? Det räcker inte bara med att ge dylika investeringar prioritet i fråga om byggnadstillstånd eller att införa ett extra investeringsavdrag — i och för sig motiverat. Självfinansieringsmöjligheterna är begränsade, ökade kreditmöjlig-

heter måste därför också ställas till förfogande.

I går förekom en liten debatt mellan finansministern och herr Yngve Holmberg om vissa anslagsäskanden i bilaga 2 till statsverkspropositionen, där man begär anslag för ökning av departementets resurser för långsiktig planering. Finansministern lugnade vissa farhågor som herr Holmberg framförde. Jag vill inte fördölja att även jag haft vissa farhågor, fastän de legat på ett annat plan. Om regeringens äskanden i denna del innebär, att en bättre planering för den statliga verksamhetens del skall komma till stånd, kan ingen invändning göras däremot. Det behövs otvivelaktigt en bättre planering — mycken planering — och viss samordning av samhällets olika krafter. Det enskilda näringslivet skulle endast ha nytta av en förbättrad samhällsplanering i vidsträckt mening. Inte minst vi i Skåne som har sysslat med Öresundsbron vet vilka svårigheter brister i samhällsplaneringen kan vålla.

Men det finns anledning att framställa frågan, om icke syftet med denna upprustning på planeringsområdet sträcker sig längre än vad här angavs. Frågan ställs därför att det finns krafter som arbetar för att i vårt land införa det system för central dirigerings av näringslivet som i Frankrike går under namnet »planifikation», planekonomi. Ordet »planering» är omgärdat med närmast vetenskaplig nimbus.

Jag har ingen anledning att tro att finansministern själv skulle vara anhängare av dylika äskådningar. Men en övergång till det franska planifikations-systemet, som för övrigt på senare år uppmjukats i sitt hemland, skulle, satt på sin spets, innebära att den nuvarande marknadshushållningen, där det ytterst är konsumenternas önskemål som faller utslaget, mer eller mindre ersättes av ett annat system med statlig dirigerings av näringslivet. Näringslivet kommer då att styras inte av marknaden, som är den enda som ska-

Statsverkspropositionen m. m.

par garantier för dess effektivitet, utan av ett statligt plankommissariat.

I anledning av den föreslagna utvidgningen av den administrativa planeringsapparaten i förening med de modeller, som nyligen framkommit i lokaliseringsutredningens betänkande, kan man gripas av vissa farhågor. Därför vore jag tacksam om finansministern kunde lugna mina farhågor på denna punkt.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Man kan inte gärna säga att remissdebatten 1964 har bjudit på några större överraskningar. Den har varit lik sina många föregångare och har inte uppvisat några speciella eller sensationella inslag, om man inte vill räkna högerledarens förlöpning i andra kammaren, där han talade om »socialistisk maktfullkomlighet».

Men så är också linjerna i den politiska diskussionen här hemma klart uppdragna, och det är inte så särdeles lätt att exempelvis under en remissdebatt ändra på de uppfattningar som människor har.

Jag förstår så innerligt väl de suckar som många oppositionsmän — och kvinnor också, för den delen — upphäver på grund av att de varje remissdebatt tvingas att ge sken av att vi har ett land som styrs dåligt, fastän praktiskt taget alla medborgare kan konstatera att våra levnadsbetingelser har förbättrats år från år. Några särskilt lysande spåmän kan man sannerligen inte påstå att de borgerliga politikerna varit. Det är sällan, för att travestera en känd ordlek, som så många spåmän fått så litet rätt av sitt myckna prat.

När jag konstaterar att vi i dag har det oändligt mycket bättre än för 20 år sedan, eller till och med för 10 år sedan, så innebär detta självfallet inte att jag är nöjd med allt som det nu är. Vi har lyckats bygga upp en hygglig fasad. Men vi vet också att mycket återstår att göra innan vi kan säga att allt är

Statsverkspropositionen m. m.

gott. På det sociala planet finns det fortfarande åtskilligt att göra innan vi kan slå oss till ro.

Under de senaste årtiondena har vi haft många heta ekonomiska debatter i vårt land, och en av vinsterna med dem har varit att man nu insett att det inte är lika lätt att lösa problemen som man trodde under den tid då en borgerlig partiledare med vippan käckt på svaj och med vardagsmänniskan som talesätt kunde uppträda som politisk och ekonomisk demagog. Man kan väl säga att det upplysningsarbete, som har förekommit under de ekonomiska debatterna, har varit värdefullt. Vi vet nu, att skall vi genomföra reformer, så kostar detta pengar, och då måste också medborgarna vara med om att betala dem. Kommunisternas slagord en gång: »Priserna ner, lönerna upp» har inte samma möjlighet att vinna gehör i dag som förr, lika litet som en nationalekonomisk partiledares försök att agera ekonomisk trollkarl genom att tala om att man samtidigt kan besluta om såväl ökade utgifter som minskade inkomster. Sådant tror inte folk på längre, lika litet som den moderna ungdomen tror på jultomten.

Men även om den ekonomiska upplysningen i stort stigit, så finns det självfallet många människor som kverulerar över de höga skatterna — vi hörde exempelvis den utläggning som herr Sveningsson höll här för en stund sedan. Det är oftast människor med god utbildning och goda inkomster men med dåligt omdöme i samhällsfrågor som för skattekverulanernas talan. En god vän till mig fick vid nyårsskiftet ett brev från en känd läkare vid ett sjukhus i en stad inte långt från den plats där jag själv är bosatt, vari läkaren sade ifrån, att han inte längre kunde ta emot de patienter som han haft tidigare. Jag skall inte undanhålla kammarens ledamöter innehållet i det brev som han presenterade patienten. Han skriver: »Dels av hälsoskäl, dels på grund av det ökade skattetrycket, som

orsakar att jag enbart för statens och kommunens skull får slita ut mig, nödgas jag från den 1 januari 1964 nedlägga min privatpraktik. Jag hänvisar för de närmaste veckornas injektioner till laboratoriet samt vidare till sjukhusets andra läkare.»

I ett följebrev säger han: »Jag beklagar att jag ställer till trassel för er och andra patienter genom att inställa min praktik, men det är enda utvägen om man vill komma undan med hälsan och slippa de oerhörda straffbeskattningar, som blir följden av extra förtjänsten.»

Och så talar han om att det arvode han skulle haft kan vederbörande insätta på hans postgirokonton.

Ja, man behöver egentligen inte kommentera det här brevet — det talar för sig självt. Är vederbörande sjuk, är det självklart att han skall inställa sin privatpraktik. Men det är tydligen inte där skon klämmer, utan det hela är bara ett försök att gnälla över statens och kommunens sätt att uttaga skatt från medborgarna. Vad denna akademiskt bildade person glömmer är att han fått sin utbildning genom statens försorg, att staten har kostat på honom många tiotusentals kronor innan han nått den position han nu har, att han till sitt förfogande haft statens lokaler och den utrustning, som sjukhuset bestått, samt att han haft sjuksköterskor som stått honom till tjänst med handräckning. Jag måste säga att man inte blir så överdrivet imponerad över människor som har inkomster långt över 100 000 kronor om året — dit vanliga människor inte ens kan drömma om att nå. Man blir inte överdrivet imponerad när de kverulerar över höjda skatter.

Vid fjolårets remissdebatt uttalade jag min glädje över de framsteg som gjorts för de handikappade människorna i vårt land, och jag vill även vid denna remissdebatt uttrycka min glädje över vad som i år sker. Jag skulle gärna vilja ge en blomma till socialminister Aspling för att han nu föreslår ett speciellt vårdtillägg för de barn

Statsverkspropositionen m. m.

som är mycket svårt handikappade. Även om 2 400 kronor per år inte täcker alla de merkostnader, som dessa föräldrar har, så är det här ändå fråga om ett mycket stort framsteg. Vi skall vara på det klara med att pengar inte är allt; det behövs också vårdinstitutioner och möjligheter att erhålla hjälp, men ekonomin är en så angelägen sak att det är glädjande att ett gammalt krav från bl. a. handikapporganisationernas sida nu blir genomfört.

En annan sak som återstår att lösa när det gäller de handikappade barnen är utbildningsfrågan. Här har det tyvärr inte skett så mycket. Det finns bland dessa barn en begåvningsreserv som man har anledning att ta vara på, och det är högst otillfredsställande att ungdomar som lämnar grundskolan och i fortsättningen även realskolan inte kan beredas gymnasieutbildning och därmed gå vidare. Den utredning som pågår om detta problem hoppas jag snart skall vara klar så att besluten att ge de handikappade bättre utbildningsmöjligheter kan helt realiseras.

Som ett viktigt framsteg vill jag beteckna socialministerns förslag att göra de s. k. tekniska hjälpmedlen för den dagliga livsföringen i princip fria och jämställda med de ortopediska hjälpmedlen. Det är bara en liten skönhetsfläck i bestämmelserna om de tekniska hjälpmedlen som jag vill ha bort, nämligen att utskrivningen av dessa måste göras av en ortopedläkare. Det betyder att man tvingas att sitta i kö i väntrummet hos dessa läkare, medan saken snabbare skulle kunna ordnas om tjänsteläkarna finge skriva ut anvisning på dessa tekniska hjälpmedel. Jag hoppas att socialministern vid utfärdandet av de administrativa bestämmelserna här skall åstadkomma en förenkling.

Låt mig också, herr talman, ta upp en annan synpunkt på de tekniska och ortopediska hjälpmedlen som är av ännu större och väsentligare innebörd. Det är det ökade behovet av forskning om och tillverkning av dessa hjälpmedel. De

små försök — någonting annat är det inte fråga om — som exempelvis SVCK bedriver har inte avsatt några nämnervärda resultat. SVCK:s organisation med en uppdelning på staten, landsingen, vanförestalterna och vissa organisationer ger inte heller den stadga som erfordras för att man skall kunna räkna med att på den vägen nå betydande resultat. Vi har beslutat ge fria rullstolar åt handikappade, men några forskningsframsteg på det området har egentligen inte skett, för att nu bara ta ett exempel. Den enda riktiga vägen är enligt min mening att man gör en utredning och bestämmer sig för ett mera resolut grepp på problemet än man tidigare haft. Såvitt jag begriper, behövs det ett helt nytt organ som kan följa både forskning och tillverkning; som det nu är kan man inte tala om någonting annat än halvmesyr.

I tidningarna meddelades häromdagen, att regeringen beviljat 300 000 kronor till en forskning om samhällsplanering. Jag vill särskilt understryka att det är ett mycket viktigt område man här söker tränga in på. Vi vet att alldeles för litet tidigare har gjorts i fråga om samhällsplanering och forskning därvidlag. Med tanke på framtiden är detta en av de största uppgifterna vi har på handikappsidan. Vi måste tänka på de medborgare som har svårigheter att förflytta sig, inte minst de många gamla — och gamla blir vi ju alla när vi fått leva tillräckligt länge! Det är angeläget att sociala institutioner, socialvårdsbyråer, försäkringskassor o. s. v. får lokaler som är bättre planerade med tanke på alla handikappade och gamla. Det är inte rimligt att exempelvis systembolagskontoren skall vara lättillgängliga genom sin placering i anslutning till gatunivån, medan samhällets serviceinrättningar oftast ligger på andra, tredje eller fjärde våningen utan hiss etc.

Om jag skall nämna ytterligare några önskemål så är det att arbetsprövningen kraftigt utbyggs, att bidragen till

Statsverkspropositionen m. m.

de skyddade verkstäderna för byggande av lokaler ökas och att man får ett större antal platser vid de skyddade verkstäderna samt en förbättrad och ökad omskolningsverksamhet.

Men det skulle inte vara riktigt, herr talman, om man lät dessa önskemål — som jag nu bara har antytt — undanskymma vad som verkligen har skett på detta område under de senaste fem åren. Man gläds över den satsning som förekommit. Jag vill också uttrycka min tillfredsställelse över den förståelse för dessa problem som finansministern visat; han har ju erfarenheter som gammal socialminister. Jag tror mig också våga påstå att de pengar, som samhället är redo att satsa på detta område, kommer att visa sig vara mycket välmotiverade investeringar som kommer igen med god ränta. Ty det bör fastslås att de handikappade i dag gör en betydande insats i svensk produktion. Det är bara att satsa vidare och bereda ännu större delar av denna grupp möjligheter till produktiva insatser i samhället.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag skall inte uppta tiden med att anföra ytterligare synpunkter i lokaliseringsfrågan — en rad talare har ju redan berört den i remissdebatten. Jag vill dock ansluta mig till dem som hävdar, att vi här måste ta krafttag från statens sida. Detta är vår skyldighet. Här måste något hända och hända mycket snart.

Årets statsverksproposition innebär inga stora och väsentliga nyheter på jordbrukets område, men jag vill i alla fall vid detta tillfälle göra några funderingar kring jordbruket och framtiden; de problemen har ju inte i nämnvärd utsträckning diskuterats tidigare i denna debatt, något som kan ha sin förklaring i jordbrukets sexårsavtal, som gör att jordbruksfrågorna inte diskuteras så mycket i riksdagen just nu.

Den som följer jordbruksfrågorna kan

dock konstatera att världsmarknadspri-serna har stigit kraftigt under det senaste året och att gränsskyddet därigenom har minskat med hänsyn till avtalets konstruktion. Det kan också vara av intresse att konstatera, att det svenska jordbrukets gränsskydd för närvarande inte är så stort som många vill göra gällande och att det synes sjunka mer och mer.

Det bör stå klart för alla, att vi absolut behöver ett starkt och välrustat jordbruk för framtiden, ett jordbruk som kan klara försörjningen av vårt folk. Detta är en synnerligen viktig trygghetsfråga som angår oss alla men som kanske många inte tillräckligt beaktar i dessa fredstider; människorna glömmet så lätt. En sänkning av jordbruksproduktionen kan bli ödesdiger för vår försörjning; och här har vi ett ansvar. Därför är det också en mycket betydelsefull samhällsfråga hur vi ordnar betingelserna för jordbruket i framtiden.

1960 års jordbruksutredning sysslar för närvarande med dessa spörsmål, och den skulle egentligen ha varit klar med sitt arbete i så god tid att nya avtal hunnit slutas före den 1 september 1965. Nu har jordbruksministern i statsverkspropositionen meddelat att utredningen inte hinner bli klar i så god tid att denna tidsprognos kan hållas. Vi får ett provisorium på ett år, kanske mer.

Detta är att beklaga med hänsyn till det ovissa läge och den pessimistiska inställning som råder hos jordbrukarna på grund av den svaga lönsamheten. Jag hoppas dock för min del att detta provisorium blir så utformat, att en förbättring av lönsamheten även kan uppnås under provisorietiden. Jordbrukarnas inkomsteftersläpning är för närvarande så stor, att detta är en mycket viktig angelägenhet. Det är en viktig angelägenhet inte bara för jordbrukarna utan även för andra sett på längre sikt. Kan vi inte inse detta i tid, kan det kosta samhället betydligt mera en gång i framtiden.

Till jordbruksdepartementet har nu

Statsverkspropositionen m. m.

av denna utredning lämnats ett delbetänkande beträffande lantbrukets effektiviseringsmöjligheter. Det har utarbetats av den s. k. Hjelmiska expertgruppen. Många människor har härigenom fått den uppfattningen, att jordbruket kan och måste bli så effektivt inom en snar framtid som utredningen skisserat. Möjligheterna föreligger naturligtvis men kan förverkligas endast under förutsättning att jordbrukets betingelser blir så gynnsamma som expertgruppen har tänkt sig. Det måste vid detta tillfälle klart sägas ifrån. Dessa betingelser måste samhället skapa, därest effektiviseringsgraden skall uppnås. Mycket kan naturligtvis göras, men det är ett arbete på lång sikt, varför ingen bör invagga sig i den tron att en så hög effektiviseringsgrad är möjlig att åstadkomma inom den närmaste framtiden.

Intressant är att gruppen utgår från att priserna på jordbrukets produkter måste bestå i minst sitt nuvarande läge, därest jordbruket skall bli lönande även vid en så hög effektiviseringsgrad. Den storleksrationalisering av jordbruket, som enligt expertgruppen erfordras, kan inte uppnås i en handvändning. Det finns inga möjligheter därtill. Här inverkar allför många faktorer, och redan här stöter man på svårigheter.

En storleksrationalisering är ingalunda heller det enda saliggörande. Många har en övertro på just storleksrationaliseringen. Att uppnå en genomsnittlig avkastning av mjölkborna av den storleksordning som gruppen tänkt sig går inte heller utan ett intensivt arbete på längre sikt. Ett jordbruksföretag av den omfattning, som gruppen tänkt sig, kräver enorma kapitalbelopp för såväl fastigheter som maskiner och djur. Det är kanske den mest väsentliga frågan. Enligt gruppen uppgår medelinvesteringarna vid kreaturslös drift till 0,5 å 1,5 miljon kronor per företag i södra Sverige och till 0,3 å 0,8 miljon kronor i mellersta Sverige. Vid en specialiserad djurhåll-

ning blir investeringsbehovet mindre, dock av en betydande omfattning. Här måste samhället skapa lånemöjligheter av helt annan omfattning än de som för närvarande finns. Längre krediter och lägre ränta är ofrånkomliga åtgärder. Jordbruket måste få bättre möjligheter till resultatutjämning och fördelaktigare skatteavdrag än vad som för närvarande gäller. En bättre skördeskadeförsäkring är också en nödvändig åtgärd i detta sammanhang. Bättre lagringsmöjligheter i utjämnande syfte är också nödvändiga.

Sist men inte minst måste samhället klara en högeffektiv utbildning av ett betydligt större antal jordbrukare. En person som skall sköta en så stor rörelse med så vittgående krav som skötseln av ett högeffektivt jordbruk innebär måste besitta kunskaper av stora mått på många områden. Här måste vi utbilda en stor mängd toppmän. Om vi utrustar personer, som har ett stort jordbruk, med dyrbara djur- och maskinuppsättningar, men inte ger dem tillräckliga kunskaper, kommer inte ekonomien att gå ihop. Fortlöpande försök och forskning krävs och måste på ett effektivt sätt kontinuerligt bibringas jordbrukarna. Hela rådgivningsverksamheten måste bli betydligt mera omfattande och effektiv. Detta måste ske genom radio och TV men även genom personliga kontakter.

Med tillfredsställelse noteras expertgruppens uttalande, att deltidsjordbruket kan ha sitt berättigande liksom kombinationen jord—skog. Detta är en väsentlig synpunkt, som vi inom centerpartiet alltjämt hävdar.

Jag har med detta velat säga att om vi skall kräva en ännu högre effektivitet av framtidens jordbrukare måste vi också se till att samhället ställer tillräckliga resurser och möjligheter till förfogande. Det har vi för närvarande ej, och då kan vi inte heller forda det orimliga av jordbrukarna.

Med hänsyn till de möjligheter som stått till förfogande måste man beund-

Statsverkspropositionen m. m.

ra den svenska jordbrukarkären som kunnat effektivisera så långt. Härom talar också siffrorna sitt tydliga språk. En arbetskraftsminskning har skett med 4 à 5 procent per år, men produktionen har ändå i stort sett hållit sig oförändrad. Svenskt jordbruk står sig gott i fråga om effektivitet även vid en internationell jämförelse, medan däremot lönsamheten är låg.

Med hänsyn till min privata verksamhet vill jag ändå säga att man i många fall schabloniserar för mycket och överskattar teoretikernas rekommendationer. Allt sådant måste bygga på ett sunt ekonomiskt planerande i varje enskilt fall om det skall lyckas. Vad som är lämpligt för den ena individen kanske är mindre lämpligt för den andra, och vad som är lämpligt på den ena orten kanske är mindre lämpligt på en annan. Jag tror alltså att många överskattar teoretikernas synpunkter, ty det är väl ändå praktiken som är det avgörande.

Låt mig här ändå till sist säga ett par ord med anledning av ett interpellationssvar som jordbruksministern lämnade till herr Hamrin i andra kammaren i förra veckan och som gällde jordförvärvslagen. Vi har för närvarande en jordförvärvslag, vilken har förlängts, och vi har även en bolagsförbudslag. Jag vill då säga att detta är absolut nödvändigt för det svenska jordbrukets och skogsbrukets existens. Nu signalerar jordbruksministern i svaret till herr Hamrin en reformering av bägge dessa lagar om jag har fattat honom rätt. Vissa moderniseringar kan vara nödvändiga och dem motsätter jag mig inte, men här måste vi tillse att den nuvarande ägarbalansen mellan bolag och enskilda ej kommer att rubbas genom en ny lag, som ger bolagen och det allmänna större möjligheter på bekostnad av det enskilda. Då skulle säkerligen effektiviteten minska. Jag vill gärna vid detta tillfälle uttala den förhoppningen att vid en revidering av jordförvärvslagen och bolagsförbudslagen

en försämring för det enskilda jord- och skogsbruket ej kommer till stånd.

Herr PETERSSON, PER, (h):

Herr talman! I den förteckning som har överlämnats till kammaren över propositioner avsedda att föreläggas årets riksdag finns en, säger en, proposition som betecknas som eventuell, och denna tvivelaktiga särställning har drabbat frågan om näringslivets lokalisering.

Jag vill livligt beklaga den osäkerhet i avflyttningsbygderna som det lilla ordet *eventuellt* i detta sammanhang har vållat. Den över alla partigränser enhälliga lokaliseringsutredningens förslag hälsades av hela Norrland med positiva kommentarer. I Norrland hoppades vi, ja, rent av trodde vi, att nu efter alla år av utredningar, kartläggningar och sakkunnigförslag och nu slutligen en enhällig lokaliseringsutredning skulle regeringen vara beredd att gå till snar handling. En av de förhandsvidtalade kommentatorerna vid utredningens presentation, som står regeringen nära, kom dock med en brasklapp. Han gjorde en jämförelse mellan en patient som behandlades av ett villrådigt läkarkollegium, som i det längsta drog sig för ett väl behövligt ingrepp och frågan om lokaliseringsproblemet. Där avsåg han väl att regeringen hade läkarkollegiets roll och lokaliseringsfrågan var patienten.

Mycket i den diskussion som följt på lokaliseringsutredningens förslag har enligt min mening ökat behovet av handling utan tidsutdräkt. Som framgår av uttalanden i går och i dag i denna kammare vållar många av arbetsmarknadsstyrelsens åtgärder stor oro i Norrland, och arbetsmarknadsstyrelsens chef, förefaller det mig, har alltför svag tro på önskvärheten av aktiva lokaliseringsåtgärder för att enskilda företagare med resurser skall våga att helhjärtat satsa på företagsamhet i avflyttningsbygderna. Jag avser då arbets-

marknadschefens uttalande att man under en begränsad period, t. ex. fem år, borde bedriva en aktiv lokaliseringspolitik för att vinna gehör för det väsentligaste och viktigaste, som enligt hans uttalande var den samtidiga flyttningen av arbetskraft söderut.

Alla vet vi att under den socialdemokratiska maktperioden har bestämmanderätten mer och mer flyttats till politiker i stat och kommun. Genom olika metoder dirigeras samhällsplanering och boende av politiska organ. Vad det gäller lokaliseringståtgärderna är väl utvecklingen den, att inflyttandet häröver avses att mer och mer överflyttas från kommunala till statliga organ och då till arbetsmarknadsstyrelsen. Enligt lokaliseringsutredningens förslag skall ju arbetsmarknadsstyrelsen vara det centrala organet för lokaliseringsverksamheten.

Företagarnas möjligheter till egen planering för sina företag har väsentligt beskurits.

Allt detta är naturligtvis kunniga och framsynta företagare väl medvetna om och helt naturligt frågar de sig vilken arbetskraft och vilken kundkrets som kan finnas kvar i Norrland om något eller några årtionden, om uppfattningen bland de för lokaliseringsverksamheten ansvariga är den, att det viktigaste — och kanske enda viktiga — är att flytta arbetskraften söderut. De kan också fråga sig varför de, som har företag som kan flytta, skall sträva emot om allt talar för att även de skall flytta söderut.

Enligt min bestämda mening är det inte enbart ett norrlandsproblem att bibehålla och helst förstärka den företagslust och företagsamhet som finns i de delar av landet som lokaliseringsutredningen kallar utvecklings- och stödområden. Dröjer regeringen i onödan med att förelägga riksdagen lokaliseringsutredningens samlade förslag, kommer det att verka förödande på företagarlusten hos de enskilda företagarna i avfolkningsområdena. Dröjsmålet

Statsverkspropositionen m. m. kommer att tolkas så, att regeringen inte tror på landsdelens ekonomiska framtid. Är — mot förmodan — denna tolkning riktig, är det också för de enskilda företagarna viktigt, att det sägs rent ut av regeringen. Jag hoppas att alla, även regeringen, har klart för sig vilket allvarligt och hela landet berörande problem det är om de enskilda företagarna i avfolkningsområdena »tappar sugen» och i större antal börjar flytta sin verksamhet till andra delar av landet. Då kommer den nuvarande utflyttningen som ju framför allt har sin grund i strukturförändringar inom skogsbruk och jordbruk att växa till en storleksordning, som borde vara en mardröm för en regering, vilken redan för 20 år sedan utlovade att bostadsbristen skulle vara avskaffad inom fem år.

Herr talman! Min bestämda uppfattning är att det inte enbart är ett norrlandsintresse utan ett riksintresse att i de län, som lokaliseringsutredningen kallar utvecklings- och stödområden, bibehålla och förstärka den företagsamhet, den företagslust och den trivsel som finns. Jag tror att lokaliseringsutredningens samlade förslag och rekommendationer skulle ha en sådan effekt särskilt om de förstärks med skattepolitiska åtgärder och förbättrade utbildningsmöjligheter.

Jag vill enträget uppmana regeringen att förelägga riksdagen förslag i den samlade lokaliseringsfrågan utan onödigt dröjsmål.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Vid den här tiden har debatten fjärmat sig så långt från sin uppgift att belysa den framlagda statsverkspropositionens verkningar på samhällsutvecklingen, att en senkommen åhörare, sedan han lyssnat till de många konkreta men helt skilda spörsmål som alltid utgör underlaget för remissdebattens andra dag, kan få intrycket att riksdagens första sammankommande nu diskuterar helt andra frågor.

Statsverkspropositionen m. m.

Det är en sak att ta upp frågor av principiell art, en annan att söka analysera de olika bitar som skapar helheten och se deras betydelse och inbördes sammanhang. En budget som omsluter mer än en femtedel av nationalprodukten betyder genom sin utformning mycket för hur hela samhällsutvecklingen skall gestalta sig, både då det gäller det närmast kommande budgetåret och på längre sikt. Den senkomne åhöraren får alltså sig serverat ett antal av de olika bitarna i denna väldiga budget och upp-täcker, om han lyssnar uppmärksam, att de hör samman med helheten.

En av dessa bitar, som har rönt stor uppmärksamhet, är förslaget om standardhöjning åt folkpensionärerna. Alla har sagt att förslaget är bra. Någon röst för att höjningen skulle vara otillräcklig i relation till vad vi just nu orkar med av ökade utgifter har ännu inte höjts. Däremot tycks det förvånansvärt nog finnas meningar som omfattar den tanken att kostnaden för denna utgift inte skulle behöva täckas, i varje fall inte på det sätt som föreslagits, nämligen genom att ta bort avdragsrätten för folkpensionsavgifterna vid inkomsttaxeringen. Den tidigare förutsedda ökningstakten för folkpensionsavgifterna har ju hittills inte behövt följas, men då det är nödvändigt att skaffa fram ökade inkomster måste ett förslag som det vilket nu är framlagt innebära en rättvisare fördelning av kostnaden än en avgiftshöjning.

I samband med förslaget om förbättrade folkpensioner har socialministern aviserat ytterligare förbättringar i förmånerna för handikappade genom att invaliditetstilläggen och invaliditetsersättningarna redan nu skall knytas till den indexserie, med vilken de skulle ha sammanförts först 1968. Det betyder inte bara en kraftig och välkommen ökning av beloppet utan framför allt en värdesäkring av förmånerna som man så gärna unnar dessa särskilt olyckligt lottade medmänniskor.

Det finns dock en praktisk fråga i

sammanhanget som jag hoppas att socialministern tar hänsyn till vid utformningen av de närmare bestämmelserna för bidragen. För närvarande utgör dessa bidrag i viss utsträckning ersättning för kostnader som den handikappade har för resor till och från sin anställning, det kan t. ex. gälla kostnader för ett invalidfordon. Skall tillägget till pensionen eller ersättningen utgå, fordras dock att kostnaderna nära överensstämmer med beloppet. Antingen utgår sålunda 1 200 kronor i invaliditetstillägg eller 2 000 kronor i invaliditetsersättning eller inget alls. Det aviserade förslaget kan, om dessa regler får kvarstå oförändrade, betyda att gruppen handikappade som kan komma i åtnjutande av bidragen reduceras högst väsentligt, och så får enligt min mening inte ske.

Detta är sagt så att säga mera i förbifarten men bygger på de ännu ganska korta erfarenheterna av den s. k. socialbalkens praktiska förverkligande. Det är för övrigt ganska förvånansvärt att trots den korta tid, som denna samlade lagstiftning har gällt, har den ändå kunnat ge så mycket av erfarenheter till gagn för det fortsatta reformarbetet liksom för inriktningen av socialpolitiska åtgärder i fortsättningen.

En av erfarenheterna säger mig, att det är på flera områden än de som gäller själva det materiella innehållet i socialförsäkringarna som samhällets insatser måste till. Genom att de medicinska indikationerna för erhållande av rätt till förtidspension sänktes från en tredjedel till hälften av kvarstående arbetsförmåga har en ny stor grupp medborgare kommit med bland dem som fått lagstadgad pensionsrätt därför att de genom sjukdom inte längre av eget arbete är i stånd att klara sin försörjning. Det är olyckliga människor, som hälsan har svikit och som nu helt får lita på övriga medborgares solidaritet med dem för att kunna klara sitt uppehälle.

Under det senaste året har i pensionsdelegationerna landet runt rullats upp

en lång rad individuella människoöden, medborgare under normal pensionsålder som inte orkar längre, som på grund av för hårt och tungt arbete inte kan vara med ens när arbetet genom mekaniseringen blivit fysiskt lättare, eller människor som på grund av psykisk ohälsa inte kan finna sig till rätta i det moderna samhället. Och visst skall de ha sin andel av våra socialpolitiska omsorger, det är självklart och inte tal om annat. För socialdemokratien har det varit naturligt att det skall vara så; solidariteten får därvid inte göra några undantag.

Låt mig emellertid utifrån detta säga, att den reflexion man gör efter att ha fått tillfälle att närmare följa denna heterogena minoritet under drygt ett år är att man ganska lätt kan urskilja verkningarna av en tidigare samhällsstruktur i yrkesförteckningen över dessa »yngre pensionärer». Det är oftast människor som sysselsatts i jord- och skogsbruk och som nu utslitna lider av ett åtminstone för en lekman förvånansvärt stort antal ryggsador, uppenbarligen åstadkomna genom ett alltför tungt och ett alltför orationellt bedrivet arbete under en tid då inte mycket annat stod till buds och som nu gör att människor i 60-årsåldern har uppnått sin fysiska pensionsålder.

Det är i mycket resultatet av den tidigare bristande valfriheten på arbetsmarknaden, som nu återspeglas i dessa ansökningar om förtidspension. Det skall dock för helhetsbildens intresse sägas, att det är lika anmärkningsvärt att finna en cirka 10 år yngre grupp av människor vars pensionsindikation utgöres av psykisk ohälsa. I båda dessa grupper finns självklart såvitt jag förstår en minoritet, vars sjukdom utslutande beror på låt oss kalla det ursprunglig olämplighet, men återstoden av gruppen är ändå tillräckligt stor för att man skall kunna dra den slutsatsen att det inte alls är betydelselöst för utvecklingen hur de totala samhällsinstanserna inom socialförsäkringen

Statsverkspropositionen m. m. och socialpolitiken utformas för framtiden.

Nästa fråga som osökt inställer sig är: Varifrån kommer nästa generations handikappade? Eller skall det — för att spetsa till problemet — över huvud taget behöva finnas några handikappade i framtiden? Nu när rationaliseringen drar fram inom skogsbruket som den tidigare gjort inom jordbruket kommer ganska snart de alltför slitsamma, tunga arbetena att vara begränsade. Rationaliseringen medför ju å sin sida även att det färre antalet anställda, som det blir fråga om, i fortsättningen automatiskt kommer att utväljas bland de för yrkena bäst lämpade. Möjligen kan då den antydning om pensionsorsak som ligger i den psykiska indikationen bland de något yngre bli en mera aktuell realitet.

En annan ganska paradoxal, men som jag tror riktig tanke är att om de tunga arbetena förr slitit ut människorna, så kommer vi kanske i framtiden livligt att beklaga att vi alltför mycket bortsåg ifrån att den fysiska och psykiska hälsan inte alldeles säkert betingas av att helt slippa fysiska ansträngningar.

Med välfärdsstaten följer naturligtvis en rad helt nya situationer. Jag har antytt utvecklingen på arbetsmarknaden där den psykiska pressen kan motverkas — och motverkas — genom kortare arbetstid, längre semester o. s. v. En annan utveckling är den nödvändigtvis fylligare och därmed också längre utbildningstiden för våra ungdomar. En tredje utvecklingslinje kan vi väl skönja i bilismens snabba frammarsch. Lagg så därtill den för utvecklingstakten nödvändiga koncentrationen av näringslivet i större enheter och därmed en ökad tätortsbildning, så får vi några av orsakerna till att åtskilliga larmsignaler på sista tiden, både här hemma och utomlands, icke får underskattas.

Det är larmsignaler som egentligen talar om att den moderna människan

Statsverkspropositionen m. m.

trots allt har en dålig hälsa. I ett radio-program häromdagen berättades, att man i en mellannorrländsk stad hade konditionstestat ett stort antal personer i olika åldrar. Vad fann man? Jo, att om mätningen skulle läggas till grund för rätt till ålderspension, så skulle staden ha haft en folkpensionsnärsandel som vida överträffade den mest utglesade landsbygdskommun! 20-åringar befanns ha kondition som 70-åringar o. s. v., under det att mätningarna endast som ett mycket stort kuriosum kunde visa upp *en* invånare med högre kondition än vad åldersbetyget angav. Staden i fråga är inte särskilt säregen, utan det var bara så att man hade ägnat lite extra omsorg åt detta arbete, och även om jag medger att mätningssmetoderna kanske inte var fullt vetenskapligt utvecklade, ger de ändå ett tillräckligt utslagsgivande resultat för att man skall lyssna till larmsignalen, och jag förmodar att förhållandena är ungefär likartade i landet i övrigt. Man kan alltså befara att det lätta arbetet liksom det tunga kan bli orsak till ett för tidigt åldrande.

Receptet är naturligtvis inte att återgå till de gamla och fysiskt påfrestande arbetsmetoderna, utan helt enkelt att söka inrikta samhällets sociala insatser på sådana åtgärder att man i framtiden i så stor utsträckning som möjligt kan undvika nedsättning av arbetsförmågan i förtid.

Målsättningen borde egentligen vara: att de förebyggande och hälsokontrollerande åtgärderna får en förstahandsplats och att nödvändiga åtgärder för att trygga försörjningen åt handikappade mera skulle vara att betrakta som ett tecken på misslyckande av våra ansträngningar att utnyttja de gemensamma resurserna på ett sådant sätt, att människornas hälsa bevaras obruten under den produktiva tiden.

Herr talman! Mot bakgrunden av det nu sagda kunde det självfallet vara anledning att närmare utveckla en rad förslag till åtgärder. Men — som jag

sade allra först — statsverkspropositionen innebär genom sina förslag en inriktning av samhällsutvecklingen som man inte kan bortse ifrån och som jag inte vill bortse ifrån. Resurserna har fördelats på ett sätt som för dagen ger samhällsutvecklingen en inriktning åt rätt håll med ökad trygghet och ökad frihet åt medborgarna. Men på längre sikt kommer vi inte ifrån att denna utveckling ställer nya anspråk på inriktningen, och det var ungefär det som jag ville säga.

En mycket hastig genomgång av områden, där jag menar att verksamma åtgärder kan sättas in i efterhand, ger en hel liten katalog, och den är ändå inte fullständig.

Tag hälsokontrollen först. Vi framstår som ett mönstersamhälle då det gäller omsorgen om de blivande mödrarna och spädbarnen. Barnadödligheten i vårt land är mycket låg. Orsakerna är att finna i att framstegen inom den medicinska forskningen ställts till mödrarnas och spädbarnens förfogande. Även i förskole- och skolåldrarna följs hälsokontrollen upp med jämna mellanrum — ända in i värnpliktsåldern för den manliga delen av befolkningen.

Ett par detaljer bara ger exempel på vad som kan göras, om resurserna finns eller skulle finnas.

På ett område finns resurserna. Det gäller den uppsökande hörselkontrollen, som bland barnen i skolåldern i ett medelstort län ganska snart plockar fram ett hundratal hörselfel som inte skulle ha upptäckts förrän långt senare, då i regel organiska skador uppstått och felen blivit helt orepabilir. Nu kommer man till rätta med felen, och det betyder att många människor får det lättare för sig när de skall ut i förvärvslivet.

Ett annat område där resurserna ännu är begränsade gäller tandvården. Vi vet att det går åt tid att klara den nödvändiga reparationen av skolbarnens tänder, och man inte får tid över för

den uppsökande kontrollen av felaktiga tandställningar som man funnit skulle vara nödvändig men som i och för sig vid ett hastigt överslag skulle fordra ytterligare 150 tandläkartjänster för att man skulle täcka hela landet. Om man hade den möjligheten skulle man inte bara få kortare köer hos tandläkarna, utan framför allt ett betydligt minskat antal magåkommor bland de vuxna i framtiden.

Men låt mig fortsätta med hälsokontrollen. Efter det man trätt in i förvärvsarbete förekommer inte någon annan hälsokontroll än av skärmbildspatruller — som gjort mycken nytta — såvida man inte skall skaffa sig körkort. Gör man det, blir man undersökt, men då bidrar man i fortsättningen till luftföroreningar, vilkas verkningar man vet mycket litet om i dag. Mätningar som har gjorts på citygator i Stockholm har vid vissa tillfällen visat luftföroreningar med värden som ligger fem gånger högre än de som är tillåtna i Ryssland, där det finns en lagstiftning på detta område.

Här är två områden, där näringsliv och samhälle tillsammans borde kunna se till att bättre förhållanden kommer till stånd. En kontinuerlig, obligatorisk hälsokontroll är enligt min uppfattning ingen utopisk målsättning, och hälsoriskerna genom luftföroreningar från bilavgaser och industrirök bör det vara angeläget att söka komma till rätta med genom i första hand ökad forskning och därefter konkreta åtgärder.

Jag har kanske mera i förbigående nämnt hur även den ökade psykiska belastningen på människorna tränger fram som en faktor för arbetsnedsättning. Att möta den utvecklingen är svårare, men det får inte vara omöjligt. Utformningen av samhällsmiljön spelar här en betydelsefull roll. Såväl bostadsområdenas som industriområdenas yttre utformning kommer in bland de åtgärder, där uppmärksamheten i fortsättningen måste ytterligare skärpas. Att åstadkomma stora fritids- och fri-

Statsverkspropositionen m. m.

luftsområden är i och för sig någonting man gör inte bara för att människorna fått ökad fritid, utan framför allt för att människorna skall få tillfälle att vårda sin hälsa. Inom kort står vi inför en säkerligen betydande geografisk omformning av våra kommuner. I de större enheter, som blir resultatet, måste det komma till stånd en planering för framtiden som siktar på att bibehålla den enskilda människans hälsa. Initiativet måste kanhända tas från statsmakternas sida.

Tillgång — inte bara som nu för ungdomarna utan för alla åldersgrupper — till inomhusbad, gymnastiksalar, motionshallar, isbanor och andra fritidsanläggningar är något som varje medborgare borde ha inom räckhåll, lika självklart som att man har tillgång till bibliotek, konsert- och teaterlokaler. Dessa ting är komplement till varandra.

På detta sätt kan man hålla på ganska länge. Önskemålen kan sträcka sig till en nödvändig förnyelse av just gymnastikundervisningen i skolorna, framför allt i de lägre klasserna. Men låt mig stanna här och försöka sammanfatta.

För ett modernt progressivt samhälle är det naturligt, att dess medborgare så långt det är möjligt skall kunna leva ett fritt liv och ha en fri tillvaro. Ohälsa är ett gissel som begränsar både friheten och tryggheten. Garantier för de yttre livsbetingelserna är bara en sida. För den sjuke, den invalidiserade, den handikappade är ett stycke av den frisks liv inte tillgängligt. Samhällets resurser har satts in på att förbättra villkoren för de sjuka, för de gamla, för de handikappade. De måste också sättas in på att förebygga sjukdom, skador och arbetshinder som är en följd av samhällets egen utveckling.

För en socialdemokratisk regering, där socialpolitiken varit och är ett huvudverktyg för att tillskapa en tidigare inte befintlig trygghet, bör det vara naturligt att använda samma verktyg i de förebyggande syften som jag talat om.

Statsverkspropositionen m. m.

I årets statsverksproposition finns åtskilligt av det jag har rört vid. Frågorna är inte nya. Mitt inlägg har närmast haft den avsikten att understryka att avvägningen för kommande år måhända måste något omprövas.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Under de senaste dagarna har vi kunnat läsa i tidningarna att riksbankens jubileumsfond kommer att ge sin första utdelning 1968. Anslagen skall utnyttjas för en sådan forskning som syftar till att öka kännedomen om samhällets funktioner och om människans reaktion inför den av tekniska, ekonomiska och sociala förändringar betingade utvecklingen.

Statsverkspropositionen behandlar kostnaderna i de fall statsmedel utgår för samhällets funktioner. Dessa statsmedel påverkar på kortare och längre sikt såväl tekniska som ekonomiska och sociala förändringar i samhället liksom dessa förändringar påverkar statsmedelns storlek. Inför dessa betingade förändringar reagerar människan, medborgaren och riksdagsmannen. Under dessa remissdagar får vi riksdagsmän ge uttryck för våra reaktioner.

För min del vill jag särskilt uppehålla mig vid två funktioner i samhället, och det är teknisk och praktisk utbildning samt teknisk forskning. Åttonde huvudtiteln har en budget för skolväsendet på mer än två miljarder kronor. Den högre utbildningen och forskningen får 380 miljoner kronor. Tekniska, ekonomiska och sociala förändringar har aktualiserat den kostnadskrävande expansion som vi upplever när det gäller utbildning och framför allt kommer att uppleva när det gäller forskningen. Det är inte utan att man har en känsla av att det förestår ett genombrott för forskningen i vårt land.

Vi är alla intresserade av takten i den ekonomiska tillväxten. Arbetskraft och kapital har hittills ansetts mer eller mindre helt bestämma takten i den till-

växten. På senare tid har emellertid en tredje faktor tilldragit sig ökad uppmärksamhet — vi kan kalla den för den tekniska framstegsfaktorn, d. v. s. kombination av teknik, som är en följd av forskning och utvecklingsarbete, samt utbildning. Flera vetenskapliga undersökningar har visat att den tekniska framstegsfaktorns bidrag till produktionsökning är mycket betydande och med hänsyn till investeringsgraden överträffar t. o. m. kapitalet.

Vi måste satsa på teknisk utbildning på alla nivåer och framför allt få fram en bred bas på det gymnasiala stadiet för att kunna täcka det ingenjörbehov som efter stora svårigheter prognosticerats. 1970 beräknar vi nå upp till en »ingenjörstäthet» på högstadiet som är i storleksklass med övriga industrinationers — med undantag av USA och Sovjet. Det innebär att det måste tas in cirka 3 000 teknologer i varje årsklass vid våra högskolor. Hur den högre ingenjörutbildning skall se ut i dag diskuteras livligt. Mycket talar för att den tenderar att bli mer teoretisk och mindre specialiserad — en tendens som tycks gå igen i alla planerade skolformer. En del vill ha mera språk, andra mer teknik. En viktig fråga är hur kvinnor skall kunna intresseras för tekniska studier. 1962 utgjorde de kvinnliga studerandena på de tekniska gymnasierna endast 3 procent. Kvinnan behövs i tekniken och passar också bra inom många tekniska områden — flera än både hon och vi män tror.

För att kunna utnyttja utbildningsresurserna så bra som möjligt inom såväl teknisk högskoleutbildning som gymnasial utbildning har frågan om treterminsindelning uppmärksamats. Fördelen är att skolorna och deras dyrbara utrustningar utnyttjas mer över hela året och att man kan få ut en längre praktiktid. Men det finns praktiska frågor som talar för ett bibehållande av nuvarande tvåterminssystem. Frågan om införande av treterminssystem borde ändå utredas.

Statsverkspropositionen m. m.

Den grundutbildning som skolan ger måste än mer i framtiden kompletteras med vidareutbildning. Vi vet nämligen inte så mycket om vilka kunskaper som krävs om 10, 20 eller 30 år. Dessutom har vi en viss benägenhet att glömma. Och kunskaperna föråldras snabbt och måste ständigt förnyas. Detta ligger liksom i tidens dynamik, som icke minst uppleves inom teknikens värld. Hur stor betydelse de allmänna utbildningsformerna än tycks ha får vi inte nöja oss med dem utan måste också ta upp vuxenutbildningen på utbildningsprogrammet. Detta gäller icke minst de förvärvsarbetandes vidareutbildning och kanske också omskolning. Såväl samhällets som näringslivets utbildningsresurser är trots allt som göres inte tillräckliga. Statsmakterna bör därför pröva frågan grundligt och undersöka vad som i framtiden kan göras för de vuxnas vidareutbildning. Jag hoppas därvid mycket på yrkesutbildningsberedningens arbete.

En annan fråga är den praktik som i framtiden skall ges elever vid de gymnasiala skolorna och vid de högre undervisningsanstalterna. Den stora ökningen av antalet tekniska studerande kommer enligt min uppfattning att ge industrien problem med att ställa tillräckligt antal praktikplatser till förfogande och att kunna ge praktikanterna en meningsfull praktik som åstundas. Det behöver anskaffas handledare, och det är inte lätt i arbetskraftsbristens dagar. Man har räknat ut att antalet praktikplatser kommer att röra sig om cirka 30 000 enbart på det tekniska området. Till detta kommer praktiksökande från andra skolformer. Vi kan då bara erinra oss den praktiska yrkesorienteringen i grundskolans åttonde klass, som är bestämd att bli obligatorisk. Bara av dessa skall i framtiden 90 000 ungdomar få några veckors praktisk yrkesorientering i näringslivet, och detta blir givetvis en belastning för mottagarna.

Den framtida praktiska yrkesutbild-

ningens utformning är en fråga som — såsom redan tidigare har berörts — är av mycket stor betydelse. Den frågan kommer den tillsatta yrkesutbildningsberedningen att få ta ställning till. Begreppet yrkesutbildning kommer med all sannolikhet att ges en mycket vidgad ram, baserad på en målinriktad skolning ovanpå alla utbildningsnivåer och under hänsynstagande till näringslivets och samhällets krav. Det beräknas att utredningen kommer att ta lång tid i anspråk, och det är därför av vikt att yrkesskolningen inte kommer alltför mycket på efterkälken, så att de negativa verkningarna av denna utredning inte blir större än vad som är nödvändigt.

Utbyggnaden av antalet elevplatser vid yrkesskolorna får inte stoppas. Departementschefen har ju i sina direktiv till beredningen påpekat att av samtliga ungdomar i 16—19-årsåldern tar yrkesskolorna emot endast omkring 12—13 procent. Till de centrala yrkesskolorna är vanligtvis fortfarande antalet sökande dubbelt så stort som antalet elevplatser. Tendensen är ungefär densamma vid alla yrkesskolor. Vi kan därför också här tala om ett kösamhälle.

Yrkesutbildningens inriktning och planering är därför av mycket stor betydelse och bör ske regionalt. En prognosverksamhet för att utröna behovet av utbildad arbetskraft till olika yrken bör kontinuerligt utföras, om inte utvecklingen skall bromsas på områden där särskilt behov finns av utbildad arbetskraft. Jag skall här bara nämna byggnadsindustrien.

Samverkan mellan samhällets och näringslivets yrkesutbildning har starkt poängterats i de nämnda direktiven. Denna samverkan har också berörts i debatten här i dag.

Yrkespedagogisk forskning anser jag för min del vara ett mycket betydelsefullt område, som man för närvarande nästan kan beteckna som ett no mans land. Vi har mig veterligt inte någon forskare som sysslar just med yrkespedagogiken, vilken dock måste vara en

Statsverkspropositionen m. m.

mycket viktig angelägenhet. Vi behöver bara tänka på omskolningsverksamheten, som ju kostar 135 miljoner kronor om året. Där skulle kanske kunna vinnas mycket, om vi visste hur utbildningen skall läggas upp på bästa sätt för däri deltagande ungdomar och vuxna.

Det andra spørsmål som jag vill avslutningsvis beröra är den tekniska forskningen. Jag har tidigare nämnt den tekniska forskningens betydelse för den ekonomiska tillväxten. Forskningen ligger till grund för den tekniska utvecklingen av produkter. Den tekniska forskningen i Sverige måste få väsentligt ökade resurser och bibringas större planmässighet. Detta spørsmål var ju handelsministern inne på i går i sitt anförande här i kammaren. Denna planmässighet i forskningen får givetvis inte stå i strid med principerna om forskningens frihet. En ekonomisk fördelning av våra begränsade resurser för forskning måste ändå eftersträvas. En klart formulerad forskningspolitik, som ej blott innebär satsning på lämpliga forskningsobjekt utan också tillvaratagande av forskningsbegåvningarna inom landet, är nödvändig. Universitetslärarnas arbetsförhållanden måste beaktas. Möjligheterna till tryggare anställningsförhållanden för kvalificerade forskare bör ingående prövas.

Forskningsresultatens nyttiggörande är en mycket betydelsefull fråga av stort ekonomiskt intresse för vårt näringsliv. Det förutsätter bl. a. en effektiv dokumentationstjänst, varvid man skulle kunna ge upplysningar om vilka forskningsresultat man har kommit till t. ex. i andra industriländer. Här återstår mycket att göra inom landet. Nu har Ingenjörsvetenskapsakademien gjort en utredning i frågan, och jag hoppas att vi skall få till stånd föreslagen dokumentaristutbildning under innevarande eller nästa år.

För industrien framstår ofta laboratorieresultaten av teknisk forskning såsom alltför ofullständiga för att kunna läggas till grund för produktionsmässig

tillverkning. När man skall gå från laboratorieskala till produktionsskala visar det sig ofta att kostnaderna mångdubblas. Detta medför att många företag inte orkar med erforderliga investeringskostnader. Det borde därför enligt min mening i framtiden bli möjligt för företag, som vill investera i forskning och utveckling av produkter i deras tillverkning, att få lån för sådana investeringar. Det borde ligga även i samhällets intresse att sådana produkter kommer fram.

Herr talman! Jag har talat varmt för teknisk och praktisk utbildning och teknisk forskning. Det betyder inte att dessa funktioner enligt min mening är de enda viktiga och att de är till fyllest för att skapa lyckligt anpassade människor i vårt samhälle. Tekniken behöver sannerligen balanserat av andra värden för att samhällsmiljön skall bli människovärdig i andra sammanhang än de rent materiella.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! I sin diskussion med nationalekonomerna i förra veckan slutade finansministern med att efterlysa positiva riktlinjer för den ekonomiska politiken. Om de många kritikerna inte var nöjda med finansplanen, vore det rimligen deras skyldighet att säga hur de ville ha det i stället, var finansministerns mening. Även om herr finansministern har ganska rätt i detta sitt hävdande, så bör det inte döljas att det är svårt att prestera alternativ på basis av de ekonomiska och politiska målsättningar som regeringen fastlagt. Kritikerna har nog i de flesta fall såväl andra politiska värderingar som andra ekonomiska målsättningar än regeringen, och det leder naturligt nog till kritik när konsekvenserna av regeringens politik kolliderar med kritikernas värderingar. Därvidlag är jag i samma situation som andra kritiker.

I finansplanen anges huvudmålet för den ekonomiska politiken vara full sys-

selsättning under samhällsekonomisk balans. I detta uttryck ligger åtminstone tre målsättningar: för det första full sysselsättning, för det andra balans i inre ekonomi, d. v. s. i allmänhet uppfattat som ett fast penningvärde, och för det tredje balans i utrikeshandeln, d. v. s. åtminstone oförändrade guld- och valutatillgångar.

Vad angår den fulla sysselsättningen är den ett bra mål, som jag ansluter mig till. Det är emellertid inte så lätt att nå detta mål, och att vi just nu har en arbetslöshet redovisas i finansplanen med 21 000 anmälda arbetslösa och 9 000 personer i beredskapsarbeten samt cirka 700 miljoner kronor i stödåtgärder åt arbetsmarknaden. För beredskapsarbeten begärs i statsverkspropositionen 315 miljoner kronor. I en högkonjunktur som den nuvarande ser alltså den fulla sysselsättningen ut på detta sätt! Vad den andra målsättningen beträffar, penningvärdets bevarande, skall jag tillåta mig erinra om professor Dahmén's påpekande i förra veckan, att penningvärdeförsämringen i år kan fira ett tjuguårsjubileum, innebärande en halvering av kronans värde. Under fjolåret tappades 3 procent av penningvärdet, och i år räknas med samma förlust. Det kan väl knappast göras gällande att den ekonomiska politiken varit särskilt framgångsrik i detta hänseende, därom kan vi väl alla vara eniga, oberoende av partifärg.

Den tredje målsättningen är den yttre balansen. I det hänseendet redovisar regeringen en valutaförlust av 147 miljoner kronor för 1963. Mer skall sägas härom.

Om man har tre målsättningar, som svårigen låter sig förenas — professor Dahmén frågade exempelvis i National-ekonomiska föreningen om det gick att förena full sysselsättning med fast penningvärde, och finansministern svarade i varje fall inte ja på den frågan — ja, då måste man ge prioritet åt någon av dessa tre målsättningar. Jag för min del anser att vårt lands ekonomiska politik

Statsverkspropositionen m. m.

i första hand och *i nuvarande läge* — jag betonar de sista tre orden — bör inriktas på att bevara balansen i förhållande till utlandet.

Från denna målsättning skall jag kommentera finansplanen, och då kommer jag självfallet till i viss mån andra resultat än regeringen gör och blir naturligtvis litet kritisk i värderingen av regeringens resultat och konsekvenserna av regeringens nu föreliggande ekonomiska planer.

Jag tror att det råder en allmän uppfattning att vi nu lever i en högkonjunktur. Denna ställer då vissa krav på vår politik över hela fältet. Som jag nyss sade förlorade vi i fjol 140 miljoner kronor i valutor. Det betyder med andra ord att aktiebolaget Sveriges förenade näringsliv går med förlust och skall fortsätta att göra det i år. Bytesbalansen förutses lämna ett underskott av 500 miljoner kronor, och nya valutaförluster, som visserligen antas bli mindre än i fjol, förutses i år. Finansministern försvarar sig med att vi har cirka fyra miljarder kronor i guld och valutor och att det alltså inte skall vara så farligt att tulla litet på valutatillgångarna. Denna inställning är enligt min mening förkastlig. Man kan inte alltid rå för om man förlorar valutor — eller vinner för den delen — till följd av internationella prisrörelser på ens egna exportvaror, men när den bästa bedömning som regeringens egna organ kan göra kommer till att vi gör förluster som resultat av regeringens ekonomiska politik, då får man inte rycka på axlarna och säga att det ordnar sig nog. Herr Sträng som verkställande direktör i aktiebolaget Sveriges förenade näringsliv ger därmed sig själv underbetyg. Kan vi i detta företag inte ens i en mycket gynnsam konjunktur bygga på våra valutatillgångar, hur skall vi då någonsin kunna göra det i en lågkonjunktur? Jag frågar: Tror regeringen verkligen att det går?

Jag vill formulera min målsättning på detta område så, att vi bör planera vår ekonomi med sikte på att guld- och va-

Statsverkspropositionen m. m.

lutatillgångar skall ökas med samma procenttal som tillväxten i ekonomin och i utrikeshandeln, d. v. s. med 100 till 150 miljoner kronor om året, uthålligt och på lång sikt. Det betyder något mer under högkonjunkturer för att kompensera eventuella förluster i lågkonjunkturer. Men låt gå för 150 miljoner kronors ökning för 1964. Om konjunkturinstitutet och nationalbudgetdelegerade får i uppdrag att utarbeta nationalbudget och finansplan med denna uttryckliga målsättning för ögonen, är dessa institut och dessa herrar fullt i stånd att göra de uträkningar och ange de villkor som erfordras för att nå det uppställda målet. Detta är väl inte märkvärdigare än när man räknar ut att man med ett visst slags ekonomisk politik får ett underskott av 500 miljoner kronor i bytesbalansen. Kan man räkna ut det ena efter regeringens önskemål med, som herr Sträng säger, en anständig chans att det hela kan gå i lås, så kan man sannerligen också räkna ut det andra efter den av mig uppställda målsättningen.

Naturligtvis får man då inte tabublägga vissa områden av ekonomin, utan man måste klart utsäga vad som erfordras på alla det ekonomiska livets områden.

Naturligtvis kan då inte lönepolitiken undantagas. Varför har man inte i finansplanen redovisat hur stor höjning av lönesumman som skulle ha givit ett överskott i bytesbalansen, när man i alla fall presenterar tre olika alternativa ökningar om 4,5, 6 och 7,5 procent, varav finansministern helt efter eget skön accepterar medelalternativet och gör det till sin politik med 500 miljoner kronors underskott i bytesbalansen som resultat.

Jag vill bara fråga: Varför inte också det alternativ som ger överskott?

I det internationella sammanhanget — det vill jag tillägga — är det alltigenom rimligt att Sverige går in för en politik med en måttlig, kontinuerlig ökning av sina guld- och valutatillgångar.

Världens samlade förråd därav ökar med varje år. Vi bör ha vår rimliga andel därav i förhållande till storleken av vår nationalinkomst. Det inkräktar inte på andras rätt att vi tar vår. Vi behöver inte — andra länder till behag — driva vår ekonomi med förlust. Det gör inte andra länder, och dessa strävar nog så målmedvetet att förbättra sin internationella betalningsposition.

I detta sammanhang vill jag också kommentera en speciell företeelse. Vi har nu en utvecklingshjälp som i år ökats med ett femtiotal miljoner kronor till 225 miljoner kronor. En stor del av denna summa skall utgå i form av utländska betalningsmedel. Hur mycket vet jag inte, men det betyder att vi med den storleksordning denna hjälp nu kommit upp uti får liknande transfereringsproblem som USA och alla andra biståndsgivande länder. Eftersom denna sida av saken inte tidigare mig veterligt berörts i denna kammare vill jag nu omnämna dess existens. Det är lätt att yrka på en procent av nationalinkomsten, d. v. s. bortåt en miljard, i u-landshjälp, men skall det betalas ut från guld- och valutakassan så är det en fjärdedel av denna som går åt, vilket kanske de ville betänka som agiterar så yverboret för svensk generositet mot u-länderna. Jag förmodar att transfereringsfrågan kommer att visa sig besvärlig även med de 225 miljoner kronor som regeringen nu föreslår.

När det gäller att få svensk ekonomi att gå ihop och ge överskott i förhållande till utlandet — däri skulle jag vilja se den målmedvetna viljeinriktning som bör prägla samhällets politik — måste den inhemska ekonomiska politiken anpassas därefter. Jag skall peka på ett par saker som jag bör hinna med inom ramen för den tillmätta tiden.

Det har plötsligt blivit en väldig diskussion med stora klagomål på kreditbrist, men för mindre än ett år sedan fanns det inga sådana problem. I na-

tionalbudgeten för i föl står ordagrant följande: »Om den ekonomiska politikens allmänna inriktning antages oförändrad under hela året bör inga svårigheter uppstå att realisera den i tabellen skisserade utlåningsökningen. Några utrymmesproblem på kreditmarknaden skulle i denna bemärkelse således ej vara för handen.» Jo, jag tackar jag!

Under de två åren före mars 1963 hade vi inga utrymmesproblem på kreditmarknaden. Varför hade vi inte det, och vad är det som har hänt nu? Jo, åren 1961 och 1962 hade vi stora tillflöden av valutor till landet. Då flöt pengar in och krediter gavs och kunde ges. Nu däremot flyter pengar ut ur landet, och då blir det ont om den varan och ont om krediter. Kunde vi vända valutaströmmen till att flyta in i landet igen skulle pengar flyta till, och bristen på krediter skulle åter försvinna.

Inga konstlade ingrepp eller andra knep kan annat än mycket kortvarigt häva kreditbristen och då till ett pris som inte bör betalas. Tillfälligt kan situationen lättas genom att hastigt offra guld och valutor i icke ringa omfattning, men varaktigt och på sund basis kan det bli gott om krediter endast om guld och valutor åter börjar strömma in i landet. Ett växande näringsliv kräver vidgad kreditvolym, och denna fordrar tillskott av guld och valutor. Det är ett ytterligare skäl till det jag redan anfört för min målsättning för den ekonomiska politiken.

Med anledning av vad som sägs i finansplanen att riksbanken bör öka sin utlåning till 500 miljoner kronor under 1964 i form av köp av obligationer och skattkamarväxlar vill jag säga att jag inte tror på välsignelsen av en sådan politik. I debatten om sedelutgivningsrätten den 21 maj i föl ställde jag den frågan till finansministern, om han var tillfredsställd med den omkastning som inträtt i riksbankens si-

Statsverkspropositionen m. m.

tuation i detta hänseende sedan banken under ett par år kunnat notera en nedgång i sin utlåning mot statsskuldbevis. Yrkesekonomen fick inte med sin rakt på den ömma punkten riktade fråga något svar av yrkespolitikern, men nu är vi där igen. Skall de makthavande söka lätta på kreditbristen med konststycken och knep? Svaret får ges av utvecklingen, men jag vill inte vara medansvarig genom att tuga i denna fråga.

Det har sagts i pressdebatten att kreditmarknadsprognosen inte går ihop. Det tror inte jag heller att den gör, eller rättare sagt: det gör den inte. Det skall man kanske heller inte begära av en sådan prognos. Jag vill inte klandra den i det hänseendet. Det är mycket mänskligt att räkna fel. Men vad jag vill klandra är att nationalbudgeten ställer i utsikt och bygger på som en viktig förutsättning för sitt kreditutbud att riksbanken skall köpa för 500 miljoner kronor statspapper. Har herr Åsbrink blivit tillfrågad om detta? Är han införstådd med att få sådana anvisningar? Riksbanksfullmäktige har väl en mening — borde åtminstone ha en — och det är väl det man i den allmänna pressdebatten har på känn när man för fram sina farhågor. Kanske är det så — och det hoppas jag — att herr Åsbrink och riksbanksfullmäktige är mera rädda om guld- och valutatillgångarna än många andra. Kanske — det hoppas jag också — är dessa herrar sparsamma med de medel som anförtrots dem. Jag har ett intryck av att sparandet — det frivilliga sparandet från de enskilda människornas sida — är någonting som vi håller på att glömma bort i denna de väldiga, växande ATP-fondernas dagar. Jag tror att vi behöver det frivilliga sparandet igen — mycket snart. Institutionella förändringar på kreditmarknaden lär inte ändra mycket av kreditutgång och kreditutbud. Vad det här gäller är ju volymen och inte en omfördelning av befintliga krediter. Detta hindrar natur-

Statsverkspropositionen m. m.

ligtvis inte att åtgärder för att stimulera till ökad riskvillighet hos befintligt kapital kan vara på sin plats.

Efter de synpunkter jag anfört på penning- och kreditpolitiken skall jag också säga något om finanspolitiken. Det förefaller mig som om regeringen fäster stort avseende vid att få höra om riksdagens ledamöter tycker att budgeten är stark eller svag. Ibland tycker jag det verkar som om regeringen egentligen önskade att det skulle sägas att budgeten är svag. Det är som om graden av totalbalansering och storleken av den statliga upplåningen skulle vara något mycket viktigt. Detta myckna tal om totalbalansering måste jag tillstå att jag aldrig riktigt förstått meningen med — om det inte bara är fråga om ideologi. Ekonomiskt sett är totalbalansering för statens del ungefär detsamma som självfinansiering för företagets del. Om staten lånar något mer eller något mindre kan väl inte i och för sig spela så stor roll strikt ekonomiskt sett. Däremot är det ytterst väsentligt *hur* staten lånar och *var*. Staten bör inte i ett högkonjunkturläge som detta låna i riksbanken och bör inte heller framtvinga att andra gör det mer än temporärt.

I det nuvarande budgetförslaget räknas med ett upplåningsbehov av cirka 900 miljoner kronor. Men då samtidigt staten i sin tur lånar ut pengar från sina fonder med ungefär lika stora belopp så är det ju här i själva verket inte fråga om något annat än en låneförmedling från statens sida. Statens verkliga utgifter för olika ändamål inkluderande investeringar är täckta med löpande statsinkomster, varför jag är oförmögen att se att det kan ligga några speciella balansstörande egenskaper i det nuvarande s. k. negativa totalbudgetsaldo. Däremot kan naturligtvis budgetens utgiftssumma expandera alltför kraftigt och via den s. k. budgetmultiplikatorn ställa till trassel. Detta är dock ett så speciellt problem att

det resonemanget skall jag inte gå in på här.

Däremot skall jag, herr talman, säga några ord om bostadsläget och bostadspolitiken.

Önskemålen och planerna för ett år sedan gick ut på en 7,5-procentig ökning av bostadsbyggandet. Det resultat som statsrådet och chefen för finansdepartementet redovisat är en ökning med 3,5 procent. Medan produktionsökningen, som statsministern prisade så starkt i går, utgjort 4,5 procent, ligger ökningen i bostadsbyggandet alltså en hel procent under genomsnittet för produktionen i övrigt.

Jag tror att man gjorde ett fel när man satte i gång ett alltför stort antal byggen på en gång och att vi fick en viss desorganisation på byggnadsmarknaden. Studerar man de siffror som presenterats över igångsättning och antalet färdigställda lägenheter finner man att det råder en klar diskrepans mellan dessa båda siffror. Vi bredde ut våra resurser och satte in våra produktiva krafter på ett alltför stort antal byggen. Att vi fick en desorganisation av byggnadsmarknaden tror jag framför allt sammanhänger med den alltför optimistiska kreditbedömning som, såsom jag nyss nämnde, präglade finansplanen från i fjol. Den alltför optimistiska kreditgivning för ungefär ett år sedan medförde att människorna överskattade de reella resurserna. Denna kreditgivning var i sin tur en direkt följd av de allmänt optimistiska tankar som härskade inte minst i denna riksdag för ett år sedan. Nu har vi kommit in i ett läge där man är beredd att dyka in i en reglering igen i tro att detta skall leda till ett bättre resultat. Vissa slags byggen skall förhindras, nämligen kyrkor, bensinstationer, lyxvillor och liknande byggen. En kommunistisk interpellation under slutet av höstriksdagen fick alltså de sista dagarna före jul ett instämmande från regeringens sida. Om detta är ett väl-

Statsverkspropositionen m. m.

kommen till Chrustjov väcker det inte mindre olust på den kant som jag tillhör. Jag tror inte att detta är den rätta vägen, d. v. s. att, som det heter, åka med bakändan före in i ett reglerings-system igen. Men om man inte är konsekvent kan man sällan undgå att sådana här saker inträffar. Bristen på konsekvens ligger däri att man inte skött kreditpolitiken på rätt sätt. Vill man inte ransonera eller hålla igen med hjälp av den finansiella apparaten kommer man nolens volens in i en situation där man förr eller senare blir tvungen att tillgripa fysiska kontroller. Bland andra åtgärder som man nu nämnt för att söka bringa bot på situationen på byggnadsmarknaden är det en sak som jag särskilt vill fästa uppmärksamheten på. Det sägs att man skulle locka byggnadsarbetare i första hand till storstäderna och i synnerhet till storstockholmsområdet. Detta är ett argument som jag vill närmare beröra. Arbetsmarknadsstyrelsens chef sade omedelbart före jul, att resultatet av varje ny byggnadsarbetare som man finge in i produktionen skulle bli att fyra nya lägenheter framställdes på ett år. Byggnadsarbetaren skulle alltså under första kvartalet bygga en lägenhet åt sig själv och under de tre följande kvartalen skulle han bygga ytterligare tre lägenheter. Enligt tidningsuppgifter nyligen har vi i dagens situation ungefär 24 000 byggnadsarbetare i storstockholmsområdet. Dessa 24 000 byggnadsarbetare åstadkommer per år 16 000 lägenheter. Med vanlig enkel division får jag det till att varje byggnadsarbetare i detta område åstadkommer två tredjedels lägenhet per år. Personligen har jag den uppfattningen att byggnadsindustrien på det hela taget numera fungerar ganska effektivt. Om jag fattat påståendet att en byggnadsarbetare åstadkommer fyra lägenheter per år, rätt, tycker jag man borde rekommendera metoden att låta byggnadsarbetarna rotera mellan landsbygden och Stockholm. De som arbetar här i Stock-

holm kunde skickas ut i landsorten ett halvår för att sedan komma tillbaka som nya byggnadsarbetare och åstadkomma fyra lägenheter per person och år.

Detta är, herr talman, ett ovederhäftigt tal, och jag skulle önska att man från regeringens sida ville klart säga ifrån att propagandan inte får föras på detta sätt. Har man den uppfattningen att byggnadsarbetarkåren i storstockholmsområdet skall ökas, må man också vidta sådana anstalter att detta blir fallet, men man bör inte inbilla människor som stått i bostadskö i fem, tio år att om de bara lugnar sig i några månader till, så kommer det hux flux en lägenhet flygande. Dessa människor är så pressade av bostadsbristen, att man inte bör leka med deras nerver. Jag betraktar detta som ett mycket olyckligt uttalande och skulle med tacksamhet se att regeringen rättade till det på den punkten.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag skall bara be att få ställa ett par frågor. Den första frågan vill jag ställa till herr Sträng.

Jag har i dag fått reda på att riksskatte-nämnden i sina anvisningar beträffande avdrag för resekostnader med bil till och från arbetsplatsen infört en förändring som enligt vad jag kan förstå måste innebära en direkt skärpning av skatten. Enligt de hittills tillämpade reglerna får man göra avdrag med kronor 1:80 per mil. Från och med nu skulle emellertid den regeln gälla, att om man utnyttjar bilen för färd mellan hemmet och arbetsplatsen och per år räknat kör över 1 000 mil, får man göra avdrag med 1 krona per mil. Är denna uppgift riktig — jag har fått den bekräftad per telefon av riksskatte-nämnden men har tyvärr inte kunnat ta del av nämndens broschyr, eftersom den inte finns tillgänglig ännu — då måste jag fråga: Hur ser herr Sträng på denna sak? Är detta inte en skatteskräpning, som ge-

Statsverkspropositionen m. m.

nomförts av riksskattenämnden utan att riksdagen haft någon möjlighet att yttra sig om den?

Saken är mycket egendomlig ur många synpunkter. Låt oss se på förhållandena i storstockholmsområdet. Här kämpar man för att bereda bostäder åt alla människor, och man har en oerhört stor bostadskö som tvingar folk att söka sig bostad allt längre bort från Stockholm. Man söker sig ut på landet — detta är naturligt också ur andra synpunkter — och man skaffar sig bostad fyra, fem eller kanske sex mil från Stockholms centrum. Samtidigt försämras emellertid kommunikationerna mer och mer. Läget är detsamma i andra städer och tätorter i landet; man har under de senaste åren fått betydligt försämrade service i fråga om buss- och järnvägskommunikationerna. Dessa människor måste alltså använda den egna bilen till och från arbetsplatsen, men i den situationen skärper riksskattenämnden bestämmelserna. Det är ju ett mycket egendomtligt sätt att underlätta för människorna att söka bostad utanför bostadskön, så att säga. Här diskuterar vi lokaliseringspolitik. Vi säger att industrier bör förläggas ute på landet. Jag skall inte fördjupa mig i den debatten här, men jag är medveten om att lokaliseringspolitiken i framtiden kommer att ta sig litet annorlunda uttryck. Människorna kommer helt enkelt att söka sig längre bort från de stora städerna fastän de arbetar i tätorterna. Då måste man också betrakta detta om deras resekostnader som någonting ganska naturligt. Därför är, herr talman, denna skärpning av bestämmelserna verkligen ägnad att förväna. Det skulle vara utomordentligt värdefullt om herr Sträng i denna remissdebatt ville klargöra hur han ser på denna sak.

Jag skulle också här vilja ta upp en annan fråga, som berör jordbruket. Jordbruksministern säger att han vill öka anslaget till jordbrukets forskning ganska väsentligt. Om man studerar nionde huvudtiteln kommer man emeller-

tid underfund med att lantbrukshögskolans petitakrav på en lång rad punkter icke har kunnat tillfredsställas. Anslaget till försöksverksamheten ökar med en miljon kronor, men denna miljon kommer icke att innebära någon som helst förbättring för försöksverksamheten, så att den kan utvidgas till gagn för jordbruket. Den kommer uteslutande att gå åt för att täcka de kostnadsökningar som denna försöksverksamhet har fått vidkännas. Att man i dag har lyckats träffa en överenskommelse för nästa budgetår med hushållningssällskapen i fråga om den lokala fältförsöksverksamheten beror helt enkelt på att hushållningssällskapen kommer att subventionera denna verksamhet, fastän 1961 års riksdag beslöt att hushållningssällskapen icke skulle behöva subventioneras av verksamheten, som i stället skulle bekostas av statsmedel.

När det gäller försöksverksamhet och forskningsverksamhet på jordbrukets område finns det en lång rad frågor som kräver snara svar. Jag kan här bara belysa några av dessa.

Det har i kammaren väckts en motion i vilken begäres en snabb utredning om växtskyddsmedlens skadliga inverkan. Vi vet av tidningsdebatter, radiodebatter o. s. v. att det har uppstått ett mycket starkt intresse för biocidernas inverkan på människor och djur. Man har hittat döda fåglar och döda däggdjur, och nu har biociderna — de växtskyddsmedel som jordbrukarna använder — kommit i en mycket tråkig dager. Man kräver förbud mot användningen av betningsmedel inom jordbruket. Ett sådant förbud är orimligt då vi vet att det moderna jordbruket är beroende av växtskyddsmedel för att över huvud taget kunna klara sin produktionsprocess. I den situationen tycker jag att vi skulle kunna vara överens om att det icke får knusslas med pengar när det gäller att komma till rätta med detta problem. Det måste ske en kartläggning av växtskyddsmedlen, så att jordbrukarna får en vägledning i fråga om vilka medel

som är farliga. De som producerar dessa växtskyddsmedel bör uppmuntras att söka komma fram till medel som är mindre farliga. Det bör vara möjligt att kunna gå över till en biologisk bekämpning av växtskyddssjukdomar och skadeinsekter. Det är här fråga om ett område som inte bara berör jordbruket utan som spänner över hela fältet i fråga om människors föda och även i fråga om faunan i naturen.

Jag skulle vara mycket glad om man kunde komma över snålheten när det gäller anslag av detta slag, så att en verklig försöks- och forskningsverksamhet kunde åstadkommas på detta område. Det skulle kunna hjälpa oss att komma till rätta med dessa problem och även att komma ur det dilemma som jordbruket i dag befinner sig i, till gagn inte bara för jordbruket utan i minst lika hög grad till gagn för människorna och för de fåglar och de däggdjur som vi fortfarande vill ha kvar i den svenska naturen.

Med utgångspunkt från detta skulle jag vilja ställa den frågan till jordbruksministern, om han inte är beredd att snarast möjligt pröva om anslagsfrågorna när det gäller forsknings- och försöksverksamheten på detta område.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Redan den vise Salomo sade på sin tid: »Min son, det är ingen ände på det myckna skrivandet.» Med en lätt travestering av detta kan om 1964 års remissdebatt sägas: Någon ände börjar nu skönjas på det myckna talandet.

Det sades i debatten i går att årets budget inte tillhörde de starkare och att det var svårt att få balans mellan utgifter och inkomster. För att riktigt betona detta har också finansministern tillgripit särskilda åtgärder. Innan jag går in på dessa vill jag uttala min tillfredsställelse över den synnerligen nödvändiga förbättring som folkpensionä-

Statsverkspropositionen m. m.

rerna får enligt årets budgetförslag. Jag kan endast beklaga att det inte skedde i fjol. Många folkpensionärer kände sig då bortglömda. Man såg hur de aktiva åldrarna fick lönehöjningar, men man fick skåda hur regeringspartiet tillsammans med högern avslög centerpartiets önskemål om en höjning av folkpensionerna. Det är dock tacknämligt att förslaget nu kom, liksom också att regeringen funnit det angeläget att nu följa vårt förslag om en utredning av folkpensionsfrågan efter år 1968.

På skattepolitikens område får barnfamiljerna en förbättring. Barnbidraget höjs från 550 till 700 kronor. Enligt en tidningsuppgift blir det tydligen en allmän uppslutning kring detta förslag. Högern har ju också gett sin anslutning till höjningen. De ljusblå hade segrat över de mörkblå, som det sades i denna artikel.

Man kan inte hålla tillbaka en stilla undran: När regeringspartiet i fjol sade nej till en befogad höjning av barnbidraget, var det då de mörkblå som slog vakt om regeringen, som så många gånger förr under de senaste åren? Då regeringen i år gör vårt förslag till sitt får de ljusblå träda fram. Man kan inte komma ifrån frågan: Vilken är egentligen högerns linje? Av herr Virgin fick jag i går den uppfattningen att han inte ville ha något barnbidrag alls utan önskade ett särskilt ortsavdrag för barn, ungefär så som vi nu har för de vuxna.

Varför har vi då barnbidrag? Jag vill erinra om den gamla tiden, före 1940-talet, då nuvarande barnbidrag genomfördes. Det var ofta stora familjer med små inkomster, som sällan räckte till för att dessa familjer skulle kunna utnyttja de gamla s. k. barnavdragen. Man sade sig då: Kan detta vara rimligt och riktigt? Är inte alla barn lika mycket värda? Det var dock så på den tiden, att de som hade goda inkomster fick avsevärda skattelättnader, medan familjer med små inkomster inte fick någon skattelättnad alls. Långa diskussioner fördes om hur man skulle komma

Statsverkspropositionen m. m.

till rätta med denna frågeställning, och slutligen fann man en väg genom ett allmänt och lika barnbidrag som utbetalas till barnets mor, en lösning som vårt parti gick i bräschen för och som jag hälsat med den allra största tillfredsställelse.

Herr talman! Jag tror att det är nödvändigt att erinra om detta när man diskuterar att ersätta barnbidraget med ett system av ortsavdrag för barn. Trots allt tal om vår inkomstutveckling och vår höga standard finns det alltså många familjer med låga inkomster, och de skulle bli helt utan skatterättsliga ompropåerna att återinföra barnavdrag bleve verklighet.

Riksdagen framhöll i en skrivelse till Kungl. Maj:t för något år sedan att de nuvarande barnbidragen, som är en del av skattepolitiken, borde överflyttas från socialdepartementet till finansdepartementet. Tyvärr har inte regeringen följt denna riksdagens hemställan. Varför vet jag inte, men man får nog på goda grunder anta att familjeministern, fru Ulla Lindström, inte kan vara alltför intresserad av saken. En sådan överflyttning skulle emellertid klargöra att barnbidraget är en del av skattepolitiken, givetvis med ett starkt socialt drag.

Jag kommer här tillbaka till vad jag i början sade om finansministerns särskilda åtgärder för att klara finanserna. Det är två vägar finansministern anvisar, dels en skattehöjning genom slopande av avdragsrätten för folkpensionsavgiften, dels upplåning. I debatten har den frågan ställts: Finns det inga andra möjligheter att klara finanserna och varför anvisar man inte sådana? Ja, jag har lärt mig att man kan och ibland också måste spara.

I går hänvisades till den nye amerikanske presidentens budgetförslag och att man där hade kommit fram till skattesänkningar. Vad hade då Lyndon Johnson sparat på i sitt budgetförslag? Ja, det fick vi inget besked om i går, av naturliga skäl eftersom hänvisningen

gjordes av herr Virgin — vi vet ju att man på den sidan inte är intresserad av besparingar som nås genom sänkta militärutgifter. Besparingen i den amerikanska budgeten uppstår nämligen genom att man sänker de militära kostnaderna och säger: Vi skall minska försvarsutgifterna och förklara krig mot fattigdomen.

Jag har frågat mig varför vi inte här i Sverige skall kunna söka oss in på en sådan väg. Frågan är inte ny, men vi har väl i dag ett nytt internationellt läge. Det har talats om töväder på den fronten, och såväl USA som Sovjet har redovisat begränsningar i sina militära utgifter. Dessutom har vi fått ett provstoppsavtal — man har kommit överens om att stoppa atomsprängningar under vatten, i luften och i rymden.

I gårdagens debatt sades att vi måste hålla dörren öppen för anskaffandet av kärnvapen. Låt mig på den punkten få säga som en personlig mening att Sverige, som är ett litet land, nog bör avstå från dylika äventyr. Undénplanen har alltid tilltalat mig, och jag skulle gärna se att vi fick en kärnvapenfri zon i den del av världen där Norden ligger.

Kan man då göra några besparingar på den militära sidan utan att effektiviteten eftersättes och vår försvarskraft blir sämre? Ja, man kan undra ibland — inte minst när man i gårdagens tidningar såg en uppgift om att vår nye arméchef vid inspektion av ett regemente i södra Sverige åtföljdes av en stab på inte mindre än 58 högre officerare. Vi behöver ett starkt försvar och har varit överens om att ta de höga kostnader som ett sådant försvar kräver. Men till de höga kostnaderna måste också komma en effektiv försvarsvilja, och den förutsätter även att det aktiva befälet i alla grader känner sitt ansvar och ser till att tiden utnyttjas ordentligt när de värnpliktiga är inkallade. Jag har nyligen fått höra av tillmogen ålder komna människor med gott omdöme, vilka varit inkallade till

repetitionsövningar, att tiden inte på något sätt utnyttjas effektivt. Det är klart att sådant inte stärker försvarsviljan hos människor som ryckts från sin vardagliga arbetsinsats för att göra en repetitionsmånad.

Jag tror att det är angeläget att se till att man genom att utnyttja tiden effektivt också skapar denna försvarsvilja och att man även gör klart för sig på den militära sidan att det är människor och inte bara nummer i ledet som man sysslar med.

I går sades här i kammaren en rad vackra ord om den kommunala självstyrelsen. Statsministern blev rent av lyrisk över vad kommunalmännen har åstadkommit. Det är också befogat. Vi som skolats i kommunal- och landstingsverksamhet har ju märkt skillnaden både i den praktiska handläggningen av olika frågor och i resultatet. Riksdagen och regeringen har all anledning att vara kommunalmännen tacksamma. Här beslutas en rad reformer som skall genomföras ute i kommunerna och av kommunerna. Tyvärr glömmar man lätt en viktig sak i dessa beslut, nämligen just hur finansieringen skall ske. Det syns också på den kommunala utdebiteringen. Vi har nu en genomsnittlig kommunal utdebitering som ligger en bit över 16 kronor per skattekrona mot drygt 10 kronor för inte alltför många år sedan. Kommunal självstyrelse, det innebär de många tålmodiga vardagsinsatserna till gagn för medborgarna i den egna kommunen.

Jag kan inte låta bli att göra en reflexion när jag har suttit och lyssnat på debatten under ett par dagar. Visst klagas det en hel del i denna debatt, men när det verkligen gäller här i riksdagen är man dock trogen regeringen eller partiet. Man följer sällan upp sina betänkligheter mot de propåer som kommer. Gjorde man det skulle den kommunala situationen te sig betydligt bättre för kommunerna i dag. Den kommunala självstyrelsen har varit och är ett styrkebälte för vår demokrati. Vi

Statsverkspropositionen m. m.

står nu inför avgörande förändringar i denna självstyrelse. Jag tänker då på de samarbetsområden som ju skall bli de nya kommunerna och som Kungl. Maj:t har fastställt för stora delar av vårt land och där ytterligare beslut är att vänta i en nära framtid. Dessa samarbetsområden byggs upp kring en centralort enligt riksdagens beslut. Här råder emellertid på en del håll oklarhet om vem som slutligen skall bestämma var centralorten skall förläggas. Det finns faktiskt områden i vårt land där det är tveksamt och där kommunalmännen och länsstyrelsen har delade meningar i denna fråga.

Jag framför denna frågeställning om vem som skall besluta mot bakgrunden av ett praktiskt fall från Kopparbergs län. De kommunala insatserna ger en klar anvisning om var centralorten bör ligga. Kommunen har sitt relativt nybyggda kommunalkontor på den plats som ur kommunikationssynpunkt är lämpligast. Ett växande egnahemsområde, de kommunala investeringarnas storlek och existerande serviceanläggningar på platsen, allt talar för att kommunens uppfattning väger tyngst. Trots detta har dock länsstyrelsens planeringsmän kommit fram till att centralorten bör förläggas till annan ort. Man måste nog ändå fråga sig: Har centralbyråkraterna större möjligheter att bedöma dessa frågor än de praktiska kommunalmännen i vederbörande kommun? Därest man följer centralbyråkraternas uppfattning, vem skall då stå för kostnaderna för flyttning av alla de serviceanläggningar som finns på den plats som kommunen anser bör utgöra centralort? Det synes mig i ett fall som detta som om all möjlig hänsyn måste tas till kommunens insatser. Det är ju kommunens invånare som skall bygga och bo i kommunen och som skall svara för kommunen även i framtiden. Att då följa kommunens uppfattning i denna lokaliseringsfråga om vilken ort som skall vara centralort, det är att låta den kommunala självstyrelse som det har ta-

Statsverkspropositionen m. m.

lats så vackert för också få sitt utrymme.

Herr talman! Låt oss se till att den kommunala självstyrelsen inte bara blir vackra ord utan att den också i fortsättningen får förbli en realitet.

Herr **PETERSON, ERIC GUSTAF**,
(fp):

Herr talman! Det stora knytkalet börjar nu att nalkas sitt slut. Det återstår egentligen bara att servera de s. k. efterrätterna, och även om en lugn och trivsam miljö råder i kammaren vill jag i mitt anförande ändå knyta några reflexioner just till miljöpolitiken i vårt land.

Social trygghet, bättre miljö och trivsel på arbetsplats och i samhälle, rättstrygghet och rättssäkerhet; ja, detta är en uppräknig på önskemål som framställts i ett samhälle med god och trivsam miljö. De två partier som enligt Stockholms-Tidningen i går ingick förlovning har vid de senaste riksdagarna väckt miljöpolitiska motioner som avslagits, säkerligen inte på grund av att kamrarnas ledamöter har saknat intresse för frågorna utan fastmer kanske därför att man anser att dessa frågor har så stor och vid omfattning att det är omöjligt att få ett ordentligt grepp på dem. En hel del har dock åstadkommits på olika områden, inte minst på arbetsplatsforskningens område, men mycket återstår innan vi vet hur mycket av fysisk och psykisk kraft som kan pressas ut ur en anställd utan att han eller hon tar skada till kropp och själ. Hur många anställda och andra som arbetar under förhållanden som leder fram till katastrof vet vi inte. Men lika väl som vi vet att en del gör för litet, lika väl vet vi att det är många som under ständig hets och press kämpar sig igenom den ordinarie arbetstiden och fortsätter med övertid och nattarbete i hemmet. En sådan arbetsrytm ger ingen plats för rekreation och avkoppling, ingen plats för promenader eller andra för det psykiska

och fysiska välbefinnandet så nödvändiga sysslor. Följden måste bli nedsatt kondition och att arbetskapaciteten sjunker. Arbetsuppgifterna tar längre tid. Detta är i sanning en ond cirkel som bara kan sluta på ett sätt, med en katastrof. Och när detta är ett faktum är man genast beredd att skaffa en ny, ännu effektivare medarbetare — ett nytt offer. Vem bär ansvaret? Ja, den frågan borde nog penetreras. Här om någonstans krävs det forskning, men det krävs också att vi tar konsekvenserna av vad vi redan vet. I annat fall har forskningen ringa värde.

Till miljöpolitikens viktigaste områden hör också tryggheten och inte minst tryggheten för de äldre i samhället. Den gemensamma trevnaden ute i det offentliga livet betyder mycket, och här spelar människans beteendemönster, hänsyn och hjälpsamhet en oerhörd roll.

Även om inte ungdomen spelar huvudrollen i miljön så påverkar den dock densamma i mycket stor omfattning, och man torde väl kunna säga att framtidens samhällsmiljö skapas och formas av dagens ungdom. Det är därför man blir bekländ när man kan läsa i tidningen sådana saker som jag ber att få anföra ur en artikel i en middagstidning, där det bl. a. står: »Nedbusningen ökar i de flesta flerfamiljshusen. — — — Det gäller inte bara förstörelse och överkan. Äldre människor hotas och trakasseras av de gäng som samlas i storhusens entréer. — — — Flera hyresgäster säger sig sedan 10 år ha bott i ständig vantrivsel och även rädsla. — — — Manliga hyresgäster riskerar att få sina bilar förstörda. Äldre damer vågar inte ensamma passera hotfulla gäng i portarna. — — — 'Barns och ungdomars framfart ger oss ständigt växande bekymmer genom den otrivsel och skadegörelse de åstadkommer', skriver Svenska Bostäder i sin tidning Fasaden.»

Jag har den uppfattningen att det stora flertalet av svensk ungdom är bra och inger stora förhoppningar för fram-

tiden, men detta förhållande utesluter inte att det finns tendenser bland ungdom som väcker stark oro. Man möter ett beteendemönster hos barn och ungdom som ingen kan vara tillfreds med. Hållningslöshet och stillöshet främjar inte en god samhällsmiljö — tvärtom.

Ungdomsvårdsskolor behövs i större utsträckning, men inte är detta det mest osvikliga medlet härvidlag. Den fostrande och förebyggande barn- och ungdomsvården är det mest väsentliga. Allt annat är och blir mer eller mindre värdefulla komplement. De frivilliga ungdomsorganisationerna, och dit räknar jag också de politiska, har stora möjligheter när det gäller fostran och sund utveckling. De bör få ökat stöd från det allmänna.

Ingen institution har dock större möjligheter när det gäller etisk och mental fostran än hemmet och skolan. Samarbetet mellan hem och skola har också utvecklats till stort gagn för ungdom och samhälle. Hur detta samarbete kan gestalta sig vill jag belysa med en s. k. sann berättelse ur livet. Vid ett föräldramöte i en skola kom en mamma till en åttaårig elev, en pojke, fram till pojkens lärarinna och sade: Nu, när min pojke har gått i skolan för fröken i snart två år är det väl inte för tidigt att fröken lär honom att hälsa. Den historien tycker man understundom är trevlig och rolig, men den ställer faktiskt en mycket allvarlig fråga till oss: Om hemmen inte lär barnen hälsa, vem skall då göra det? D. v. s. om vi nu menar att artighet och hänsynstagande har något värde i vår moderna tid.

Jag skulle vilja fortsätta att fråga: Vem skall lära barnen hänsyn till varandra och till äldre, om inte skolan? Vem skall lära barnen att vara aktsamma om planteringar och ömtåliga gräsmattor, om inte skolan? Vem skall lära barnen att akta egna och andras tillhörigheter, om inte skolan? Ja, man kan säga att allt detta är föräldrarnas uppgift, och det är riktigt. Men om föräld-

rarna och hemmen inte fungerar, hur skall det då gå med dessa ungdomar?

I regel kompletteras de stora bostadsområdena med en stor skola, och det är i de skolorna som man enligt uppgift i pressen har disciplinsvårigheter. Dessa svårigheter beror i mycket stor utsträckning på att lärarkåren i skolan, som är mycket heterogent sammansatt, inte minst på grund av rådande lärarbrist, inte kan enas om tagen. Man har olika uppfattningar. En del anser att man skall lära barnen hälsa, andra anser tvärtom. En del anser att barnen skall skyddas och akta planteringar, andra bryr sig inte om det.

Jag tror att här krävs att skolans ledning ger ut några enkla, kortfattade bestämmelser om hur etisk och mental fostran skall bedrivas i skolan. Jag tror att det är det enda som kan få lärarkårerna i de stora skolorna att bli sams om vad som skall göras. Det är det enda som kan ge skolans elever normer och bestämmelser och det enda som kan lära dem att följa de uppsatta normer och bestämmelser som de möter ute i livet sedan de slutat skolan.

Det är, synes det mig, under de förhållanden som nu råder, en felaktig åtgärd att skära ner tiden för kristendomsundervisningen i skolan, ty just den undervisningen har gett och kan även i fortsättningen ge de normer som är nödvändiga för samlivet mellan människorna. Skolans undervisning och fostran har stora möjligheter att hjälpa den enskilde individen att bättre förverkliga sina egna anlag och sin begåvning. Skolans miljö måste bli en lämplig jordmån för de många gånger mycket ömtåliga plantor som växer där och får sin inriktning för hela livet där.

Givetvis är det så att en förening av stora bostadsområden och mastodontskolor ger en uppväxtmiljö och en jordmån som inte är den mest lämpliga för de unga människor som växer upp där. Jag tror att samhället måste sätta till alla tillgängliga krafter för att åstad-

Statsverkspropositionen m. m.

komma en bättring på detta område. Det tillhör den förebyggande ungdomsvården, och den betyder enligt min uppfattning mer än den vård som man kostar på ungdomar som redan sparat ur.

Herr **HJORTH**: (s):

Herr talman! En tidning betecknade ecklesiastikminister Ragnar Edenmans budgetförslag som rena julgransplundringen för utbildningssamhället. Den konfekt som vår kulturminister delar ut har också den fördelen, till skillnad från den som hänger i våra julgranar, att den har ett rikligt innehåll. En sammanlagd ökning under åttonde huvudtiteln med 433,5 miljoner kronor möjliggör en snabb och genomgripande utveckling inom såväl utbildning och forskning som övriga kulturaktiviteters område. Med tillfredsställelse noteras att det frivilliga studiearbetet har givits ökade resurser och att ungdomens föreningsliv kraftigt stimulerats. De s. k. kulturarbetarna ges fortsatt stöd i sin yrkesutövning. I en senare proposition kommer även förslag om inrättande av statliga teaterskolor i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Över 3 miljarder kronor satsas på kulturroteln, och det är en utveckling som man har all anledning att vara belåten med. Mot bakgrunden av denna kulturella upprustning kan det dock inte hjälpas att man blir en smula betänksam inför det som bjuds i fråga om underhållning i såväl litteratur som film m. m. Det förefaller mig som om man tagit på entreprenad att skildra den svenska synden i alla dess varierande former. Under sken av att vara realistisk och avslöjande ger man ingående beskrivningar, som i fråga om utstuderade situationer och detaljrikedom inte lämnar något övrigt att önska. Även på scenen undervisas på ett åskådligt och lättfattligt sätt i samma ämne. Det sexuella blandas med lagom, d. v. s. stora, portioner våld och sadism. Hela anrättningen serveras till företrädesvis vår ungdom men exporteras också som en

produkt från vårt kulturellt högtstående land, förmodligen med god vinst.

Avigsidorna i samhället skall självklart inte vara förbjudna att skildras, men då bör man också eftersträva att det som göres för att komma till rätta med missförhållandena även ges en riktig bild. Nu frågar man sig: Är det detta som kallas kultur? Naturligtvis inte! Jag vill i detta sammanhang understryka att vi har många utmärkta författare, vilkas böcker, filmmanus och teaterpjäser är förnämliga alster. I dessa undviks väl inte heller kärleksscener, men de beskrivs på det vackra och fina sätt som ändock det stora flertalet av människor upplever det på. Det dränks dock i den reklamflod som främst lockar med fränhet, realism och djärva avslöjanden.

Det klagas ibland på den råa och tuffa ton som många av dagens ungdomar visar upp. Ungdomen är, det vill jag framhålla, intelligent, självmedveten och framåt, men litet mindre av svordomar och litet mera av hänsyn skulle inte misspyrda. Detta underströks också av den föregående talarren, herr Peterson. De många händelser som inträffat med brutala övergrepp och vandalism verkar i hög grad skrämmande. Respekten för människoliv och andras egendom har på ett kusligt sätt suddats ut.

En viss andel i denna ej önskvärda utveckling har den smutslitteratur, inte minst alla pornografiska tidningar som finns i våra kiosker och tidningsaffärer. Det som visas på filmdukarna och tyvärr även i andra sammanhang drar också sitt strå till stacken. När sex och våld ständigt och jämt distribueras ut genom våra massmedia, kan det av särskilt mottagliga människor uppfattas som ett vanligt beteendemönster.

Vår kulturinsats inom alla områden bör inriktas på att nå så stora grupper i samhället som det är möjligt. Den bör göras lättillgänglig och begriplig för alla. Folkrorelserna och då inte minst idrottsföreningarna gör även en

betydande insats, och deras verksamhet bör på alla sätt stödjas.

Vi har dock i vårt land andra värden att slå vakt om, värden som i stor utsträckning kan berika vår fritid. Jag tänker på den oskattbara rikedom som finns i vår natur. Varje landskap har sin särpräglade skönhet. Mitt eget Uppland t. ex. tjusar med sina ekhagar, lundar och åsar, den leende Mälardalsnaturen, den kargare, men oändligt vackra Roslagskusten samt Floran i nordväst, detta märkliga, Svealands största, ännu levande myrområde.

Det är hög tid, i vissa fall för sent att försöka rädda rester av det gamla kulturlandskapet. Omvandlingen av vårt jord- och skogsbruk gör att våra lövängar och hagar växer igen. Tåktverksamheten raserar våra grusåsar, och därtill kommer en tilltagande nedskräpning överallt i våra marker. Samtidigt växer behovet av strövområden i skog och mark. Urbaniseringen, den längre fritiden samt tidens jäkt och stress gör att människorna i alltmer ökad omfattning längtar ut i naturen. I propositionen nr 71, som antogs av 1963 års riksdag, framhölls vikten av att ett betydande antal naturområden avsätts för rekreation och friluftsliv samt att tåktverksamheten planeras så att den kan bedrivas utan att oersättliga naturvärden spolieras.

Förslag till reformer och riktlinjer för det framtida naturvårdsarbetet väntas komma i den naturvårdsplan som jordbruksministern signalerat till i vår. Ur vetenskaplig och allmän kulturell synpunkt är det angeläget att säkerställa områden som kan anses representativa för svensk natur och det svenska odlingslandskapet. Om inte sådana områden kan bevaras på annat sätt, ges möjligheter till ersättning för markägaren. Inför den naturvårdsverksamhet som organiseras upp via länsstyrelserna har uttalats farhågor för att kallt beräknande människor snart skulle utnyttja sitt markinnehav. Tendenser till detta har väl skymtat i fråga om åsarna.

Statsverkspropositionen m. m.

Dessa har i vissa fall under alla år legat öde men nu plötsligt befunnits ha synnerligen rika och brytvärda lager av grus och sand. Här gäller det för samhället att få ett fast grepp över dessa problem. Man kan naturligtvis diskutera det riktiga i att samhället skall betala för allemansrätten och lämna ersättning för icke förnyelsebara naturtillgångar. Det är dock en så omfattande fråga att jag här inte vågar gå in på den. Ett allmänt tillståndstvång för grusbrytning hoppas jag kommer att inskrivas i den nya lagen. Uppskattningen av grusfyndigheternas värde erbjuder stora svårigheter. Att i någon större utsträckning tänka sig ett frivilligt avstående ifrån brytning i skyddsvärda åsar är nog inte att räkna med. Den nya naturvårdslagen hoppas jag skall komma att innehålla klara linjer i dessa viktiga juridiska och ekonomiska principfrågor.

Till de angelägna kulturfrågorna vill jag även räkna kulturminnesvärden. I många fall sköts dessa uppgifter förträffligt av entusiastiska och outtröttliga personer i livligt verksamma hembygdsföreningar. I andra fall görs ingenting åt dessa frågor, kanske i en bygd med rika kulturtraditioner. Tiden hastar iväg, människor som utgör en ousinlig kunskapskälla går hädan, värdefulla hus saneras bort, och föremål försvinner. Underlaget för den egna bygdens och kommunens historia urholkas på detta vis. Fornminnes- och hembygdsföreningarna runt om i vårt land har här gjort en förnämlig insats. Det finns dock ännu mycket att göra, och jag anser i likhet med herr Källqvist att det är önskvärt med ökade insatser på detta område. Enbart högre anslag tror jag inte hjälper, men jag kan tyvärr inte ge någon anvisning på formerna för de ökade insatserna. Kanske en uppgift för de kommunala fritidsnämnderna?

I detta lilla inlägg i årets remissdebatt har jag velat peka på angelägenheten av att åtgärder vidtas innan det blir för sent.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Enligt den talarlista som har legat på våra bänkar skulle jag vara siste talaren i denna intressanta tvådagarsdebatt. Det hade kanske varit önskligt att det på listan stått ett annat namn, så att det som slutomdöme om debatten kunnat sägas: »Slutet gott allting gott.» Nu garanterar jag inte att ett sådant omdöme kommer att kunna fällas om denna debatt.

När talarlistan i går sattes upp här i kammaren, hörde jag en ärad ledamot suckande fråga: »Vad skall de sista talarna egentligen säga?» Det har jag också funderat på, ty vad man än tar upp för ämne, riskerar man att framlägga synpunkter som redan förut blivit nämnda. Det har ju i denna kammare och kanske ännu mer i medkammaren framförts en hel del synpunkter på produktionsökningen och annan välfärd, som kommer oss så rikligt till del genom vår nuvarande regerings försorg. Visst finns det mycket värdefullt i de förslag, som vi hoppas att årets riksdag kommer att fatta beslut om. Det finns emellertid också skuggsidor, som det inte talas så mycket om och som man väl kanske inte heller har så stort intresse av att syssla med. Tillåt mig att här helt kort ta upp en av dessa skuggsidor.

En av våra allra äldsta och ursprungliga samhällsfunktioner är rättsskyddet för den enskilde medborgaren. Det är därför självfallet att allmänheten i vida kretsar känner en mycket stor oro inför de tendenser till tilltagande och i många fall mycket brutal brottslighet, som dagligen refereras i våra tidningar, radio och TV. Jag har bemödat mig om att se efter om jag kunde finna en dagstidning, i vilken det inte talas om några kriminella ting. Jag vill inte påstå att jag studerat tidningarna varje dag, men under de senaste månaderna har jag inte lyckats spåra upp någon sådan tidning. Enbart under ett kvartal 1963 kunde polismyndigheterna diarieföra 85 938 nyinkomna utredningsfall rörande

de strafflagsbrott. Detta innebär en ökning med 6 400 fall jämfört med motsvarande period 1962.

Samtidigt med denna ökande kriminalitet nödgas man konstatera att den genomsnittliga procenten utredda och uppklarade brott inom landet visar en nedåtgående kurva. Uppklaringsprocenten var nämligen 52 år 1950 och 42,7 år 1955 men utgjorde under perioden 1956—1960 endast 33,9. Man kan inte undgå att, ställd inför en sådan utveckling, fråga sig om samhället verkligen satsar vad det kan och ställer sådana resurser till förfogande som krävs för att effektivt skydda medborgarna mot våld och kriminella övergrepp.

I alltför stor utsträckning står fortfarande endast otidsenliga och hårt nedslitna anstalter till fångvårdens förfogande. Nyttillskottet har under det gångna decenniet knappast kunnat hålla jämna steg med det stegrade intagningsbehovet. Medelbeläggningen intagna, som 1950 uppgick till 2 400, har fördubblats och utgjorde mer än 5 000 år 1962. Platsbristen, överbeläggningen och andra svårigheter har under hela efterkrigstiden hämmat fångvårdsverksamheten. Allmänhetens oro inför fångvårdens krisläge har skärpts på grund av upprepade rymningar som skedde från olika anstalter under den gångna sommaren och i viss mån alltfjämt fortsätter. Då inemot hälften av all registrerad brottslighet faller på ungdomsbrottslighetens konto får svagheter inom ungdomssektorn snabbt negativ återverkan på kriminalpolitiken i stort, i synnerhet som det är nyrekryteringen till yrkesbrottsligheten som borde bekämpas.

Att uppklaringsprocenten befinner sig i sjunkande gör det angeläget att finna medel för att effektivare utnyttja samhällets polisiära resurser. Särskilt framträder behovet av samordning av åtgärder vid brott som kräver omfattande och snabba spaningsinsatser. Det är att vänta att dessa frågor kommer att tas upp inom polisberedningen, vars förslag man hoppas snart skall komma.

En annan av de olösta frågorna inom detta problemområde gäller säkerställandet av ersättning till enskild som lider skada och förluster genom brottsliga övergrepp. De skadestånd som utdömes är i vanliga fall gagnlösa som skydd för skadelidande målsägare, eftersom gärningsmannen i många fall saknar förmåga och även vilja att ersätta de förluster som drabbar den enskilde.

Låt mig så, herr talman, bara till sist beröra en annan sak! Man har ju här från talarstolen analyserat den statliga ekonomiska politiken. När man talar om samhällspolitik och skatter, får man emellertid inte glömma bort, att utvecklingen pekar mot att den för medborgarna tyngsta skattebördan blir lands- och kommunalskatten. Skatteökningen på detta plan sker i betydligt snabbare takt än inom den statliga sektorn. Det har ju på det kommunala planet under det senaste årtiondet utvecklats en mycket livlig aktivitet. Ända sedan storkommunerna bildades har man ju satsat mycket på att göra kommunerna trivsamma för medborgarna, och sedan diskussionen om kommunblocken kom upp, har denna diskussion fått ökad aktualitet. I premisserna för kommunblocken talas om att det skulle skapas näringsgeografiska enheter — det vill med andra ord säga att det skulle skapas försörjningsmöjligheter inom blocken och att medborgarna på landsbygden sålunda skulle, som det sades, få ungefär liknande servicemöjligheter som i städer och tätorter.

Nu synes utvecklingen gå därhän, att denna målsättning kommer i fara. Redan under den tid som planeringen av kommunblocken varit i gång har vi kunnat märka en tendens att göra dem större och särskilt att bygga ut de kommunblock, som har en expansiv stad som centrum, under det att det sedan mellan de s. k. stadsblocken skulle ligga block som blir mindre attraktiva. En sådan utveckling skulle leda till att den

Statsverkspropositionen m. m. målsättning som satts upp inte förverkligades.

Det har här i dag, säkert alldeles riktigt, talats om förhållandena i Norrland, och vi möter liknande förhållanden även i andra delar av landet, fastän inte i så stora dimensioner. Det måste därför bli lokaliseringens uppgift att se till, att den målsättningen, att kommunerna och kommunblocken skulle bli sådana som man tänkte sig dem ur försörjningssynpunkt, förverkligas. Det finns ju därför en samverkan, som måste få sin utformning just i lokaliseringen, industrilokaliseringen, så att kommunblocken i framtiden kommer att fungera som man tänkt sig. Skulle det bli en sådan utveckling, att man lokaliserar industrien framför allt till de medelstora och större städerna, kommer många kommunblock i fara. Den målsättning som man gav dem kan då inte förverkligas, och därför måste det bli en av lokaliseringens uppgifter att trygga kommunblockens framtida existens.

En annan fråga i detta sammanhang är — som jag nämnde — utvecklingen på skattefronten. Såvitt jag kan bedöma, kommer det att bli på det sättet, att kommuner och landsting får höja sin utdebitering med en krona vartannat eller vart tredje år. När denna fråga förts på tal, har det tröstats med att skatteutjämningskommittén en gång skall framlägga ett förslag i detta avseende, men det blir ingen effektiv lösning. Det är fråga om förebyggande åtgärder. Här är det en sak som bör observeras, och det är att utvecklingen går i den riktningen att den statliga skatten tas ut i form av indirekt skatt. Här kommer kommunerna vid sidan om och är hänvisade till den direkta skatten. Man kan ta en sådan detalj som att när omsättningsskatten eller nöjeskatten ökas, ökas därigenom de kommunala utgifterna. Detta är ett problem, på vilket kommunalmännen ser mycket allvarligt och som jag i denna debatt

Statsverkspropositionen m. m.

inte kunnat undgå att fästa uppmärksamheten på.

När det talas om planering och lokalisering, resoneras det ofta som om det endast vore materiella ting man rör sig med, men man måste också tänka på människan i detta sammanhang och inte bara se på produktionsresultatet. Skapar man ett gott produktionsresultat men en miljö, i vilken människorna vantrivs, är vinsten negativ. Jag tror att vi måste bryta vanföreställningen om de större tätorternas företrädare och få fram ett sådant tänkande att man inte — särskilt då det gäller ungdomen — ser det som livets målsättning att komma till en större stad. Detta är en uppgift på det kommunala planet och på lokaliseringspolitikens område som kan bli av allra största värde.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågasvarande kungl. propositioner till statsutskottet, varjämte de i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

propositionen nr 1, i vad den avsåg riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet, såvitt propositionen anginge det promille-tal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1964 skulle utgå, till bevillningsutskottet och, i vad propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet; samt

propositionen nr 2, såvitt den gällde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren avgivna yttrandena.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 27, med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1961 (nr 390) om statsmonopol på tillverkning av tobaksvaror, m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåg

ändring i förordningen angående ändrad lydelse av 5 § förordningen den 16 juni 1961 (nr 394) om tobaksskatt, till bevillningsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 28, angående uppförande av en för Svenska turisttrafikförbundet m. fl. institutjoner gemensam administrationsbyggnad (Sverigehuset) på Blanchetomten i Stockholm.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 29, med förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1965—1968.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 30, angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan; nr 31, angående försvarsgrensstabernas organisation m. m.; och nr 32, angående överlåtelse av kronan tillhörig mark m. m.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 57 och 58 till konstitutionsutskottet,

motionerna nr 59—76 till statsutskottet,

motionerna nr 77—82 till bevillningsutskottet,

motionerna nr 83—89 till behandling av lagutskott,

motionerna nr 90—93 till allmänna beredningsutskottet,

motionen nr 94 till konstitutionsutskottet,

motionerna nr 95—114 till statsutskottet,

motionen nr 115 till behandling av lagutskott,

motionerna nr 116—124 till statsutskottet,

motionerna nr 125—129 till bevillningsutskottet,
motionen nr 130 till bankoutskottet,
motionerna nr 131—135 till behandling av lagutskott,
motionerna nr 136—140 till jordbruksutskottet och
motionen nr 141 till allmänna beredningsutskottet.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 142, av herr *Enarsson*, om viss reglering i kommunallag av kommunal upphandling;

nr 143, av herr *Isacson*, om tillämpning av tryckfrihetslagstiftningen å film m. m.;

nr 144, av herr *Jonasson m. fl.*, om utredning rörande försvarsattachéorganisationen;

nr 145, av herr *Larsson, Åke, m. fl.*, om en översyn av 1963 års försvarsuppgörelse;

nr 146, av herr *Bergman* och herr *Andersson, Birger*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Utställningar av svensk konst i utlandet;

nr 147, av herr *Bergman m. fl.*, om inrättande vid Chalmers tekniska högskola av en professur i arkitekturens teori och historia;

nr 148, av herr *Billman*, om ändrade regler för bidrag till fritidsgrupper;

nr 149, av herr *Edström*, om inrättande av en professur i invärtesmedicin, särskilt invärtesmedicinsk allergologi, m. m.;

nr 150, av herr *Geijer, Lennart, m. fl.*, angående statsbidrag till kvällsgymnasier;

nr 151, av herr *Hanson, Per-Olof, m. fl.*, om svensk anslutning till OECD:s kommitté för utvecklingsbistånd (DAC);

nr 152, av herr *Hellebladh m. fl.*, om statsbidrag för vidareutbildning av präster m. fl.;

nr 153, av herr *Isacson*, angående befattningarna som skolkurator vid de statliga allmänna gymnasierna;

nr 154, av herr *Jansson, Paul, m. fl.*, om iståndsättande av Läckö slott;

nr 155, av herr *Larsson, Lars, m. fl.*, om inrättande vid gymnastiska centralinstitutet av en laboratur i kroppsövningarnas fysiologi;

nr 156, av fröken *Ljungberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Statliga allmänna gymnasier m. m.;

nr 157, av herr *Nyman m. fl.*, om uppdrag för skolöverstyrelsen att utreda frågor om praktiktjänstgöring;

nr 158, av herr *Nyman m. fl.*, om anslag till Tekniska museet;

nr 159, av fröken *Ranmark m. fl.*, om statsbidrag till Målsmännens riksförbund;

nr 160, av herr *Risberg m. fl.*, om avslag å Kungl. Maj:ts framställning om anslag för statsbidrag till utbildning av ungdomsledare inom de politiska ungdomsorganisationerna;

nr 161, av herr *Stefanson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov;

nr 162, av herrar *Svanström* och *Hellebladh*, om förhöjt statsbidrag till avlöningar inom landsantikvarieorganisationen;

nr 163, av herrar *Adolfsson* och *Lager*, om en statlig marklånefond;

nr 164, av fru *Carlqvist m. fl.*, om en inventering av de handikappades problem;

nr 165, av fru *Carlqvist m. fl.*, angående arbetsträning och skyddad sysselsättning;

nr 166, av herr *Edström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till vissa privat-skolor;

nr 167, av herr *Edström m. fl.*, om statsbidrag till ett nytt ålderdomshem för svenskar i London;

nr 168, av herr *Geijer, Lennart*, och herr *Petersson, Bertil*, angående basrätten för vissa fastigheter;

nr 169, av fru *Hamrin-Thorell*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Utbildning av viss sjukvårdspersonal;

nr 170, av herr *Holmberg* och herr *Petersson, Per*, angående uppförandet av industribyggnad som statskommunalt beredskapsarbete;

nr 171, av herrarna *Hübinette* och *Enarsson*, om viss utredning rörande identitetsbrickor;

nr 172, av herr *Johansson, Tage*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till ortopediska hjälpmedel m. m.;

nr 173, av herr *Johansson, Tage*, och herr *Karlsson, Göran*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till näringshjälp;

nr 174, av herr *Johansson, Tage, m. fl.*, angående konsultarvodenas inverkan på byggnadskostnaderna;

nr 175, av herr *Karlsson, Göran*, och herr *Larsson, Lars*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till ortopediska hjälpmedel m. m.;

nr 176, av herr *Karlsson, Göran*, och herr *Jansson, Paul*, angående rätten att ordinera bidragsberättigade ortopediska hjälpmedel m. m.;

nr 177, av herr *Karlsson, Göran, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till driften av verkstäder för handikappade;

nr 178, av herr *Karlsson, Göran, m. fl.*, om höjning av statsbidraget för anordnande av verkstadslokaler inom arbetsvården;

nr 179, av herr *Karlsson, Göran, m. fl.*, angående tekniska hjälpmedel för handikappade;

nr 180, av herr *Lundström m. fl.*, om ökade anslag till kriminalvården;

nr 181, av herr *Lundström m. fl.*, om ökade anslag till vården av ungdomsbrottslingar;

nr 182, av herr *Lundström m. fl.*, angående samhällets insatser mot brott och kriminalitet;

nr 183, av herr *Nilsson, Yngve, m. fl.*,

i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till arbetsmarknadsstyrelsen och arbetsförmedlingen;

nr 184, av herr *Näsström m. fl.*, om ökat statligt stöd för uppförande av industribyggnader;

nr 185, av herr *Petersson, Bertil*, och herr *Larsson, Herbert*, angående utformningen av äldre bostadsområden;

nr 186, av herr *Petersson, Per*, och herr *Isacson*, om ianspråktagande inom försvarsväsendet av medel för beredskapsarbeten;

nr 187, av herr *Petersson, Erik Filip, m. fl.*, om forskning rörande tobakens skadeverknningar, m. m.;

nr 188, av herr *Svanström*, om vidgning av den kariesprofylaktiska verksamheten;

nr 189, av herr *Svanström*, om uppförande av industrilokaler i Kalmar län som statskommunala beredskapsarbeten;

nr 190, av herr *Wikner m. fl.*, om anslag till ytterligare två deltidstjänster för läkare inom yrkesinspektionen;

nr 191, av herr *Virgin m. fl.*, angående belåningsvärdet för flerfamiljshus med pensionärsbostad;

nr 192, av herr *Billman m. fl.*, om en effektivare trafikövervakning;

nr 193, av herrarna *Dahlén* och *Sundin*, om radiosändningar till det slaviska språkområdet;

nr 194, av herr *Jonasson* och herr *Andersson, Axel Emanuel*, om upprustning av de mindre länsvägarna;

nr 195, av herr *Lundström m. fl.*, om avskaffande av bilradiolicensen, m. m.;

nr 196, av herr *Schött m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Avsättning till fonden för idrottens främjande;

nr 197, av herr *Stefanson m. fl.*, om höjning av anslaget till Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m.;

nr 198, av herr *Sveningsson m. fl.*, om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten;

nr 199, av herr *Arvidson*, angående beskattningen av skytteorganisationer;

nr 200, av herr *Bengtson m. fl.*, om höjning av åldersgränsen för utskänkning av alkoholhaltiga drycker;

nr 201, av herr *Hansson, Nils*, angående värderingen av bokskog vid 1965 års fastighetstaxering;

nr 202, av herr *Hedström m. fl.*, angående fördelningen av beskattningsrätten mellan produktionskommun och huvudkontorskommun;

nr 203, av fru *Olsson m. fl.*, angående förvärvsavdraget för ensamstående barnförsörjare med inkomst av jordbruksfastighet;

nr 204, av herr *Olsson, Erik, m. fl.*, angående beskattningen av varulotterier;

nr 205, av herr *Wanhainen m. fl.*, om restitution av skatt å bensen för motorsågar;

nr 206, av herr *Virgin m. fl.*, om höjda ortsavdrag för ålders- och invalidpensionärer, m. m.;

nr 207, av herr *Virgin m. fl.*, om en successiv avveckling av dubbelbeskattningen å aktiebolag och ekonomiska föreningar;

nr 208, av herr *Nilsson, Hjalmar, m. fl.*, om riktlinjer för lokaliseringspolitiken;

nr 209, av herr *Svedberg, Lage, m. fl.*, om viss utredning rörande oljehandeln;

nr 210, av herr *Damström*, angående rätt för Jägarnas riksförbund att inneha och utlåna vapen;

nr 211, av herr *Hanson, Per-Olof*, om jämkning av rättegångskostnad, m. m.;

nr 212, av herr *Lundström m. fl.*, om enhetlig handläggning av samhällsätgärdena mot ungdomsbrottslighet;

nr 213, av herr *Lundström m. fl.*, angående målsägandes möjligheter att utfå skadestånd;

nr 214, av herr *Olsson, Manne*, och fru *Wallentheim*, angående traktamentsersättningen till ledamot av jury i tryckfrihetsmål;

nr 215, av herr *Bengtson* och fru *Olsson*, om ersättning för vissa resor enligt lagen om allmän försäkring;

nr 216, av herr *Enarsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 4, med

förslag till lag om kommunal beredskap m. m.;

nr 217, av fru *Hultell*, angående änkepensionerna inom folkpensioneringen;

nr 218, av herr *Jansson, Paul, m. fl.*, angående bedömningen av invaliditetsgraden inom den allmänna försäkringen;

nr 219, av herr *Johansson, Tage, m. fl.*, angående huvudmannaskapet för ambulansväsendet;

nr 220, av herr *Jonasson m. fl.*, angående ATP-pensionerna till korttidsanställda och lågavlönade;

nr 221, av herrar *Lager* och *Adolfs-son*, om kompensation för obekvämt arbetstid;

nr 222, av herr *Larsson, Åke*, och herr *Lindahl*, angående rätten till änkepension inom ATP;

nr 223, av herr *Virgin m. fl.*, angående åldringsvården;

nr 224, av herr *Arvidson*, om nedläggningen hos KB av expropriationsersättning;

nr 225, av herr *Enarsson*, om befrielse från skyldigheten att underrätta grannar m. fl. om byggnadslov;

nr 226, av herr *Jansson, Paul*, och herr *Hjorth*, om obligatorisk stötfångare på lastbil och släpfordon;

nr 227, av herr *Larsson, Lars, m. fl.*, angående kostnaderna för bevarande av fast fornlämning;

nr 228, av herr *Nyman m. fl.*, angående jakten på rådjur;

nr 229, av herr *Elofsson m. fl.*, om förhöjt statsbidrag till Weibullsholms växtförädlingsanstalt;

nr 230, av herr *Isacson* och herr *Kristiansson, Axel*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till lantbrukshögskolan;

nr 231, av herr *Isacson m. fl.*, angående småjordbrukets framtid;

nr 323, av herr *Karlsson, Helge, m. fl.*, om statsbidrag till Svenska fiskarens studieförbund;

nr 233, av herr *Mattsson m. fl.*, om avslag å Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Ersättning till domänverkets markfond;

nr 234, av fröken *Ranmark* och herr *Carlsson, Oscar*, angående återväxtåtgärderna inom skogsbruket;

nr 235, av herr *Svanström*, om begränsning av domänverkets jordförvärv;

nr 236, av herr *Svanström*, om åtgärder för inkomstlikställighet för jordbrukare;

nr 237, av herr *Svanström m. fl.*, om upprustning av ekonomibyggnader å vissa småbruk;

nr 238, av herr *Billman*, om slopande av socialgruppsindelningen vid offentliga statistiska redovisningar;

nr 239, av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*, angående den andliga vården vid anstalter inom nykterhetsvården;

nr 240, av herr *Hansson, Nils*, om åtgärder för bevarande av bokskog;

nr 241, av fru *Hultell m. fl.*, om utredning rörande variationer i sjukfrekvensen mellan män och kvinnor;

nr 242, av herr *Jansson, Paul*, angående auktorisationen av revisorer; och

nr 243, av herr *Virgin m. fl.*, om åtgärder för att bereda den äldre arbetskraften sysselsättning.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

På framställning av herr talmannen beslöt kammarerna nu, kl. 15.36, att — för att bereda kammarens ledamöter tillfälle att ingiva motioner senare under dagen — ajournera sina förhandlingar till kl. 17.00, då desamma återupptogs.

Avlämnades till herr talmannen följande motioner, vilka nu anmäldes och lades på bordet:

nr 244, av herr *Elmgren m. fl.*, om inrättande av ett fast kansli hos konstitutionsutskottet;

nr 245, av fru *Segerstedt Wiberg*, om vidgat anonymitetsskydd;

nr 246, av fru *Segerstedt Wiberg*, om rätt för utskott att sammanträda då riksdagen ej är samlad;

nr 247, av fru *Segerstedt Wiberg*, angående konstitutionsutskottets dechargegranskning;

nr 248, av fru *Segerstedt Wiberg*, om tillträde för statsråd till utskott;

nr 249, av herr *Andersson, Torsten, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Armén: Hemvärnets intendenturmateriel m. m.;

nr 250, av herr *Andersson, Torsten, m. fl.*, om ökat anslag till Armén: Hemvärnets avlöningar;

nr 251, av herrar *Holmberg* och *Sveningsson*, om förslag till riksdagen rörande den operativa målsättningen för krigsmakten;

nr 252, av fru *Segerstedt Wiberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor;

nr 253, av herr *Boman m. fl.*, om statsbidrag till Grännaskolan;

nr 254, av herrar *Hilding* och *Svanström*, om kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser, m. m.;

nr 255, av herrar *Nyman* och *Hilding*, om stipendier åt svenska elever vid The Atlantic College i England;

nr 256, av herrar *Söderberg* och *Dahlén*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till Statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor, m. m.;

nr 257, av herr *Isacson* och herr *Petersson, Per*, om tillhandahållande av telefonkataloger på poststationer;

nr 258, av herr *Weibull*, om erosionskydd på ön Ven;

nr 259, av herr *Hermansson m. fl.*, om höjning av anslaget till Befrämjande av husdjursaveln m. m.; och

nr 260, av fru *Segerstedt Wiberg*, om undersökning av boxningens skadeverkningar.

Kammarernas sammanträde avslutades kl. 17.04.

In fidem
K.-G. Lindelöw